FRANCIAORSZÁG

Vállalati kollektív tárgyalások

Az utóbbi hónapokban négy törvényt is elfogadott a francia nemzetgyűlés, amely megváltoztatta az addig érvényben levő Munka Törvénykönyv előírásait. Ezekkel a módosításokkal — mint a munkaügyi miniszter megállapította — nagymértékben korszerűsítették a munkahelyi kapcsolatok rendszerét. Sikerült elérni azt, hogy a munkaadók és a munkavállalók egymás érdekképviseleti jogát elismerték, és olyan kérdésekben mint a munkafeltételek, a bérek, valamint a termelékenység alakulása *tárgyalásokkal* alakítanak ki — írja a Problémes Economiques francia gazdasági lap.

A vállalaton belüli szerződéses viszony a felek függetlenségét és kölcsönös elismerését feltételezi, amelynek *két* sarkalatos pontja van. Az egyik: mindkét félnek biztosítva van a szabad véleménynyilvánítás lehetősége. A másik a törvény biztosította lehetőségeken felül rendelkezni kell a lehetőségek kihasználásához szükséges eszközökkel is. A gyakorlat szerint azonban további — harmadik — feltétel is van. A szakszervezet ahhoz, hogy a tárgyalások során hatékonyan védhesse a dolgozók jogait, nemcsak követelésekkel kell tudni előállnia, hanem megfelelő *ellenjavaslatok* kidolgozására is képesnek kell lennie.

Törvény lett, hogy a munkáltatók és a munkavállalók, valamint a szakszervezetek évente legalább egyszer kötelezően a tárgyalóasztal mellé üljenek. Ennek során a cél, hogy elkerüljék a szakutakat, a felesleges szócséplést, és olyan helyzet alakuljon ki, amelynek során az eltérő érdekek tárgyszerű ütköztetésének eredményeként mindenki számára elfogadható közös álláspontra jutnak. A tárgyalások sikere nagymértékben attól függ, hogy a felkészülés során valamennyi érdekelt fél időben hozzájutott-e a megfelelő mennyiségű és minőségű információhoz. Mint a tapasztalatok bebizonyították nem elegendőek a tárgyalásokon részt vevő feleknek csak a napirenden szereplő közvetlen kérdésekkel összefüggő információk, hanem az érdemi munkához szélesebb ismeretekkel kell rendelkezniük. Például a vállalat napi tevékenységének megvitatásakor tisztában kell lenniük a jövőbeni fejlesztési elképzelésekről, az üzletpolitikai célkitűzésekről stb. A törvény lehetőséget teremt *külső szakértők* bevonására is, ami megkönnyítheti a szakszervezetek tárgyalási pozíciójának kialakítását, a vitában megfelelő érvek felsorakoztatását. Viszont az információs kör bővülése felveti a vállalati titok kezelésének a kérdését is. A gyakorlat adhat majd arra választ, hogy miként lehet biztosítani a vállalati bizalmas adatokhoz belső és külső szakértők, a szakszervezeti képviselők hozzáférésével egyidejűleg a megfelelő diszkréciót is.

A munkáltató és a munkavállaló tárgyalásain kötelező napirendi pontok a reálbér alakulása, a munkaidő nagysága valamint beosztása. Ezzel kapcsolatban felvetődött például, hogy a tárgyalási kényszer nem vezet-e szerződési kényszerhez, a vállalati szintű tárgyalások, megegyezések nem gyengítik-e az ágazati szintű tárgyalások hatékonyságát, megfelelő-e ez a tárgyalási forma a kis- és középvállalatoknál.

A tárgyalási kényszernek kettős célja van. Az egyik megfelelő egységes keret teremtése a tárgyalások folytatására, amelynek során a felek jobban megismerhetik egymás álláspontjait. A másik: ezt a gyakorlatot valamennyi vállalatnál egységesen alkalmazni kell, tehát ott is sor kerül párbeszédre, ahol ennek korábban nem voltak meg a hagyományai. A tárgyalási kényszer azonban még nem jelenti azt, hogy megállapodási kényszer is lenne.

Az eddigi tapasztalatok szerint a tárgyalási kényszer magával hozta, hogy decentralizálódnak a tárgyalási szintek és ezáltal csökken a francia társadalom életének centralizációja. A korábbi tapasztalatok szerint például a minimum bér központi meghatározása vagy más előírások következtében a munkavállalók és a munkáltatók közötti megállapodások többnyire egy sablonra készültek, és a szakemberek elsősorban erre vezetik vissza a kis- és középvállalatok nagy részének elavult gazdálkodását is. A decentralizált tárgyalások lehetővé teszik, hogy például a műhelyek és a gyáregységek szintján folyó megbeszéléseken az alsóbb szintű vezetők nagyobb felelősséggel és beleszólási joggal vesznek részt. Így olyan megoldások születhetnek, amelyek a gazdasági lehetőségeket és a szociális igények különbözőségét jobban figyelembe tudják venni.

A tárgyalási szintek felosztására a rendeletek nem mondanak semmit. Ezt a *megbeszéléseken* részt vevő feleknek kell kialakítaniuk. Célszerűnek látszik az eddigi tapasztalatok alapján:

1. Előzetes megbeszéléseken tisztázni a megvitatásra kerülő kérdések körét, a helyszínt stb. Ezeket a tárgyalásokat megfelelőbb vállalati és nem ágazati szinten tartani.

2. A szakmaközi, ágazati szintű megbeszéléseken az *általános elvekben* kellene megállapodni.

3. Bonyolult kérdések esetén, amikor decentralizált szinten komoly esély van a tárgyalások megszakítására, alternatív változatok kidolgozásával kellene megkönnyíteni a megegyezést. Például a létszámcsökkentés esetén az egyik változat szerint évente egy órával csökkentenék napi munkaidőt, teljes bérkompenzációval, új felvételek szüneteltetésével növelnék a munka termelékenységét stb. A másik megoldás szerint két év alatt négy órával csökkentenék a napi munkaidőt differenciált kompenzációt alkalmazva, a béreket mérsékelten növelik, elképzelhetők új felvételek is stb.

A rendeletek lehetővé teszik a *vétót* abban az esetben, ha a szavazásra jogosultaknak több mint a fele megtagadja a megállapodás aláírását. A mai francia társadalom helyzetének ismeretében azonban felvetődik a kérdés, vajon milyen társadalmi erők érdekét szolgálja ilyenkor a többségi vétó. A bérből és fizetésből élők érdekeinek védelmét a munkáltatókkal szemben, vagy egy elég erővel rendelkező társadalmi réteg jogát különös érdekeinek érvényesítésére? Mindent összegezve — úgy tűnik —, hogy a vétó, mint a tárgyalások felfüggesztésének módja, meglehetősen konzervatív és destruktív eszköz.

A tárgyalások során a felek számára lehetőség nyílik *új jogok* meghatározására is. Találni kellene például olyan eljárásokat, feltételeket, amelyek során például a vétójogot felfüggesztheti. Erre például az *újítások*, ésszerű korszerűsítések bevezetése során kerülne sor. A „lelkiismeretes jog" alkalmazása azonban veszélyes, mert kísérletezés címén felszámolhatja a szakszervezeteknek, mint kollektív érdekképviseleti intézménynek a jogait, és megfosztaná őket az újítás ellenőrzésének lehetőségeitől.

Elhangzott olyan javaslat, hogy a kormány fenntartva a vétójogot, tegye lehetővé a minimum 20 százalékot kitevő kisebbség számára a *vállalatvezetéssel való megegyezés* esetén a kísérlet bevezetését. Ebben az esetben a vétójogot meghatározott időtartamra felfüggesztenék és bizonyos idő eltelte után közösen döntenének arról, hogy a kísérletet bevált-e vagy sem. De ezzel a lehetőséggel élhetnének a szakszervezetek is. Például, amikor a rugalmas munkaidő alkalmazásáról nem tudnak előzetesen véleményt mondani, s álláspontjuk kialakítására kísérlet szükséges.

A tárgyalások általánossá válása azonban szükségessé teszi néhány további kérdés átgondolását. Például azt, hogy az *átmeneti nehézségekkel küzdő vállalatoknál* lehetőséget kell teremteni a kötelező előírások egy részének figyelmen kívül hagyásával. Ez például lehet az éves bérnövekedés megállapodástól eltérő mértéke stb. Ilyen esetben is azonban meg kell határozni előre az eltérés időtartamát, figyelemmel kísérni jogosultságát stb.

— f —

A világkereskedelem megmentői?

Idén Párizsban tartotta éves kongresszusát a Nemzetközi Kereskedők Szövetsége, a Federation of International Traders (FIT). Az 1952-ben megalapított szervezet meglehetősen zárt köre a világ kereskedőinek. Ennek magyarázata: a FIT kizárólag azokat a cégeket, üzletembereket tömöríti, akik pénzmozgás nélküli kereskedelemmel — ellenüzletel, bartellal, switch-csel — foglalkoznak.

Az ellenüzletek fontossága egyenes következménye a világgazdaság 1974-ben kezdődött tartós válságának. Számítások szerint ezek tavaly a világkereskedelem *20-30 százalékát* tették ki. Mind több cég csak úgy hajlandó vásárolni, ha importjukat kivitellel is összekapcsolhatják. Szerencsés esetnek számít, ha a vevő olyan termékkel fizet, amelyet az eladó maga is fel tud használni, illetve meg tudja oldani az értékesítést. Igen sok esetben azonban a kompenzáció tárgyát olyan cikkek képezték és képezik, amelyek távolesnek az eladó profiljától. Ebben a helyzetben *két megoldás* kínálkozik: vagy az eladó hoz létre külön szervezetet (például kereskedőházat) a kompenzációs termékek értékesítésére, vagy pedig a fizetségként kapott áruk értékesítésével az erre szakosodott vállalatokat, ügynökségeket bízza meg.

Érdekesség, hogy a nagy világcégek sorra hozták létre kompenzációs osztályaikat, vagy kereskedőházaikat, hogy azok „házon belülről" kíséreljék meg elhelyezni az ellenárukat. A saját szervezet azért kifizetődőbb a nagy vállalatok számára, mert az amúgy is felesleges, s nem mindig jól értékesíthető árukra kevesebb költség rakódik rá, mint „külső" vállalatok igénybevétele esetén. Ma már — többek között — a nyugatnémet BASF, a brit számítógépgyártó óriáscég, az Imperial Computer Ltd., a francia Rhone-Poulenc, az amerikai McDonnel-Douglas repülőgépgyár is nagy kompenzációs szervezetei rendelkezik, amely képes rövid időn belül elhelyezni akár az ellentételként kapott paradicsompüré, vagy dzsemet is. Bekapcsolódtak az üzletágba a kereskedelmi bankok is, amelyek megfelelő tőkeerővel rendelkeznek, a kompenzáció, a switch stb. finanszírozásához, s világméretű kapcsolataik révén jó marketinghálózatot képesek az üzlet szolgálatába állítani.

A FIT párizsi konferenciáján a szervezet elnöke, *Georges Lazar* válaszolt a Figyelő kérdéseire.

● Hogyan ítéli meg a FIT elnöke a kompenzáció újjászületését?

— Különösen az elmúlt három évben emelkedett erőteljesen az ilyen jellegű ügyletek száma, ami nagymértékben összefügg a fizetőképesség és a hitelhelyezések csökkenésével. Noha ezek az ügyletek a szervezet tagjainak hasznot hoznak, végső soron *drágák és nem gazdaságosak* a termelőknek, a felhasználóknak, egyszóval az ellenüzletek reneszánsza a világgazdaságban a rossz idők jele. Megítélésem szerint ennek az üzletágnak a forgalma törvényszerűen csökken a tartós fellendülés beköszöntével.

● Melyik a legdinamikusabban fejlődő kompenzációs irány?

— Minthogy a kelet—nyugati kereskedelem korábbi fejlődési üteme megtört, a forgalom inkább stagnál, mint növekszik, a kompenzáció elsősorban a *délkelet-ázsiai* és az *afrikai* országok részéről élénkült meg az OECD-államok irányába. Az elmúlt tíz év tapasztalata azt mutatja, hogy *London és New York* vált a kompenzációs kereskedelem központjává, az ügyletek nagy része ezen a két kereskedelmi központon keresztül bonyolódik le. Ide települnek a nemzetközi pénzvilág ügynevezett merchants bankjai, amelyek az óceán két partjáról irányítják a bonyolult külkereskedelem-technikai megoldásokat igénylő sokoldalú üzleteket. Érdemes megjegyezni, hogy a francia és a nyugatnémet bankok is igen aktívan részt vesznek a kompenzációs ügyletek lebonyolításában, szervezésében.

● Az európai KGST-országok hogyan csökkenthetnék külkereskedelmükben a kompenzációs ügyletek részarányát?

— A nyolcvanas évek nemzetközi kompenzációs ügyleteinek főszereplői a nyersanyagok és a fogyasztási cikkek. A magasabb feldolgozottsági fokú, fejlettebb technikát hordozó termékek ritkán vesznek részt az ellenüzletekben, a „kemény" cikkek továbbra is a hagyományos csatornákon, pénzfizetés ellenében cserélnek gazdát. Tehát mindenekelőtt a *versenyképes cikkek* részarányát kell növelni a termelésben és a kínálatban. Ameddig ez a változás bekövetkezik, *jó értékesítési csatornákat* szükséges kialakítani a kompenzációs áruk számára. Elengedhetetlen a *marketingmunka* javítása és *tartós piaci kapcsolatok* kialakítása. Véleményem szerint sokat segítene a helyzeten, ha a kompenzációs ügyleteknél több vállalat „összeállna", s ilyen jellegű tevékenységüket közösen, összehangoltan végeznék el. Érdemes megjegyezni, hogy a kompenzáció *általában nem jó üzlet* az importért „puha" áruval fizető cég részére, hiszen az ellentétel ára többségében nyomott. Veszélyt jelenthet az is, hogy a jövőben ezeket a termékeket már igen nehéz lesz magasabb áron értékesíteni a gyártónak, a kényszerű kompenzáció tehát *több éves értékesítési hátrányt* eredményezhet. Sokan azonban úgy vélik, hogy a nehéz pénzügyi és kereskedelmi helyzet idején a kompenzáció még mindig jobb, mint a kereskedelem szüneteltetése anyagi eszközök hiányában.

● Milyen versenyhelyzet alakult ki a szakosodott bartercégek és az üzletben újonnan megjelent bankok, multinacionális vállalatok között?

— A specializálódott kisebb cégek — ezek létszáma 5-60 fő — attól tartanak, hogy *tőkeerős bankok* egyre inkább átveszik az irányítást az üzletágban. Érdekes módon a multinacionális vállalatok ilyen jellegű tevékenysége hosszabb távon nem jelent konkurenciát, hiszen ők a tartós fellendülés esetén várhatóan megszüntetik ezt a tevékenységet. A „kicsik" viszont továbbra is ebből élnek majd, kompenzációra ugyanis — a jelenleginél alacsonyabb szinten — mindig szükség lesz. Itt szeretnék emlékeztetni arra, hogy bennünket nemrégiben még a világkereskedelem üzéreinek, csempészeinek tartottak, ma pedig úgy nyilatkoznak rólunk, mint a világkereskedelem „megmentőiről".

● Egy kompenzációval foglalkozó cég számára mi biztosíthatja a sikert?

— A mi üzletágunk első számú know-how-ja a megfelelő *kapcsolat*. A vevő megtalálása itt is a fő feladat. Ez viszont sikeresen csak a naprakész piacismeretel, a kapcsolatok széles körével, a gyors döntésekkel, az évtizedek során kialakult és bizonyított bizalommal, a jó kereskedelmi felkészültséggel valósítható meg. A FIT egy nagy családhoz hasonlítható, amelyben a tagok nemcsak jó szakemberek, hanem becsületes üzletemberek is, mert e nélkül ebben az üzletágban hosszabb időn át nem lehet érvényesülni. Az elmúlt évben sok új cég kérte felvételét szervezetünkbe. Ez a növekvő érdeklődés érthető, hiszen az üzletág a jelenlegi világgazdasági helyzetben „divatba jött". Mégis, kényelenek voltunk nemet mondani az újonnan jötteknek; nem akarjuk felhígítani a szervezetet, tevékenysége csak a jelenlegi keretek között maradhat hatékony.

● Végül egy személyes kérdés: az ön belgiumi cége megtalálja-e számításait a kompenzációs üzletekben?

— A profit nagysága nálunk is — akárcsak másutt — természetszerűleg függ az áru jellegétől, a kereslet alakulásától, a marketinghálózat fejlettségétől, s nem utolsósorban a gyorsaságtól. Egy-egy ügylet továbbadása nagy nyereséget hozhat számunkra. De veszteségekkel is számolni kell, hiszen sok esetben az áru csak jelentős árengedménnyel adható tovább, illetve a kereslet hirtelen visszaesésekor viselni kell a raktározás költségeit, ráadásul a vállalkozó pénze sem forog. Korábban vállalatom kizárólag barterral, switch-csel, kompenzációval foglalkozott. Manapság azonban tevékenységünknek csak egy részét jelenti.

G. — Sz.

KÖRKÉP

NDK

IRÁNYELVEK AZ 1984. ÉVI NÉPGAZDASÁGI TERVHEZ

Az NDK-ban közzétették az 1984. évi népgazdasági terv kidolgozására vonatkozó irányelveket, amelyeket az NSZEP KB Politikai Bizottsága, a kormány és az FDGB szakszervezeti szövetség közösen hagyott jóvá. Az irányelvek — alapvető feladatként megjelölve a termelés, a termelékenység és a hatékonyság növelését — a gazdaságirányításban célul tűzik ki a *„teljesítmény-összehasonlítás"* módszerének alkalmazását. Ennek lényege, hogy a legjobb teljesítményt nyújtó vállalatokat kell alapul venni, s ahhoz mérni a többiek teljesítményét és a velük szemben támasztott követelményeket.

A feladatok között szerepel az *elektronika* és a *robottechnika* fejlesztésének és elterjesztésének meggyorsítása, a nemzetközi versenyképesség fokozása. A fajlagos energia- és anyagfelhasználás csökkenési ütemének meg kell haladnia a termelés növekedési ütemét, egyben az irányelvek szükségesnek tartanak konkrét intézkedéseket a munkaidő teljes kihasználására, a várakozási és állásidők csökkentésére. Új termelő beruházások esetén igazolni kell, hogy a már meglevő gépeket és berendezéseket *három műszakban* használják ki. További célok közé tartozik a fogyasztási cikkek kínálatának, a keresletnek — elsősorban a minőség szempontjából megfelelő megjavítása.

A mezőgazdasági feladatok között szerepel a takarmánybehozatal csökkentése, és nagyobb hozamok elérése kisebb ráfordítások mellett. A termelés növelése érdekében érvényesíteni kell a szövetkezeti parasztság anyagi érdekeltségének elvét, ami fő célja a mezőgazdasági *felvásárlási árak* 1981-ben bevezetésre kerülő reformjának.

SVÁJC

BIZTATÓ TENDENCIÁK

Eltérően a legtöbb ipari tőkés országtól, összességében pozitív véleményt tükröz a scájci gazdaság helyzetéről és várható fejlődéséről az OECD legutóbb közzétett jelentése. A bruttó nemzeti termelést illetően — szemben a tavalyi 1,3 százalékos csökkenéssel — erre az évre csak 0,3 százalékos visszaesést, azaz lényegében stagnálást tartalmaz a prognózis, de 1984-re már 1,9 százalékos növekedést.

Az előrejelzés szerint a teljes földöli kereslet, amely tavaly 0,7 százalékkal alatta maradt az előző évinek, az idén 1, jövőre pedig 2,1 százalékkal emelkedik, amiben meghatározó szerepe van a *közületi fogyasztás* növekedésének. Ez utóbbi szerepet azonban fokozatosan átveszi a *beruházások* megélénkülése. Amíg az összes beruházások értéke tavaly 3,4 százalékkal alatta maradt az 1981. évinek, az idei csökkenés várhatóan csak 1,8 százalék lesz, 1984-re pedig 3,1 százalékos emelkedéssel számolnak.

A jelentésből kitűnően az előbbihez hasonlóan alakul a helyzet a *külkereskedelemben:* az export tavalyi 3,6, illetve idén várható 1 százalékos csökkenésével szemben jövőre 3,2 százalékos növekedést prognosztizálnak, úgy, hogy az idei import a tavalyi szinten marad, 1984-ben pedig 3,4 százalékkal emelkedik, s a fizetési mérleg többlete ez évben elérheti a *3,7 milliárd dollárt*. Bizakodó a jelentés a foglalkoztatottság és az infláció alakulását illetően is. Eszerint a jelenlegi egyszázalékos (30 000 fő) munkanélküliség jövőre ismét csökkenni fog, míg a tavaly még 5,5 százalékkal emelkedett fogyasztói árindex növekedése ez évben 3,5, 1984-ben pedig 2,5 százalékra módosul.

Azt, hogy a külső piacokkal erőteljesen összefonódott svájci gazdaság meg tudta őrizni stabilitását és fejlődési tendenciái biztatóak, a jelentés szerzői elsősorban annak tulajdonítják, hogy a gazdaságpolitika — a hosszú távú célok feladása nélkül — *rugalmasan alkalmazkodik* a megváltozott külpiaci feltételekhez, beleértve az infláció elleni alkalmazott monetáris, illetve a kiegyensúlyozott költségvetésre irányuló fiskális politikát. Ugyanakkor nem kis szerepe van ebben az állam — pénzügyi eszközökkel történő — ösztönző és támogató tevékenységének.

A „Bell-mama" felosztása

Se szeri, se száma mostanában a véget nem érő értekezleteknek és tanácskozásoknak az American Telephone and Telegraph (ATT) vállalatnál. A világ legnagyobb telefontársaságánál (éves forgalom: 65 milliárd dollár) arról vitatkoznak napestig a különféle bizottságok, hogy miképpen lehetne megoldani a 140 milliárdos vállalati vagyon felosztását. Ez a vagyon kapcsolóközpontokból, hivatali helyiségekből, szerelőüzemekből, kutatólaboratóriumokból és nem utolsósorban az amerikai telefonvezetékek 90 százalékából áll. Ezt a vagyont és a foglalkoztatottak egymilliós seregét kell a jövő esztendőtől kezdve *hét* regionális telefontársaságra felbontani. Ami a felosztás után marad, az lesz a nyolcadik cég, amely továbbra is az ATT nevet viseli majd.

Sok-sok évtizeden keresztül az ATT társaság törvényesen garantált *monopóliummal* rendelkezett a telefonbeszélgetések lebonyolítására. Ez az állam által biztosított monopolhelyzet eredményezte egyebek között, hogy az ATT jó és rossz időkben egyaránt, mindenkor bőséges osztalékot tudott fizetni 3,2 millió részvénytulajdonosának. Ezért az ATT részvények szinte az állam által garantált kötvényekkel egyenrangú biztonságot nyújtottak, magasabb jövedelmezőséggel kombinálva. A vállalat mindent meg is tett monopolhelyzete védelmére és a potenciális konkurrencia távoltartására.

Néhány évvel ezelőtt azonban az MCI Communications tröszttelenes panaszt emelt az ATT ellen, amikor az utóbbi meg akarta gátolni, hogy az MCI is bekapcsolódjon a távközlési üzletbe. Az Igazságügyi Minisztérium ugyancsak a kartellalakítás vádjával lépett fel a „Bell-mama" néven is emlegetett telefontársaság ellen. A kongresszus ekkor úgy döntött, hogy felszámolja az ATT monopóliumát és más társaságoknak is engedélyezte a telefonbeszélgetések lebonyolítását. Az amerikai polgárok már jelenleg is megtehetik, hogy egy előhívó szám feltárcsázásával kiválasszják: melyik cég hálózatán keresztül kívánják lebonyolítani a távolsági hívást.

Nem véletlen, hogy a nemrégiben alapított telefontársaságok mind a *távolsági beszélgetésekre* specializálták magukat. Ezeket ugyanis fele akkora összegért tudják lebonyolítani, mint az ATT, amely — kvázi állami vállalatként — a távolsági beszélgetések használói évtizedeken keresztül szubvencionálta a helyi beszélgetéseket. Miután azonban a távolsági beszélgetésekre felszámolták az ATT monopóliumot, a helyzet úgy alakult, hogy a társaságnak csupán a veszteséges helyi beszélgetések maradnak meg, míg a távolsági beszélgetéseknél, valamint a még jövedelmezőbb távadatközlésben meg kell birkóznia a konkurrencia árajánlataival. Ezért döntött úgy a cég vezetősége, hogy a tröszttelenes eljárásra a Bell-mama részekre bontásával válaszol.

1982 őszén be is nyújtották a Szövetségi Bírósághoz a társaság átszervezésének tervezetét. Ennek lényege, hogy az ATT 22 helyi telefonközpontját 7 regionális holdingcég veszi át és ezt a birodalmat mintegy 250 helyi zónára osztják föl. Az egy-egy helyi zónán *belül* folytatott beszélgetések lebonyolítása a hét regionális társaság feladata lesz. A zónán kívüli beszélgetések azonban távolsági beszélgetésnek minősülnek majd és ehhez már — díj ellenében — igénybe kell majd venni az ATT jogutódját (vagyis a nyolcadik céget, amely a 7 regionális társaság mellett jön létre), vagy valamelyik újabb keletű telefontársaság szolgálatait.

Az javaslattervezet lényege tehát, hogy az összezsugorított ATT csak a *jövedelmező* távolsági beszélgetéseket és a távadatközlést tartja meg. A helyi beszélgetések szubvencionálása az ATT felosztásával értelemszerűen megszűnik. A szakemberek számolnak is azzal, hogy az amerikai háztartások átlagos telefonszámlája hirtelen megkétszereződik. A költségeket az is növeli, hogy a Szövetségi Kommunikációs Bizottság úgy döntött: a telefonhálózat modernizálása érdekében *gyorsított leírást* engedélyez a 7 regionális telefontársaságnál.

Végül is tehát azok a telefonálók járnak majd jól, akik viszonylag sok távolsági beszélgetést folytatnak. Ezek díja ugyanis — nem kis mértékben — az erősödő konkurrencia miatt — egyre *csökken* és ez ellensúlyozhatja a helyi beszélgetések nagy valószínűséggel megjósolható drágulását. A távolsági beszélgetéseknél erősödő versenyt fémjelzi, hogy az MCI, az ITT, a Western Union és a Southern Pacific mind nagy iramban építik saját hálózatukat, illetve kibérlik az ATT már meglevő hálózatának egyes szakaszait.

Ha a bíróság jóváhagyja az átszervezési tervezetet, akkor 1984. január 1-től megszűnik a ma ismert ATT és helyét a felvázolt nyolc szervezet veszi át. A régi telefonkészülékek, amelyekért használóik bérleti díjat fizetnek, az ATT jogutód birtokában maradnak. A legfrissebb rendelkezések azonban lehetővé teszik a készülékek *megvásárlását* és valóban, egyre több polgár inkább megvásárolja új készüléket. Ez hosszabb távon olcsóbb megoldásnak tűnik, mint használati díjat fizetni a készülékért.

Ezzel azonban az is együtt jár, hogy a használók a továbbiakban nem kényszerülnek majd az ATT előállításában készülő telefonok használatára. Sokan már most azt jósolgatják, hogy hamarosan a telefonkészülékek piacán is megjelenik majd az olcsó távol-keleti konkurrencia.

Maguk az amerikai cégek várhatóan nem a készülékek gyártásában fognak egymással versenyezni, hanem a már említett *távolsági beszélgetések* lebonyolításában, és ami még valószínűbb: a *távadatközlésben*. Az igazán nagy nyeresége ebben az üzletben rejlik, és az ATT jogutód éppen itt lát kecsegtető esélyeket arra, hogy ismét nagyra nőjön.

Az irány tehát az elektronikus adatközlés: a telefon, a tv és a számítástechnika kombinálása. A határok mindinkább összemosódnak e három ágazat között és mind jobban kirajzolódnak az új elektronikus kommunikációs rendszer körvonalai, amelyben a hangok hagyományos továbbítása mellett egyre jobban előretör az adatok közlése a személyi számítógépek, (képernyők és nyomtatók között, és mind jobban kirajzolódnak az új tőgép „keresztezésből" született új készülékeken a háztartások akár teljes beszerzésüket és fizetési forgalmukat is lebonyolíthatják. Bankszámlájukra vonatkozó utasításokat adhatnak ki, repülőjegyet vagy fogyasztási cikket rendelhetnek meg, vagy „előben" nyomon követhetik a tőzsdei árfolyamok alakulását.

F. K.

Tervek a kisvállalkozások megsegítésére

A kisvállalatok helyzete, pénzügyi erejük a csődök száma bizonyos mértékig gazdasági barométernek is tekinthető az OECD-országokban. Éppen ezért mindenütt fellélegeztek, amikor nyilvánosságra hozták az idei esztendő első négy hónapjának statisztikai adatait, s eszerint lelassult a kisvállalatok csődjeinek a száma. 1982 ugyanis ebből a szempontból is rekordot hozott, mert számítások szerint mintegy *120 000 kisüzem és kiskereskedő* jelentett fizetésképtelenséget.

•

A nehéz helyzetbe került kisvállalkozások sok gondot jelentettek és jelentenek a tőkés országok kormányainak, bankjainak. Ennek egyik magyarázata az, hogy például *Franciaországban* a kisvállalatok részesednek az ipari termelés 37 százalékából, s az export egynegyede is ezekből az üzemekből származik. Figyelemre méltó, hogy a kis cégek foglalkoztatják az ipari alkalmazottak 45 százalékát. *Hollandiában* még ennél is fontosabb szerepet töltenek be a kisvállalatok: a 4,8 milliós aktív lakosságból 3,4 millió kisüzemekben dolgozik, s a vállalatok háromnegyede öt főnél kevesebbet foglalkoztat.

Az *NSZK-ban* a GNP 48 százalékát a kisvállalatok termelik, ők hajtják végre évente a tőkeberuházások 40 százalékát, s együttal a bérből élők kétharmadát foglalkoztatják. Az *Egyesült Államok* GNP-jének 40 százalékát a kiscégek termelik meg. Ez a jelentős részarány azonban mindjárt érthetőbbé válik, ha a „földszintes Amerika" fogalmára gondolunk, ahol a nagyipar és a nagykereskedelem árnyékában a kisvállalatok jelentik az amerikai gazdaság gerincét.

A *Financial Times* statisztikái szerint a gyáriparban tevékenykedő cégek 99 százaléka kétszáznál kevesebb dolgozót foglalkoztat Olaszországban. Ugyancsak 99 százalék a kisüzemek számának részaránya a japán gyáriparban, Nagy-Britanniában és az USA-ban ez az arányszám 94, az NSZK-ban 93. A kisüzemek átlagos foglalkoztatott létszáma az NSZK-ban a legnagyobb (30 fő), a legalacsonyabb pedig Olaszországban, ahol átlagosan 8 fő tevékenykedik egy gyáripari kiscégnél.

A recesszió következtében a kisvállalkozások *tőkeereje* számottevően meggyengült, a csökkenő eladásokból származó zsugorodó profit mind kevésbé teszi lehetővé a saját kutató és fejlesztő munkát; tehát egyre kevésbé képesek önálló új termékkel jelentkezni a piacon. Megrendült anyagi helyzetük javítására bankkölcsönért folyamodtak, a magas kamatlábak azonban igen sok esetben kilátástalanná tették a kölcsönök felvételét. Sok kisvállalat számára nem maradt más lehetőség ebben a helyzetben, mint a csődjelentés. A szerencsésebbek megvásárolták, illetve szanálták a nagyobb, tőkeerős vállalatok.

•

A tőkés kormányokat érinthető nyugtalansággal töltötte és tölti el a csődök számának szaporodása miatti „többletmunkanélküliség". Csak az NSZK-ban *350 ezerrel* nőtt tavaly a munkanélküliek amúgy sem alacsony tábora a mintegy 13 ezer kisvállalati csőd miatt. (1982-ben az USA-ban közel 30 ezer, Franciaországban pedig 20 ezer cég jelentett csődeljárást maga után vonó fizetésképtelenséget.) Az elemzések tanúsága szerint a legtöbb kisvállalat az építőiparban, a fémtömegcikkiparban, a textiliparban, valamint a kereskedelemben ment tönkre. Viszonylag könnyebben vészelték át a válságot a „húzóiparágakban" tevékenykedő, valamint a speciális termékeket előállító kisüzemek.

A fejlett tőkés országok kormányai *intézkedési terveket* dolgoztak ki a kis- és középüzemek — vállalkozások helyzetének hosszú távú stabilizálására. Tekintettel a költségvetési deficitekre, a szűkösen rendelkezésre álló központi anyagi forrásokra, a több évet felölelő intézkedéssorozatok jó részének — a közvetlen pénzügyi segélyhez viszonyítva — alacsony a költségvonzata.

Az NSZK-ban például a beruházási támogatások mellett a kormány *tanácsadói és átképzési programokat* kínál a kisvállalkozók számára. A kereskedelmi kamarákban például külön részlegek foglalkoznak azzal, hogy elősegítsék a kisvállalatok összeolvadását. (Ennek ellenére a kisüzemek tulajdonosai bírálják a kormányt többek között azért, mert túl magasnak tartják a társadalombiztosítási terheket, amelyek csökkentik a cégek „manőverezési" lehetőségeit.) Hollandiában a bankok — egy új törvény értelmében — *megvásárolhatják* a kisüzemek részvényeinek 49 százalékát, s így már módjukban áll bekapcsolódni a kiscégek beruházási programjaiba.

A francia kormány a nagyvállalatokat arra ösztönzi, hogy *minél nagyobb megrendeléseket* adjanak a beszállító kisüzemeiknek. Párizs csökkentette a kisvállalatok társadalombiztosítási terheit, s kedvezményeket nyújt az adózásban is. Az Egyesült Államokban viszont az ellenkezője érvényesül a reagani gazdaságfilozófia értelmében a piaci hatásokat, a piac és a gazdálkodás értékítéletét központilag nem szabad befolyásolni.

•

Az elkövetkező három esztendőben az előrejelzések szerint Nyugat-Európában a *kisvállalatok megerősödésére* lehet számítani, de a stabilizálódás inkább a recesszió előtti állapotokat fogja csak visszaszállítani. Mindez elsősorban annak a függvénye, hogy milyen gyorsan sikerül kilábalni a recesszióból, s lefaragni a költségvetési hiányokat. A kisvállalkozások létbiztonsága tehát továbbra is a konjunktúra függvénye.

—da —li

1983. évi beruházásokhoz a következő

épületszerkezeteket ajánljuk,

készletből 2%-os árrésengedménnyel,
százkilónként 14,80 forintos fuvartérítéssel:

DV 12 M típusú
12x4,2x26 m
18x7,2x48 m
24x7,2x12 m

DV 6 M típusú
18x4,2x46,3 m
18x6,0x46,3 m

Fémmunkás Dorog „B" típusú szalagablak,
bukószárnnyal,
kétszer üvegezve
–3000x 900 mm
–3000x1200 mm
–3000x1500 mm

Részletes felvilágosítást nyújt: Gábor László,
telefonszáma: Debrecen, 16-488.
Várjuk kedves vásárlóinkat.

Agroker
Debrecen, Diószegi út 3–5. 4013. Telex: 07-2239.

Az Ipari Minisztérium pályázatot hirdet a Magyar Acélárugyár

(Budapest XIII., Váci út 95.) nyugdíjazás miatt megüresedő

igazgatói munkakörének betöltésére

A kinevezés meghatározott időtartamra (első ízben 1984. január 1-től 1985. december 31-ig) létesül. Alkalmasság esetén korlátozás nélkül megújítható. A munkáltatói jogkört gyakorló minisztériumi vezető a kinevezésre kerülő igazgató számára az általános követelményeken kívül, meghatározott feladatok teljesítését írja elő.

Bérbesorolás: a 16/1976. (XII. 11.) MüM sz. rendelet 5. sz. mellékletében foglaltak szerint.

A vállalat B-kategóriába sorolt, budapesti székhelyű és három gyáregysége van. A vállalat tevékenysége kiterjed szerszámgyártásra, a kovácsolt és sajtolt acélternékek előállítására (melegüzemi tevékenység), általános rendeltetésű gépépítő elemek, alkatrészek és részegységek gyártására.

A munkakör betöltésének alapvető feltételei:

– egyetemi végzettség (elsősorban gépészmérnöki, kohómérnöki szakképzettség)
– legalább középfokú politikai iskolai végzettség, illetve elismerhető képzettség
– legalább 15 éves gyakorlat ipari vállalatnál vagy ipari tevékenységgel szorosan kapcsolódó intézménynél, ebből legkevesebb öt éves vezetői gyakorlat
– erkölcsi és politikai feddhetetlenség.

A pályázat tartalmazza a pályázó:
– jelenlegi munkahelyét, beosztását, munkaköri besorolását és jövedelmét
– eddigi munkaköreinek és tevékenységének felsorolását,
– iskolai végzettségét, szakképzettségét, politikai iskolai végzettségét, egyéb végzettségét, illetve az alkalmazási feltétel meglétét tanúsító okiratot vagy hiteles másolatát.

Kérjük, hogy a pályázatot július 15-ig nyújtsák be az Ipari Minisztérium személyzeti és oktatási főosztályára: Budapest, Mártírok útja 83. 1525.

A beérkező pályázatokat bizottság bírálja el, előreláthatólag szeptember 1-ig. A döntésről a pályázók levélben értesítést kapnak. A bizottság a pályázatok elbírálásánál a másoddiplomát (mérnök-közgazdász, gazdasági mérnök) és az idegennyelv-ismeretet (orosz, angol, német) külön is értékeli.

A pályázattal kapcsolatban további felvilágosítást ad az Ipari Minisztériumban Spakievics Sándor főelőadó, telefonszáma: 296-636.

Gondoljon a jövőre,
a Metró nyit jövőre

Az 1984 májusában
megnyíló
Skála Metró Áruház
pályázatot hirdet

pénzügyi osztályvezetői,
számviteli osztályvezetői,
közgazdasági osztályvezetői

munkakör betöltésére

Feltétel:
– közgazdasági egyetemi vagy pénzügyi és számviteli főiskolai végzettség
– legalább hároméves szakmai gyakorlat.

A jelentkezéseket, az eddigi tevékenységet részletesen leíró önéletrajzzal, két héten belül a következő címre kérjük:
Skála Metró Áruház, személyzeti osztály,
Budapest XIII., Váci út 4.

Megfelelő hasznosításra felkínáljuk tóalmási kerületünkben levő 5000 m²-es alapterületű raktár-épületeinket

A betonpadozatú, nagy légterű épületcsoport a 31. sz. főútvonal mentén van, szilárd burkolatú úton megközelíthető.
A szállításban, a rakodásban és a raktározásban a rendelkezésünkre álló élő- és gépimunka-kapacitásunkkal közreműködést vállalunk.

Kossuth Mgtsz
Szentmártonkáta,
Rákóczi u. 65/a.
Tel.: Szentmártonkáta, 8.
Telex: 22-7279.

NEMZETKÖZI BIZTOSÍTÁS

A bizalmatlanság útvesztői

A magyar—amerikai gazdasági tanács Budapesten tartott ülésén részt vett *Artemis A. W. Juokowsky*, az American International Group, Inc. (AIG) *multinacionális biztosító vállalat* szocialista területi részlegének elnöke. A vállalat méreteire utaló adatok: 1982-ben alaptőke 11,4 milliárd dollár, az adózás utáni nyereség 479 millió dollár, az üzleti hálózat 130 országban. Lapunk munkatársa a nemzetközi biztosítási viszonyok alakulásáról beszélgetett a mammutvállalat képviselőjével.

A világgazdaság jelenleg súlyos válságban van. Hogyan hat ez a nemzetközi biztosítási üzletágra?

— Egy olyan világban, amelyben nagy a bizalmatlanság, természetesen a nemzetközi biztosító intézményeknél is súlyos gondok jelentkeznek. Hogyan reagál a biztosító társaság a bizonytalanság különböző tényezőire: a csődökre, a gyakori szerződésszegésekre, az árfolyamok ideges ingadozására, a más olyan tényezőkre, amelyek a biztosítás kockázati tényezőit jelentik? A biztosító társaságok fő feladata, hogy biztonságot nyújtsanak a felsorolt kockázatok ellen az ügyfeleknek. Igen ám, de egy ilyen megbolydult világban nem egyszerű feladat ennek úgy eleget tenni, hogy eközben az üzleti kapcsolatokból nyereség származzon, amikor a kockázatok bekövetkezési valószínűségét ma szinte lehetetlen belátni. *A biztosítási piacon túlkínálat van*, a befektetések megtérülése lassul, tehát a jövedelmek fenntartása nagy erőfeszítéseket és piacbővítő stratégiát követel. Az AIG számára is a kialakult rendkívüli körülmények azt tették szükségessé, hogy költségpolitikáját felülvizsgálja és ráfordításait csökkentse, illetve *a díjtételeket növelje*. A jól irányított biztosító a bonyolult körülményekből is profitálhat, üzletet teremthet. Ehhez azonban növelni kell a piaci és pénzpiaci informáltságát, befektetési politikáját körültekintően kell végezni. Persze nem minden biztosító társaság képes így reagálni a világgazdaság kihívásaira, és sok ma az életben maradásért küzd.

Említette, hogy jó befektetési politikával is igyekszenek ellentételezni a kockázatokat. Hallhatnánk erről részletesebben?

— Készséggel. Az AIG arra törekszik, hogy az adott bizonytalan körülmények között mind nagyobb *készpénztőkével* rendelkezzen. Ezt pedig az élénk pénzpiacon helyezze el, amelyen a kamatnyereség meghaladta azt a nyereségszintet, amelyet a biztosítói üzletág ígér. Érdekességként megemlítem, hogy alaptőkénk kb. 75 százalékát 11,5 százalékos fix kamatozású kötvényekbe fektettük és a fennmaradó részt pedig a rövid lejáratú pénzpiacon a napi kamatkondíciók mellett használtuk. A kamat néha 20 százalék körüli volt. Nagy volt a csábítás, hogy a tőke egészét e forró pénz világába, tehát rövid lejáratra helyezzük, de egy szolid vállalkozás ezt nem teheti meg. Úgy tűnik, hogy ez a türelmesebb üzletpolitika, ma, amikor a napi kamatok lényegesen alacsonyabbak, nem volt elhibázott. A biztosító társaságok ma már csak akkor képesek fennmaradni, ha okos és sok irányú befektetési politikával szélesítik tevékenységi körüket.

Az AIG-nek van saját bankja is?

— Igen, Svájcban van egy kis bankunk. Ez a bank azonban nem jelenti azt, hogy az AIG biztosítói tevékenységét háttérbe szorítva pénzügyi tranzakciókra térne át. Befektetési politikánk technikai részét a bankokkal végezzük, amelyekkel szoros üzleti kapcsolatban állunk.

Napjainkban nem torzult el egy kissé a biztosítás klasszikus szerepe?

— De igen! Erre az élet kényszerít bennünket. Ahhoz, hogy a biztosítási tevékenység fejlődjön, új és új formákhoz, módszerekhez kell folyamodnunk, amelyek olykor a kialakult klasszikus keretekből kilépnek. Ön torzulást említett, én inkább *az alkalmazkodóképesség* erősödéséről szólnék.

Hogyan hatnak e körülmények a viszontbiztosítási ügyletekre?

— A viszontbiztosítás rendszerében a direkt biztosító által vállalt kockázatokért részarányosan egy másik biztosító társaság is felelősséget vállal. Ezt alacsonyabb térítés mellett teszi, mint a direkt biztosító, tehát a kockázatvállalás azonos mértéke mellett jövedelme alacsonyabb. Ennek ellenére a megnövekedett kockázatok miatt a biztosítók körében *tágult a viszontbiztosítás lánca*. Igen ám, de a legfrissebb pénzpiaci mozgások miatt az ilyen vállalkozásokból kezdik kiszívni a társaságok a pénzt, mert más befektetések kedvezőbb hozamot ígérnek. E folyamat azonban nem mehet egyik percről a másikra végbe.

Az USA gazdaságában a megélénkülés jelei tapasztalhatók. Lendületbe hozhatja-e ez a világgazdaságot?

— A tapasztalat az, hogy a világgazdaság bizonyos *késéssel reagál* az USA konjunktúrájára. Hogy milyen nagy ez a késés, az országonként igen eltérő, s az is, hogy az egyes szektorokban az amerikai hatás milyen erős. Az AIG-nak rendkívül fontos, hogy a folyamat miként is működik, hogy végbe, mert az ügyletek túlnyomó részét nem az USA-ban bonyolítja le. Így számunkra az árfolyammozgások irányainak alapvető jelentősége van. Például meggyőződésem, hogy *a dollár* ma a legtöbb vezető valutához képest, elsősorban gazdaságpolitikai okok miatt, *túlértékelt*. Itt fordulat várható, ami a biztosítói tevékenység eredményességét befolyásolja majd.

Az AIG több szocialista ország biztosító társaságával vegyesvállalkozást folytat. Mi az indítéka ennek és hogyan értékeli ezek működését?

— Engedje meg, hogy rövid visszapillantást tegyek. A hetvenes évek elején az enyhülés légkörében az AIG keresni kezdte a szorosabb együttműködés lehetőségeit. Erre az első lehetőség a kámai autógyár építése során jelentkezett a szovjet biztosító társasággal. Az itt szerzett tapasztalatok alapján *Lengyelországban, Romániában, Jugoszláviában és Magyarországon vegyesvállalkozás létrehozását kezdeményezték* 50—50 százalékos részesedési aránnyal. Így ma már működik 2 millió dolláros alaptőkével a román—amerikai, a lengyel—amerikai és a magyar—amerikai vegyesvállalat. E vállalatok *Bermudán vannak bejegyezve*, ahol kedvezőbb adófeltételeket élveznek. A partnerek mindegyike 25 százalékkal járult hozzá az European American-hez, amely egy ügynöki iroda, és *viszontbiztosításokat vállal*, valamint *kárrendezéssel foglalkozik* az anyavállalatok és a vegyesvállalatok nevében és számára.

A vegyesvállalatok minden biztosítási módozattal foglalkoznak, beleértve a betegség, utazási, termékfelelősségi kockázatokat, viszontbiztosításnak és vállalnak viszontbiztosítást, például a lengyel kereskedelmi flotta, a kelet-európai légiforgalmi vállalatok vagy ipari ügyfelek részére, beleértve a magyar járműipart. Tapasztalataim az együttműködésről pozitívek és azok kibővítésén fáradozunk, nem is sikertelenül.

A Kelet—Nyugat közötti gazdasági kapcsolatokban az USA korlátozó intézkedései hátrányosan hatottak. Hogyan értékeli ezt a vegyesvállalkozásokkal összefüggésben?

— Azt hiszem, erre a kérdésre adandó válaszomhoz idézem a New York Times 1983. március 3-án megjelent cikke egyik mondatát: „A kelet—nyugati üzleti kapcsolatok fagyos hangulata sem ártott az AIG és több szocialista partner rendhagyó és nyereséges biztosítási üzletének. Bár a piac kicsi marad, az amerikai partner a lényegében feláraflan piacon kb. 35-40 millió dollárt szedett össze a mintegy 250 millió dollárra becsült viszontbiztosítási díjból, melyet szocialista biztosító cégek 1982-ben nyugati biztosítóknak fizettek." Ehhez nem kell kommentárt fűznöm.

Wiesel Iván

Biztosítás turistáknak – külföldre, belföldre

Az Állami Biztosító megállapodott az American International Group nevű, az egész világot behálózó szervezettel rendelkező biztosítási intézettel abban, hogy a külföldre turistaként, vagy rokonlátogatásra utazó, *sürgős orvosi kezelésre, kórházi ápolásra szoruló magyar* állampolgároknak, a biztosítási kötvényben meghatározott esetekben és feltételek mellett *képviseletein keresztül* segítséget nyújt.

A gyógyítási és kezelési költségeket az említett biztosító intézet a benyújtott számla alapján a legközelebbi irodáján keresztül rendezi. A 100 dollárt meg nem haladó számlát a magyar turista is kifizetheti, az erről szóló nyugta vagy számla ellenértékét az illetékes iroda a biztosítottnak készpénzben visszafizeti. Az ezt meghaladó összeg kifizetésére a kárbejelentőben feltüntetett helyen a magyar biztosított felkérheti az irodát. Ilyenkor a gyógyító-kezelő intézménynek, személynek *az illetékes AIG képviselet közvetlenül fizet*. Azokban az országokban, ahol esetleg nincs ilyen képviselője, a kárbejelentést valamennyi számlával együtt a Magyar Népköztársaság külképviseletéhez kell eljuttatni.

Az orvosi, kórházi, kezelési költségekkel *ellentétben* a balesetbiztosítási térítést és a poggyászbiztosítási károkat az Állami Biztosító Magyarországon forintban fizeti ki. Az igények gyors és szakszerű elbírálása érdekében, *baleset* esetén be kell nyújtani a sérülésről készült jegyzőkönyvet, orvosi diagnózist, csoportos utazás esetén az utazási iroda képviselője által készített jegyzőkönyvet, illetve az ÁB által kibocsátott és kitöltött formanyomtatványt. *Poggyászkároknál* szükség van a külföldi rendőrségi, szállodai jegyzőkönyvre, csoportos utazásnál az utazási iroda képviselője által készített jegyzőkönyvre és az írásbeli kárbejelentésre.

Hazánk idegenforgalma évről évre fejlődik. A szocialista országokból érkező turisták Magyarországon — államközi szerződések alapján — ingyenes egészségügyi és orvosi ellátásra jogosultak. A főként Ausztriából, az NSZK-ból és más, *nem szocialista országokból érkező turisták baleseti, kórházi ápolása*, és az ezzel összefüggő egyéb költségek fedezetére dolgozta ki az Állami Biztosító az általános *utasvédelmi biztosítást*. A nem szocialista országokból érkező turisták konvertibilis valutáért vehetik igénybe az említett biztosítási formát. A külföldiek a határbelépőkön, a szállodákban, a magyar utazási irodákban, ezek pénzbeváltó helyein kérhetik az általános utasbiztosítást. Ugyanitt kapják meg a biztosítás feltételeit négy nyelven tartalmazó tájékoztatót is.

Szerszámgép-világkiállítás Párizsban

A június 10-én kezdődő párizsi V. EMO szerszámgép-világkiállításon a Technoimpex Külkereskedelmi Vállalat szervezésében *három szerszámgépgyártó*, a Csepeli Szerszámgépgyár, a Szerszámgépipari Művek, a DIGÉP, a *háttéripar* képviselőjeként a Danuvia, a vezérléseket gyártó Vilati, illetve az EMG mutatja be legújabb berendezéseit. Többek között kiállítják a Csepeli Szerszámgépgyár japán Yasda licence alapján készült *megmunkáló központját*, amelyet automatikus szerszámél- és munkadarab-ellenőrző rendszerrel is felszereltek, s így a gép *kiszolgáló személyzet nélkül* is működtethető. Az oszták Heid-licenc alapján gyártott CNC-esztergát ipari *robottal* egészítették ki, amely egyszerre két gép kiszolgálására alkalmas. A Szerszámgépipari Művek nagy teljesítményű és termelékenységű megmunkáló központjai közül az MC—1250-es típusút mutatja be, amely szakrényes jellegű alkatrészek megmunkálását végzi. *Valamennyi* Párizsban látható szerszámgép *CNC-vezérlésű*.

A Technoimpex sajtótájékoztatóján elmondották, hogy a hazai szerszámgépgyártás az elmúlt évek során jelentős eredményeket ért el a számjegyvezérlésű gépek kifejlesztésében és gyártásában. A szerszámgépexport összetételében az évek során folyamatosan bővült az NC és progresszív berendezések aránya. A múlt esztendőben a konvertibilis kivitelben a progresszív szerszámgépek hányada meghaladta a hatvan százalékot. A legjelentősebb piacra, az NSZK-ba exportált magyar szerszámgépek 95 százaléka NC- és CNC-berendezés.

A vásárlók azonban egyre inkább olyan gépeket vesznek, amelyeket a gyártók kiszolgáló robotokkal is felszerelnek. Mint Bódogh Imre, a Technoimpex közgazdasági igazgatója elmondotta, ha a magyar szerszámgépgyártás továbbra is meg akarja tartani a nemzetközi piacokon eddig elfoglalt pozícióját, rövid időn belül valamilyen formában *be kell kapcsolódnunk a robotgyártásba is*. Így tarthatunk csak lépést azzal a fejlődési folyamattal, amely a világ szerszámgépgyártásában, többek között Japánban és Nyugat-Európában lejátszódik. Várhatóan a párizsi szerszámgép-világkiállításon is folytatják a már megkezdett tárgyalásokat megmunkáló központokhoz kapcsolható robotok vásárlásáról, vagy kooperációs gyártásáról. A sajtótájékoztatón beszámoltak arról, hogy jelenleg japán és osztrák cégekkel tárgyalnak ilyen robotok közös gyártásáról és forgalmazásáról. Ez utóbbi megoldás, tehát a közös gyártás és forgalmazás azért is előnyös, mert így bizonyos mértékig az új termék eladhatósága, piaca is biztosított. Lehetővé válna többek között a robotok önálló értékesítése, exportja is.

A sikeres bekapcsolódás a robotgyártásba — mint elmondották — lényeges feltétele annak, hogy a következő években se essen vissza a magyar szerszámgépexport. A Technoimpex 1982-ben a kedvezőtlen külpiaci, valamint a nehéz belgazdasági helyzetben is több mint *12 százalékkal növelte forgalmát*. Ennél lényegesen gyorsabban bővült a konvertibilis elszámolású kivitel, amelynek növekedése a múlt esztendőben elérte a 21 százalékot. Az NSZK mellett gyorsan bővítették eladásaikat Olaszországban, Ausztriában, Franciaországban és Indiában is. Mivel az idei párizsi szerszámgépipari világkiállítást a korábbiakhoz képest néhány hónappal előbb, júniusban rendezik meg, így lehetőség van arra, hogy a Technoimpex újabb, 1983. évre szóló kereskedelmi szerződéseket is aláírjon. A tervek szerint az idén is 15-20 százalékkal bővítik konvertibilis elszámolású kivitelüket.

P. F.

Szabályozómódosítások a fejlesztési vásárlóerő mérséklésére

A kormányzati szervek a közelmúltban áttekintették a népgazdaság első negyedévi fejlődését. A gazdasági folyamatok elemzése alapján megállapították, hogy az év eleje óta a megengedhetőnél nagyobb a beruházási kereslet, és ennek a tervezettől eltérő alakulása az 1983. évi nemzeti jövedelemnek a tervezettet meghaladó mértékű belföldi felhasználását eredményezné. Ez pedig veszélyeztetné a külgazdasági egyensúlyra vonatkozó ez évi népgazdasági célok teljesítését. Ennek elkerülése olyan intézkedések megtételét tette szükségessé, amelyek hatásosan fékezhetik a megindult folyamatot. Ezért elsősorban *az új, induló beruházások terhei* emelkednek, s így a vállalatok, szövetkezetek mérlegelhetik, hogy belekezdenek-e új beruházásokba, vállalva ezeket a magasabb terheket, vagy pedig elhalasztják elképzeléseik megvalósítását, esetleg elállnak azoktól. Emellett a felhasználható fejlesztési célú vásárlóerőt is valamelyest mérsékeni kellett.

Mindezeknek megfelelően június 15-i hatállyal *módosulnak az építési adóról, a beruházási illetékről, valamint a nyereségadózásról*, a vállalati, illetve a mezőgazdasági nagyüzemek *érdekeltségi alapjainak* képzéséről és felhasználásáról szóló rendeletek. Lényegesen szűkülnek az építési adó alóli mentességek és kedvezmények.

A beruházási illeték fizetésének kötelezettsége alól ezentúl *nem adható egyedi felmentés*, és — szemben az eddigiekkel — az ezután kezdődő beruházások után akkor is kell — bár csökkentett mértékben — beruházási illetéket fizetni, ha az építési adó a kedvezményezett 10 százalék. A kiemelt kormányzati célokat megvalósító beruházások azonban, így: a konvertálható exportárualapot bővítő, az energiaracionalizálást elősegítő; a hulladék- és másodlagos nyersanyagok felhasználását elősegítő; a gazdaságos anyagfelhasználást és a technológia korszerűsítését alátámasztó beruházások tovább is *illetékmentesek*.

A vállalatok és a mezőgazdasági nagyüzemek *fejlesztési alapjának további 2 százalékát* be kell fizetni a költségvetésbe. A fejlesztési alapból elvont összegek a tartalékalapból nem pótolhatók. A fejlesztési alap ez évi kötelezettségeire előre igénybe vett tartalékalapból csak a szerződések szerinti tényleges fejlesztési kifizetéseknek megfelelő összeg használható fel.

A módosításokat tartalmazó részletes rendeletek a hivatalos közlönyök 1983. június 4-i számában jelentek meg.

Agrármegállapodások az EGK-ban

Megszűnt a bizonytalanság a Közös Piac 8,5 millió farmere számára. Hathetes maratoni tárgyalássorozat után ugyanis az EGK mezőgazdasági miniszterei-nek sikerült megállapodniuk az 1983—84-es gazdasági évben érvényes agrárárakról. Az alku eredményeként ecuban számítva a tagországok átlagosan *4,2 százalékkal* emelik mezőgazdasági termékeik árait, ami 10 év óta a legszerényebb növekedés és a megelőző évinek még a felét sem teszi ki (nemzeti valutákban az emelkedés átlagosan mintegy *7* százalékos).

Ezt a megállapodást a brüsszeli bizottság *győzelmeként* könyvelheti el, hiszen a tagországok most első ízben fogadták el számottevő változtatás nélkül. Ebben nem kis szerepe volt Nagy-Britanniának, amely a nagyobb mérvű áremelés elleni harc élére állt, hiszen éppen a válasz-tások előtt London igyekezett minden megtenni az EGK költségvetésébe való (amúgy is túlzottnak tartott) befizetések csökkentése érdekében.

A szerény áremelkedés hátterében az EGK túlterhelt költségvetésének kímélése áll, melynek *kétharmadát* így is a mezőgazdasági kiadások teszik ki. A közös agrárrendtartás finanszírozása azonban erőteljes változtatások nélkül a továbbiakban megoldhatatlannak látszik: idén például részben a múlt évi hatalmas árnövekedés miatt a mezőgazdasági kiadások mintegy 35 százalékkal haladják meg az előirányzatot.

A finanszírozási igényeket elsősorban az EGK-ban felhalmozott feleslegek értékesítése növeli. A közös agrárpolitika eredményeként ugyanis az EGK nettó mezőgazdasági importőrből exportőrré vált, kivitele viszont szubvencionált. A többlettermelés támogatására 1983-ban mintegy *14 milliárd dollárt* fordít Brüsszel. Az új helyzetben sokasodnak a hagyományos exportőrökkel szemben problémák, amelyek az USA esetében keresked-elmi háborúval is fenyegetnek.

A mostani visszafogott áremelés ezért egyfajta *jelzésként* fogható fel az USA felé, és az EGK kompromisszumkészségét mutatja, valamint azt a törekvést, hogy a legutóbbi hónapokban elmérgesedett agrárvitát enyhítse. Egyes megítélések szerint az alacsonyabb áremelés némileg *visszafoghatja* a termelési kedvet, így lapaszthatja a felhalmozódott készleteket és differenciáltsága elejét veheti újabb vaj- és gabonahegyek képződésének. A tej és a gabona felvásárlási árát ugyanis *átlag alatt,* 2,3, illetve 3 százalékkal emelték csak meg. Ez az egyszerű rendszer nem tesz különbséget az egyes országok között a fölösleghez való hozzájárulás mértéke szerint, de nyilvánvalóan hátrányosabb helyzetbe hozza azon tagállamokat, amelyek termelési szerkezetében e cikkek nagyobb arányt képviselnek.

A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek árnövekedése az EGK-országokban a legutóbbi megállapodás alapján (százalékban)

	Mezőgazdasági termékek	Élelmiszerek
Anglia	4,1	1,6
Belgium	7,7	3,0
Dánia	4,7	1,8
Franciaország	9,4	3,8
Görögország	25,8	12,9
Hollandia	2,6	1,1
Írország	9,0	5,0
Luxemburg	7,2	2,4
NSZK	2,0	0,8
Olaszország	8,8	3,7

A módszer azonban lassú igazodást eredményez, ezért inkább csak jelzésként értékelhető, amely az agrárkérdéshez való újfajta hozzáállást mutatja. A gyakorlatban azonban több mint kétséges, hogy meg tudja-e oldani a költségvetési gondokat. A pénzügyi válság elkerülésére felvetődött a tagországok költségvetési *befizetéseinek felemelése,* a gazdagabb, valamint nagy mezőgazdasági szektorral rendelkező tagállamokra többletbefizetési kötelezettség kirovása.

Mindeme fogyatékosságok ellenére kétségtelen pozitívum, hogy a közösségben az agrárárak emelkedése *elmarad az infláció üteme mögött.* Az élelmiszerárak például átlagosan maximum 2,8 százalékkal, a megélhetési költségek pedig 0,5 százalékkal nőnek. Nemzeti valutában számolva természetesen a növekedés ettől eltérő mértékű és bár a tagországok általában elégedettek, az öröm nem mindenütt osztatlan.

A közösség legnagyobb termelői, az ármegállapítások késedelme, valamint a sokasodó mezőgazdasági import miatt tüntető parasztok elérték, hogy francia frankban számolva a mezőgazdasági *árnövekedés nem marad el az infláció mögött.* Az olaszok, bár nem kapták meg a hazai magas infláció miatt igényelt segély teljes egészét, végül is mintegy 60 millió dollárt szétoszthatnak a termelők között. A leglkábrándultabbak azonban a nyugatnémet gazdák, akik az erős márka miatt hazai pénzben csak 2 százalék alatti árnövekedést realizálnak.

A szerény áremelkedés mindazonáltal kedvez a fogyasztóknak, de nehezebb helyzetbe hozza a termelőket, különösen azokban az országokban, ahol a magas inflációtól csaknem egy évtizeden keresztül elmaradt a mezőgazdasági lakosság jövedelemnövekedése. (A francia farmerek országos szakszervezete szerint 10 év alatt 23 százalékos vásárlóerő-csökkenés következett be.) A mezőgazdasági termelők jövedelmüket eddig a termelés menyniységi növelésével is emelni tudták, *ezután struktúraváltásra kényszerülnek.* Ez azonban a most megkezdett politika következetes folytatását kívánná, ami nyitott kérdés azzal együtt, hogy a jelenlegi intézkedések a közös agrárpolitika megreformálásának előszelét jelzik-e.

Bábosik Mária

Kínai olajbányászat: nyitott kapuk a multiknak

Hosszas tárgyalások után nemrégiben Kína megkötötte az ország olajkészletének kitermelésére vonatkozó első külföldi szerződést: a *British Petroleum* által vezetett, öt cégből álló konzorcium állja a kitermelés összes költségét három éven át a tengeri bányászatra kijelölt mintegy 14 ezer négyzetkilométer területű „tengertelken". Noha a világ kőolaj-felhasználása az elmúlt négy év során jelentősen csökkent, a nemzetközi olajvállalatok továbbra is igen élénk érdeklődést mutatnak a kínai tengeri olaj iránt, hiszen hosszabb távon az ottani olajkutatásban és -kitermelésben való részvétel meglehetősen kedvező *profitot* ígér.

Kína a világ negyedik legnagyobb energiatermelő országa: tavaly összesen 102,1 millió tonna kőolajat hoztak a felszínre, s ezzel hatodikok a világ kőolajtermelőinek sorában. Míg a hetvenes évek első felében a kőolajtermelés igen dinamikusan nőtt az országban, az évtized végére a lendület megtört. 1979-ben még több mint 106 millió tonna „fekete aranyat" hoztak a felszínre, ezt az eredményt azóta sem sikerült elérni, s az előrejelzések szerint a kínai olajipar csak az évtized második felében kerül majd ki a tartós hullámvölgyből. A megtorpanásnak több oka van.

Az olajkutatás és -bányászat tőke és beruházás igénye magas, s a jelenlegi sok irányú gazdaságfejlesztés idején nem jut elég anyagi eszköz ennek a szektornak. A partmenti olajkincs kiaknázásához különleges és drága technológiára, berendezésekre van szükség, s ezek jelenleg csak külföldről szerezhetők be, mégpedig igen magas áron. Az olajipari ágazat gyors fejlesztése fontos érdeke a kínai népgazdaságnak, hiszen a jelentős kitermelés ellenére nem elegendő a kibányászott kőolaj. Ráadásul az olajexportból származik az ország exportbevételeinek csaknem egynegyede. (Az utolsó statisztikai adatok tanúsága szerint 1981-ben Kína 14 millió tonna kőolajat exportált.)

Ezek a tényezők késztették a kínai gazdasági vezetést arra, hogy lehetőséget adjon külföldi olajtársaságoknak az olajkutatásban és felszínrehozatalban való közreműködésre. Korántsem végleges adatok szerint Kína szárazföldi és tengeri olajkészletének mennyisége mintegy 100 milliárd hordó, vagyis megközelítőleg 14 milliárd tonna. A geológiai és a szeizmikus mérések még nem adhatnak átfogó képet, az ország olajvagyonáról, hiszen még sok a feltáratlan terület. Szakértők véleménye szerint nem kizárt, hogy Szaúd-Arábia után Kína rendelkezik a világ *második* legjelentősebb kőolajkészletével. A legígéretesebb eredményekkel a tengeri próbafúrások kecsegtetnek, kiterjedt olajmezők fekszenek a víz alatt a Sárga-tengerben, a Dél-kínai tengerben, valamint a Pohai-öbölben. Minden jel arra mutat, hogy a leggazdagabb víz alatti olajkincs a Kína és Japán közötti tengerszakasz mélyén terül el.

Peking az évtized elején hirdette meg a kutatási és kitermelési koncessziók lehetőségét a külföldi cégek számára. A „játékszabályok" *kétlépcsős* részvételt írnak elő, s a feltételek olyanok, hogy a kockázatot döntő mértékben a külföldi olajvállalatoknak kell vállalniuk.

Az *első szakaszban* a külföldi vállalatoknak lehetőséget nyújtanak olajkutatásra egy kijelölt tengerparcellán. A felmerülő költségeket általában a kutatási koncessziához jutott cégek fedezik, s amennyiben olajat találnak, a felszínre hozott mennyiség egy — szerződésben rögzített — része őket illeti. A sikeres feltárómunka még nem jelent automatikusan bányászási engedélyt, ezért külön kell folyamodni, a kitermelésre vonatkozó feltételeket a második lépcsőre vonatkozó szerződés szabályozza.

A tavalyi esztendő elején *45 japán, amerikai és nyugat-európai* olajvállalat kapott kutatási koncessziót a dél-kínai tengeren, valamint a Sárga-tengeren. A kontinentális talapzat kutatásában többek között részt vesz az amerikai Atlantic Richfield, a francia Elf-Aquitaine, a japán Nemzeti Olajtársaság (JNOC), valamint az ugyancsak amerikai olajmultik, a Mobil és a Texaco. Érdemes megjegyezni, hogy az olajfeltárásban részt vevő nyugati vállalatok ez idáig csaknem 300 millió dollárt fordítottak csak a szeizmikus mérésekre. *Japán* — amely kőolajszükségletének 99,5 százalékát importból elégíti ki — érthetően nagy várakozásokkal néz a kutatások elé, hiszen a közel-keleti olajimport egy részének áttelerése kínai viszonylatba jelentős megtakarításokkal járna a szigetország számára. Tokió jelentős tőkével vesz részt a kínai olajkutatásokban, s igencsak kedvező feltételeket biztosít Peking számára: egy megállapodás értelmében a Pohai-öböl olajkincsének feltárási költségeit — mintegy 1 milliárd dollár — a szigetországbeli Japan-China Oil Development Company fedezi, s „cserébe" Tokió igényt tarthat a felszínre kerülő olaj 47,5 százalékára, természetesen szerződéses áron. A japánok aktivitása a területen elsősorban jövőbe tekintő, hiszen minden jel arra mutat, hogy Kína az évtized második felében Ázsia egyik vezető olajtermelőjévé és exportőrévé válik. (Nagy kérdés persze, hogy sikerül-e majd megtalálni a helyes arányt a hazai felhasználás és az export között, s vajon nem kényszerül-e Kína az export részarányát növelni a belföldi felhasználás rovására, vagy éppen fordítva.)

A British Petroleum vezette konzorcium számára megadott kitermelési koncesszió *mintául* szolgál a kínai olajbiznisszben érdekelt többi nyugati olajcég és Peking jövőbeni szerződéses kapcsolatához. A következő években várhatóan megközelíti a százat a kínai vizeken tevékenykedő olajcégek száma, s ezektől a vállalatoktól Pekingben nemcsak a munkálatok elvégzését várják, hanem azt is, hogy honosítsák meg a kínai olajszektorban a tengeri kitermelés technikáját és technológiáját.

(gonda—szentgáli)

Újabb japán kihívás?

Hamarosan a gyógyszeriparban is olyan „merényletre" kell számítani Japán részéről, mint ami már korábban érte a személykocsik és a szórakoztató elektronika piacán az Egyesült Államokat és Nyugat-Európát. Ennek a nézetének adott hangot dr. Duncan Reekie, a brit Edinburgh Egyetem kereskedelmi fakultásának munkatársa a közelmúltban megjelent tanulmányában. Ugyanilyen jövőképet vázolt fel a Brit Egészségügy-Gazdaságtani Hivatal igazgatójának, George Teeling-Smithnek a svájci Hoffmann-La Roche konszern közgazdászjogászával, Ottó Novotny-val közösen készített átfogó tanulmánya.

A nyugati vizsgálódások célja egyértelműen az, hogy a „fenyegetett" tőkés cégek mielőbb felkészülhenek a távol-keleti fokozóbban álló kihívásra. Hivatalos adatok szerint 1978-ban 333, 1981-ben 430 külföldi gyár rendelkezett kisebb-nagyobb érdekeltségekkel a japán gyógyszeriparban. Növekvő számuk nemcsak a japán piacra való bejutás, hanem az ennek révén megnyíló ázsiai értékesítési lehetőségek felismerésével is összefügg. A „vendégiátók" ugyanakkor egyre bátrabban támaszkodnak a nagy amerikai és nyugat-európai társaságok japáni beruházásainak azon részére, amelyek — kiegészítő tőkeforrásként —, elősegítik a hazai termelés fejlesztését.

A termékszerkezet módosulása

Japán 1961 óta a világ második legnagyobb gyógyszergyártó hatalma az Egyesült Államok után: a termelés értéke 1976-ban 7 milliárd dollárt, 1981-ben 12,3 milliárd dollárt ért el 1976. évi árfolyamon.* Utóbbi teljesítményének növekedési rátája így jóval túlszárnyalta a japán bruttó nemzeti termék értékének növekedési ütemét, s a szakértők ezt távlatilag is érvényesülő trendnek ítélik.

A szigetország gyógyszerkivitelében (az értékmegoszlást százalékosan jelezve) a következő termékcsaládok fontosak: a vitaminok (33), az erősítő- és élénkítőszerek (22), az antibiotikumok (20), a kemoterápeutikumok (6) és a metabolikus készítmények (5). A fennmaradó hányad vegyes cikkekből áll. A szigetország vásárlói közül az adott termékeket illetően — az export értékében számított százalékos súlyuk alapján — a legjelentősebbek: az Egyesült Államok (24,7), Nyugat-Európa (együttesen 35,3), ez utóbbi térségben a fő vevők NSZK, Franciaország és Svájc.

A távol-keleti vállalkozókat korántsem egyszerű mennyiségi kínálatbővítés vezeti már. Törekvéseik gyújtópontjában a hiánypótlás, az eredeti termékek körének kiterjesztése, újszerű készítmények kibocsátásának növelése áll. Beszédesen bizonyítja ezt — mások mellett — az alfa- és béta interferon korai gyártása után a gamma interferon gyors, sikeres előállítása.

A kutatás szerepe

A gyógyszeripar kutatási ráfordításai — viszonylagos értelemben — *meghaladják a többi fő iparág ilyen kiadásait:* 7,2 százalékát teszik ki az ágazat termelési értékének. (1982. évi adat.) A vezető iparágak termelési és termékforgalmazási költségeinek együttes értékéhez viszonyítva Japánban a K+F ráfordítás — százalékosan — a gyógyszeriparban 5,5, az elektronikai iparban 3,9, a gépkocsigyártásban 2,5 volt, a nyolcvanas évek küszöbén.

A K+F keretek *szerkezeti megoszlása* is igen *eltérő* a fenti ágazatokban: az *alapkutatásokra jutó hányad a gyógyszeriparban a legmagasabb,* relatíve háromszorosan haladja meg az e téren második helyen álló elektronikai iparét.

A japánok élismerést keltő új eredményei — a K+F tevékenységbe *növekvő arányban bevont városok és biológusok* erőfeszítései mellett — azzal is összefüggnek, hogy *kiterjedt szakinformációs bázist* építettek ki. Ez ad tájékoztatást a világpiaci választékról, igényekről, hiányciklikekről, haszonkulcs alakulásról, továbbá a hozzáférhető külföldi fejlesztési tevékenységekről és tervekről.

A gyógyszeriparban is fellelhető a távol-keleti fejlesztési taktika — más ágazatban is jellemző — *sajátossága:* a széles körű *külföldi know-how-felhasználás és tökéletesítés.* Az alábbi táblázat adatai is rávilágítanak erre.

Új gyógyszeralapanyagok és készítmények kibocsátása Japánban (darab)

Év	Japán kibocsátású		Külföldről vásárolt		Összesen	
	alapanyagok	készítmények	alapanyagok	készítmények	alapanyagok	készítmények
1975	12 (10)	31 (27)	4	48	30	79
1980	18 (12)	66 (48)	16	46	33**	112

**-gal jelölt szám kisebb mint a mechanikus összeadás eredménye. Ennek oka, hogy vannak azonos alapanyagok a hazai gyártásuk és az importáltak között, s ezeket csak egyszer tüntetik fel a statisztikák.

Megjegyzések: a „Japán kibocsátású termékek" rovatban szerepelnek a távolkeleti társaságok külföldi üzemeiben kifejlesztett termékek is. A zárójeles adatok a Japánban előállított új alapanyagokat és készítményeket jelzik. A fenti táblázat mellől a biológiai gyógyszerek, a különleges diagnosztikai, továbbá a rovarirtási célú szerek adatait.

Forrás: az Egészségügyi Minisztérium közleményei.

Kooperációk

A szigorú helyi, valamint nemzetközi gyógyszerbiztonsági rendelkezéseknek megfelelő új termékek kifejlesztése sok milliárd jen kiadást és igen nagy vállalkozói kockázatot jelent. Ahhoz, hogy napjainkban egy új készítmény forgalmazását a japán hatóságok engedélyezzék, kedvező eredményű utánvizsgálatok és sokoldalú technikai referenciák is szükségesek. A bel- és külföldi marketingmunka anyagi kihatásai pedig általában túlszárnyalják a kutatási ráfordítások nagyságrendjét.

E hatalmas terheket és nehézségeket mégis mindazoknak a cégeknek vállalniuk kell, amelyek meg kívánják őrizni vagy bővíteni szeretnék piaci pozícióikat. A „túlélés" és a megfelelő haszon biztosításának stratégiája — többek között — a kooperációk létesítése. Ezek jelentősége a rendkívül költséges biotechnológiai gyógyszerkutatásban is kiemelkedő. Közöttük például kimagasló fontosságú a genfi Biogen SA és a japán Shionogi Co. Ltd. együttműködési megállapodása a gamma interferonnak a humán gyógyításban való alkalmazására. Ennek keretében a klinikai vizsgálatoktól egészen a piaci bevezetésig terjed a felek kooperációja. A Biogen SA a nemzetközi rangsorban a harmadik legjelentősebb társaság az adott területen, partnere pedig az egyik legtekintélyesebb farmakológiai cég Japánban. Összefogásukat serkenti a piackutatók azon prognózisa, hogy a biotechnológiai termékek forgalma a 90-es évekre — egyedül az Egyesült Államokban — kb. 3 milliárd dollárra nő, s virágzásra fordul.

A szigetországban jelenleg kb. *2000 vállalat foglalkozik gyógyszergyártással,* mintegy négyötöd részük 50 főnél kevesebb foglalkoztatottal rendelkezik, lényegében tehát kis cég. Ugyanakkor *16 nagy társaságtól kerül ki a szigetországban az ágazat termelési értékének hozzávetőleg a fele.* Ezek jórésze már külföldon is megvetette lábát *s más országokban működő fiókhálózatuk egyre kiterjedtebb.* Az utóbbiak fokozódó segítséget nyújtanak „anyacégeiknek" előnyös kooperációs lehetőségek, valamint a legkedvezőbb árubeszerzési források felkutatásában. Mindennek lelentősége növekszik, mert a szelektív fejlesztés importbővítést követel.

Hivatalos adatok szerint 1973—1981 között Japán külföldi gyógyszerszállításai 207 millió dollárról 305 millióra, behozatalának értéke pedig 562 millió dollárról 955 millióra gyarapodott (1976. évi árfolyamon számítva). Így *ebben az ágazatban a külkereskedelmi deficit volt jellemző,* ami a jelzett periódusban elért a szigetország globális nemzetközi árucsereszaldójának alakulásától. Egyelőre ezt az irányzatot is, mint olyat értékelik a távol-keleti farmakológiai terület vállalkozói, amely elősegíti, hogy hazai erőfeszítéseiket differenciált és racionális gyártmányfejlesztésre összpontosíthassák. Az utóbbi döntő záloga a nemzetközi gyógyszerpiaci térhódításuk lendületes fokozásának.

Dr. Bíró Klára

KÖRKÉP

HOLLANDIA

CSÖKKENŐ FÖLDGÁZTERMELÉS

1981-hez viszonyítva tavaly 24 százalékkal, 1,6 milliárd hordóra nőtt Hollandiában a kőolajtermelés, s ennek mintegy 9 százaléka származott a kontinentális talapzatról. Ez utóbbi területen egyébként az utóbbi években megkétszereződött, s jelenleg mintegy 49 millió köbméterre tehető a feltárt lelőhelyeken levő kőolaj mennyisége, s ehhez járul még a szárazföldi, ki nem aknázott 38 millió köbméter tartalék.

Ugyanakkor kedvezőtlen képet mutat a *földgáztermelés és a földgáztartalékok* alakulása. Az előbbi tavaly 71,1 milliárd köbmétert tett ki, az előző évinél azzal a 60 milliárddal kevesebbet, amennyivel az ország belsejében folyó kitermelés csökkent, mivel a párt menti termelés gyakorlatilag változatlan szinten maradt. Ez hátrányosan érinti az ország kereskedelmi mérlegét, annál is inkább, mert 1976 óta csökkenés mutatkozik az ismert földgáztartalékokban is, s ez 1982-ben 2,7 százalékot tett ki. A jelenlegi fölgáztartalékok teljes mennyiségét 2,008 milliárd köbméterre becsülik. Ebből 1,749 milliárd jut a szárazföldre, döntően a *groningeni* gázmezőre, ahol az ország összes tartalékainak 72 százaléka található.

EGYIPTOM

KÖLTSÉGVETÉS — KÉRDŐJELEKKEL

Az elmúlt napokban a július 1-ével kezdődő új pénzügyi évre közzétett egyiptomi költségvetés-tervezet szerint a *deficit* — elsősorban a hadiipari-katonai kiadások 22 százalékos növelése és az olajbevételek csökkenése miatt — ismét nő, és eléri az ötmilliárd egyiptomi fontot. (Egy font: 0,83 dollár.) Megfigyelők körében feltűnést keltett, hogy a tervezet szerint az eddigi kétmilliárd fontról 1,69 milliárdra *csökkentik* a létfenntartáshoz szükséges közszükségleti cikkek állami szubvencióját. Ez annál is figyelemre méltóbb, mert a tízhavonta egymillió fővel szaporodó lakosság élelmiszer-ellátását eddig is csak nagy összegű ártámogatással tudták megoldani. Mint ismeretes, Szadat elnök 1977-ben kísérletet tett a lakosság alaptáplálékának számító lepényszerű kenyér árának emelésére, ami azonban véres tüntetéseket váltott ki.

EGK

VIHAROS CSÚCSÉRTEKEZLET?

Június 17—19-én kerül sor Stuttgartban az EGK legközelebbi miniszterelnöki csúcsértekezletére, amely a jelek szerint viharosnak ígérkezik. *Genscher,* az NSZK külügyminisztere, a miniszteri tanács soros elnöke a közelmúltban egy nyilatkozatában kijelentette, hogy a tagországok számára *létfontosságú* az együttműködés fenntartása, mert egyik sem tudja egyedül megoldani nehézségeit, s a nacionalista önzésnek csak veszteset lehetnek. Genscher — hangsúlyozva a tagországok egységes külpolitikai fellépésének szükségességét — kijelentette: „közös külpolitika nélkül könnyen külső befolyás alá kerülhetünk".

Gaston Thorn, az EGK Bizottság elnöke, ugyanakkor egy nyugatnémet rádióállomásban elhangzott interjúban azt mondotta, hogy amennyiben Stuttgartban nem sikerül megállapodni olyan égető kérdésekben, mint a közös piaci országok jelenleg 12 milliós munkanélküliségének megoldása, a nyugat-európai együttműködés az év végére a csőd szélére kerülhet. Egyben hozzátette: ha a tanácskozáson nem sikerül továbblépni az üres szónoklatokon, az végzetes lehet a közösség jövőjére nézve.

BULGÁRIA

Gazdasági reform és információ

A közelmúltban hazánkban járt *Dano Balevski,* a Bolgár Miniszertanács mellett működő Társadalmi Információ Egységes Rendszerbizottság (statisztikai szervezet) elnöke. Ebből az alkalomból interjút készített vele *Wiesel Iván,* lapunk munkatársa.

★

Két éve jelentették be Bulgáriában a gazdaságirányítás és mechanizmus fejlesztésének programját. Hol tartanak, milyen tapasztalataik vannak?

— A bolgár párt és kormány 1981-ben határozta el, hogy új módon kezeli a gazdaságirányítást és a gazdasági mechanizmust, amelyet nem csak az anyagi szférára, hanem a társadalom egészére kiterjeszt. Az új közelítési mód központjában az önelszámolási rendszer kiszélesítése és általában a vállalati önállóság erősítése áll. Ez a gazdálkodó szervek operativitásának és kezdeményező készségének növelését szolgálja. Nagyon fontos eleme e rendszernek, hogy a munkabér elsősorban a vállalati tevékenység eredményétől függ. A legfontosabb ösztönzési cél a gazdasági hatékonyság növelése, amely a gazdálkodó egységeknél az eredménymaradványban jelentkezik. Ez az új gazdaságirányítás lényege.

Bár még csak rövid idő áll rendelkezésre a tapasztalatok összegezésére, az már megállapítható, hogy az elmúlt évben Bulgária gazdasági fejlődése a nehezebb világgazdasági helyzetben is kedvező volt, amiben valószínűleg nagy szerepe volt a kialakuló *új gazdaságirányításnak és mechanizmusnak.* A nemzeti jövedelem az ötéves terv első két esztendejében évente átlagosan 4,6 százalékkal bővült. A növekedés 96,4 százaléka a munkatermelékenység javulásából származott. Az ipari termelés évi átlagos növekedése ebben az időszakban 4,1, a mezőgazdasági 5,3 százalék volt. A fogyasztási alap 4,2 százalékkal, a reáljövedelem pedig 4,6 százalékkal nőtt évente 1981 és 1982 évek átlagában. Ezek az adatok biztatóak, s tapasztalatok alapján 1984 végéig a gazdaságirányítási rendszer további fejlesztésén munkálkodnak a gazdasági szakemberek.

A világgazdaság válsága hogyan érintette Bulgáriát?

— Természetesen gazdálkodásunkra hatással vannak a világgazdaság nehézségei, a tőkés országok gondjai. De a népgazdaság számára ezek a nehézségek nem okoztak alapvető megrázkódtatást, mert az ország külkereskedelméből a *tőkés forgalom* változatlanul *szerény hányadot* tesz ki. 1982-ben az exportunk 11,1 százaléka talált vevőre ezeken a piacokon, míg az importunknak 16,6 százaléka származott innen. A bolgár külkereskedelemben a Szovjetunióval meghatározó szerepe van, s a múlt évben az exportban 51,9, az importban 56 százalékot képviselt e forgalom. Ez fontos kigyensúlyozó tényezője népgazdaságunk fejlődésének. Az elmúlt két évben egyébként a külkereskedelmi forgalom 15 százalékkal nőtt. Nagy súlyt helyezünk arra, hogy a tőkés kereskedelmi forgalom mérlege kiegyenlített legyen, illetve a lehetőségekhez képest szerény aktívummal záruljon. Ezt a múlt esztendőben, ha jelentős operatív erőfeszítésekkel is, de elértük. Célunk, hogy a jövőben a stabilitást is a gazdaságirányítás és a mechanizmus fejlődésének eredményei teremtsék meg.

A bolgár árképzés továbbfejlesztésének célja, hogy a mezőgazdasági árakat a nemzetközi árak alakulásával összhangban képezze. Milyen eredménnyel jár e törekvés?

— Valóban célunk, hogy a mezőgazdasági árrendszert ilyen irányba fejlesszük. De még számos akadályt kell elhárítani, több gyakorlati összefüggést mérlegelni kell. S az előrehaladás e téren a vártnál lassúbb, a mezőgazdaság széles körű ártámogatásáról még nem tudtunk lemondani.

Bulgáriában az információs rendszer nem költségvetési alapokból, hanem önelszámolóan működik, lényegében tehát követi a gazdaságirányítás és mechanizmus „áru" szemléletét?

— Már hat éve azon fáradozunk, hogy megteremtsük és megerősítsük az információs rendszer önálló elszámoló jellegét. Ennek egyik lényeges eleme, hogy *az információkat árukent* kezeljük. Bár e módszerről sok vita folyt, mégis úgy tűnik, hogy e gazdálkodási forma eredményes. Ennek jele, hogy az információs feladatok megoldásában is helyet kap a gazdaságossági megfontolás, tehát az, hogy annak mi az ára.

Részvényes alkalmazottak

A brit *National Freight Consortium* szállítóvállalat 24 ezer alkalmazottat, 15 ezer tehergépkocsival és mintegy fél milliárd fontos évi forgalommal dolgozik. Az 1948-ban államosított vállalatot a Thatcher kormány reprivatizálási politikája jegyében tavaly eladásra kínálta fel a közlekedési miniszter. Ekkor döntöttek úgy a vállalat alkalmazottai, hogy saját maguk vásárolják meg a részvények 80 százalékát. 1982 februárjában meg is történt az adásvétel. A vállalat igazgatója 6,2 millió részvényt ajánlott fel az alkalmazottaknak és a National Freight nyugdíjasainak. Ők azonban a felajánlott mennyiségnél 800 ezerrel még több részvényt is jegyeztek.

Az újdonsült részvényesek egy társaságot alapítottak amelynek nevében 51 millió fontos középlejáratú bankkölcsönt vettek fel. Így vált lehetővé, hogy Thompson igazgató át tudott adni egy 54 millió fontról szóló csekket David *Howell* közlekedési miniszternek, s a vállalat ténylegesen átment az alkalmazottak tulajdonába. Az 1983 tavaszán a részvényesek közgyűlésén megállapították, hogy az egy évvel ezelőtt egy fontért megvásárolt részvények darabja 2,45 font értéket képvisel. Egy év alatt tehát *145 százalékos* az értéknövekedés.

Az alkalmazottak által történő fölvásárlás egyelőre még Nagy-Britanniában is *ritkaság* számba megy. Igen sok csőd előtt álló vállalatot vagy vesztséges fióküzletet vásárolnak ugyan meg az utóbbi években. A „vásárlók" azonban többnyire az eladásra kínált leányvállalat vagy fióküzlet vezetői. Így például 1982-ben 124 ilyen „management buy out" történt a szigetországban, míg 1980-ban még csak 52, 1977-ben pedig csak 13 esetben vált az igazgatók cégtulajdonossá.

A kormány számára nem volt éppen jó üzlet a National Freight eladása. A közlekedési miniszter ugyanis az 54 milliós csekk átvételét követően 47 millió fontot átutalt a vállalat nyugdíjpénztárába, hogy megszabadítsa azt deficitjétől. A tranzakció kritikusai annak idején szóvá is tették, hogy a miniszter a privatizálási „ideológia" terjesztése érdekében volt ilyen bőkezű.

A vállalat alkalmazotti számára azonban, egyelőre úgy tűnik — *bevállk* az üzlet. Azáltal, hogy a dolgozók maguk lettek részvénytulajdonosok érthetően *megváltozott magatartásuk.* A sofőrök jobban „odafigyelnek" például az üzemanyaggal való gazdálkodásra és a csomagokat a lehető legrövidebb útvonal megválasztásával szállítják a megrendelők címére. A dolgozók a vállalkozás egésze iránt nagyobb érdeklődést tanúsítanak és bizonyos összefüggéseket is világosan látnak: például azt, hogy ami elmegy bérkifizetésre, azt nem kaphatják meg osztalék formájában. A vállalatvezetés és a dolgozók közötti konfliktus helyzetek érezhetően mérsékl ődtek.

Érdekes módon viszont kiéleződtek bizonyos *ellentétek* az alkalmazottak 40 *százalékát* kitevő részvénytulajdonosok és azok között, akik valamilyen meggondolásból nem vásároltak részvényeket. A vállalatvezetés ezért azt tervezi, hogy hamarosan 600 ezer újabb részvény jegyzését teszi lehetővé, ezenkívül háromhavonta úgynevezett „dealing day-t" üzleti napot rendeznek, amikor a részvényeket a legfrissebb tőzsdei értéken adhatják-vehetik az alkalmazottak.

A megváltozott tulajdonviszonyok természetesen egészen *más vezetési stílust* követelnek meg. Peter Thompson igazgató szerint a régi autartikus irányításról szükségképpen át kellett térni az általa „konzultatív" vezetésnek nevezett stílusra. Ennek lényege, hogy állandó a kommunikáció a vállalatvezetés és az alkalmazottak között. Gyakran rendeznek összejöveteleket és rendszeresen megjelenő könnyen érthető brosúrákban foglalják össze a vállalat üzleti eredményeit. Az eredmények egyelőre figyelemre méltóak. A reprivatizálás óta eltelt alig 8 hónap alatt a vállalat *18 millió fontos nyereségre* tett szert amelyből a bankkölcsön egy részét idő előtt törlesztení tudták. Az osztalék mindenesetre magasabb, mint a bankkölcsön után fizetendő kamat.

F. K.

INNOVÁCIÓ

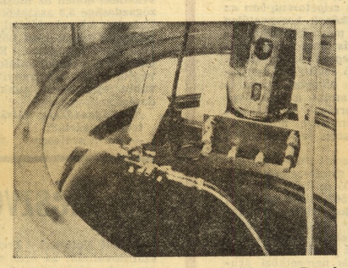
Felújítás

15 milliárd értékű „hulladék”

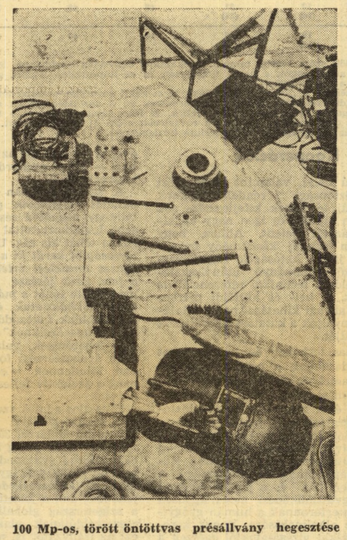
Nincs termeléskiesés ❁ Bemutatók, tanácsadás

A metró mozgólépcső-főhajtóművének fémszórása RoToTec eljárással. (Az Emke állomás volt az első)

Meleghengersori csapágytőke felújítása a Dunai Vasműben. (Korábban Ausztriából importálták)

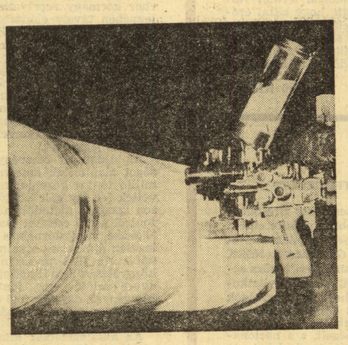

100 Mp-os, törött öntöttvas présállvány hegesztése

A javító-hegesztéses eljárás alkalmazásának másik nagy előnye, hogy jórészt megtakaríthatók az **alkatrész-készletezés** költségei. Egy nagy nyugatnémet acélipari vállalatnál például, ahol korábban 130 000 pótalkatrészt kellett raktáron tartani, sikerül ezt a számot 2600-ra, majd 600-ra csökkenteni. Persze ehhez a műszaki lehetőségeken kívül még egy összehangolt, gondosan kidolgozott **karbantartó**programra, s **az alkatrészek élettartamának tervszerű meghosszabbítására** kidolgozott rendszerre is szükség van.

A Gépipari Szakszolgáltató és Fővállalkozó Vállalat azért tudja ezen a területen a legmagasabb színvonalú megoldást kínálni, mert a szakmában világviszonylatban is élenjáró **Castolin + Eutectic** céggel együttműködve alakította ki munkamódszereit.

A svájci vállalat 42 gyártóbázissal és az egész világra kiterjedő elosztóhálózattal rendelkezik. Állandóan továbbfejleszti a javító-karbantartó hegesztés eljárásait. Nemcsak ehhez a tevékenységhez szükséges berendezéseket gyártja és forgalmazza tehát, hanem mindig az adott probléma megoldásához kellő, know-how mélységű ismereteket is átadja megrendelőinek. Nem igaz ugyanis, hogy ezek az ismeretek általánosságban is megfogalmazhatók. Univerzális hegesztőanyag sem létezik, s **minden egyes feladat megoldása speciális ismereteket, egyedi mérlegelést igényel.** A Castolin + Eutectic például 200-fajta anyagot gyárt. Ez a választék már lehetővé teszi az igénybevétel módjának, a javítandó alkatrész fizikai tulajdonságainak megfelelő optimális javítási módszer kiválasztását.

Bálázó présdugattyú javítása (keménykrómozás helyett)

Ez tehát a magyar vállalatok számára is járható út, hogy az elhasznált, kopott alkatrészekben levő **anyagot és energiát** visszairányítsák a termelésbe...

A Gépipari Szakszolgáltató és Fővállalkozó Vállalat hegesztéstechnológiai osztálya a következő tevékenységeket végzi:

— bemutatók tartása, korszerű javító-hegesztő eljárások továbbfejlesztésében való részvétel
— technológiai szaktanácsadás
— speciális hegesztési, fémszórási feladatok elvégzése
— különféle felületek kopásállóságának növelése (élettartam-növelő, felrakó hegesztőanyagok alkalmazása)
— értékes gépalkatrészek, gépelemek felújítása
— állandó kapcsolattartás nagyobb vállalatok javító-karbantartó szervezetével (Terokomplex-szerződés keretében)
— a javító-karbantartó hegesztésekhez szükséges berendezések és anyagok szállítása
— a vállalatok igényeinek kielégítése konszignációs raktárból
— a Castolin + Eutectic Intézet adatbankjából komplett technológiák és know-how mélységű ismeretek nyújtása a felhasználóknak.

A szakszolgálat alkalmarástechnikai szakértői állandó továbbképzésben vesznek részt, így az új eljárások ismereteit a felhasználók részére közvetlenül át tudják adni. A Gépipari Szakszolgáltató Fővállalkozó Vállalat hegesztéstechnológiai osztályának címe: Budapest XI., Kenes u. 6. 1113. Telefon: 664-785, 317-960.

Idegenforgalmi kilátásaink 1983-ban

Bár a naptár szerint csak most lépjük át az idegenforgalmi főszezon küszöbét, számos jel mutat arra, hogy az idén a forgalom és a bevételek további bővülésére számíthatunk. A KSH adatai szerint már az első negyedévben 23,1 százalékkal több turista érkezett, mint a tavalyi első három hónapban, s az április-májusi részadatok is megerősítik ezt a tendenciát, ami *biztató* az idegenforgalmi bevételek szempontjából is. Ez utóbbiak összege tavaly megközelítette a 15,4 milliárd forintot, teljes kivitelünk 4,7 százalékát, s a konvertibilis elszámolású bevétel — az említett összegnek csaknem kétharmada — például több mint kétszerese volt a Franciaországba irányuló teljes exportunknak.

Milyen tapasztalatok és előkészületek alapján, s milyen kilátásokkal és feladatokkal tekintünk az 1983-as idegenforgalmi év elé. Az ezzel kapcsolatos kérdésekről ***Lengyel Mártonnal***, az Országos Idegenforgalmi Hivatal helyettes vezetőjével, ***Somogyi Jenővel***, a Pannónia Vállalat vezérigazgatójával, a Magyar Szálloda szövetség elnökével és ***dr. Fodor Jánossal***, a Somogy megyei Idegenforgalmi Hivatal (Siótour) igazgatójával ***dr. Follinus János***, lapunk főszerkesztőhelyettese folytatott beszélgetést, amelynek főbb mondanivalóit az alábbiakban foglaljuk össze.

LENGYEL MÁRTON:

Országunk nemzetközi vonzereje kedvező

Bár éves idegenforgalmunk lényegében a főszezonban dől el, az eddigi hónapok alapján kedvező jel, hogy egyrészt — ellentétben a tavalyi csökkenéssel — számottevően nőtt a szocialista országokból beutazók száma, másrészt, általában, az utazási irodák előfoglalásai alapján növekedés várható a szervezett forgalomban, amelynek mintegy egyharmada jut konvertibilis elszámolásokra. Az egyéni nyugati beutazásoknál természetesen még sok a kérdőjel, hiszen itt „kettős konkurenciával” állunk szemben: egyrészt más idegenforgalmi célországokkal, másrészt azzal, hogy a tőkés recesszió és helyenkénti korlátozások menyiben hatnak ki a turizmusra. Megállapítható azonban, hogy országunk általános megítélése, nemzetközi vonzereje *kedvező*, s ehhez a turizmus is mindinkább hozzájárul. A Warentest c. nyugatnémet szaklap legutóbbi felmérése szerint, amelyet évente 15—20 ország olvasói közvélemény-kutatása alapján végeznek, Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el a szolgáltatások színvonala, az idegenforgalmi kulturáltság alapján. Abban a vonatkozásban pedig, hogy a turisták hol kapták meg leginkább pénzük ellenértékét, országunk 1981-ben az *első*, tavaly pedig a *második* helyet foglalta el.

Idegenforgalmi vonzerőnk növelésében — fogadóképességünk bővülése és a szakma jó munkája mellett — nem kis része van az utóbbi években átszervezett *nemzeti propagandánknak*. Új kiadványokat és filmeket készíttettünk, s nemcsak a fontos külföldi szakmai rendezvényeken veszünk részt, hanem — például a Kamaráival és Hungexpóval javuló együttműködéssel — más, külkereskedelmi jellegű kiállításokon is. Új vonás nemzeti propagandánk *szelektívebbé* tétele a nyugati országokban, azzal a piacbővítési céllal, hogy idegenforgalmunk növekménye a tradicionális fő partnerek, azaz Ausztria és az NSZK mellett, mindinkább táplálkozzék más területekről is, ami fokozza idegenforgalmunk stabilitását. Ezért indítottunk például tavaly széles körű és sokrétű kampányt *Franciaországban*, nem is eredménytelenül: a párizsi IBUSZ-irodánál ez évre az 1982. évinél *40 százalékkal* több utat kötöttek le, s ezeket — az időközben bevezetett 2000 frankos korlátozás ellenére — fenntartották. Idén a skandináv országokban indítunk hasonló akciót.

Az ajánlattételeknél azonban nagy gondunk, hogy az érdekeltek ma is gyakran *későn kérik* a következő évre tervezett idegenforgalmi eseményeket, s mivel a külföldi utazási irodák összel már nyombadába adják programfüzeteiket, ezek kimaradnak belőlük. Így történt ez például az idei *tavaszi fesztivál* mintegy ezer programjának nem kis részénél, pedig erre így is 16 000 szervezett turista érkezett, mintegy 70—80 millió forintnyi devizabevételt hozva, méghozzá a korábban holtszezonnak számító időszakban. További, változatlan gondunk a Balatonnak, amelyhez idegenforgalmi bevételeink 40 százaléka kötődik, a tehermentesítése, ami azonban már szétágazó feladat, s olyan beruházásokat is igényel, amelyek nem a tömegturizmust szolgálják, hanem egyfajta meglevő kereslet — pl. termálturizmus, sportközpontok — nagyobb bevétellel járó kielégítését.

SOMOGYI JENŐ:

Versenyben a vendégért

1982-ben mintegy *4600 ággyal* bővült az ország szállodai férőhelyállománya, s az egyéb kereskedelmi szálláshelyek kapacitása mintegy 25 000 férőhellyel emelkedett. Jó eredményeket hoztak szakmánkban az *új vállalkozási formák* és a magánerő bevonása, ígéretesek kezdeti lépéseink a magánpenzió- és magánkemping-hálózat kiépítésében. Fogadókészségünk minőségi fejlesztésével a régi, megkopott szállodák egész sora kerül rekonstrukció keretében felújításra. Idegenforgalmi „termékek” sokszínű választéka (uszoda, szauna, teniszpálya, minigolf, teke stb.) bővíti fővárosi és vidéki szállodáink alapszolgáltatásait, s egyre nagyobb összegeket tudunk fordítani a környezeti kultúra javítására és az idegenforgalmi propagandára.

Nehéz ma még egyértelműen ható tendenciákat felismerni a szezon várható alakulására, az azonban már most is bizonyosnak látszik, hogy bár a nyugati partnerek rendelésaránya a korábbi évekhez képest jóval nagyobb, egyben *bizonytalanabb* ist. Felkészültünk minden csoport és egyéni vendég fogadására: de tapasztalataink szerint általában csak minden második csoport megérkezését lehet valószínűsíteni még a legmegbízhatóbb partnereknél is. Sokkal rugalmasabb értékesítési módszerekre lenne szükség ma, amikor a piacon a „kereslet elbizonytalanodása” jellemző.

Jelentősebb hazai szállodáinkat a *Magyar Szállodaszövetség*, nagyobb utazási irodáinkat és idegenforgalmi hivatalunkat pedig a *Magyar Utazási Irodák Szövetsége* tömöríti. Örvendetes, hogy egyre több kérdésben jutunk közös nevezőre a két szövetség között szervezett megbeszéléseken, abból a felismerésből kiindulva, hogy a jelenlegi turisztikai piac minden hazai résztvevőjét „egyazon s egy irányba haladó csónakba zárja”. Ahhoz, hogy csónakunk a kisebb örvényeket is elkerülje — túl a létesítményfejlesztéseken —, tovább kell javítanunk idegenforgalmi vállalataink és szervezeteink együttműködését, fokozni munkájuk koordináltságát.

A szövetségi tevékenységben további feladatunk, hogy a külképviseleti munkában elmélyítsük a piacmegosztást, több külföldi szakvására jussunk el azáltal, hogy ezeken *egymást is képviseljük*. Javítanunk kell sajtókapcsolatainkat közös sajtó- és hírügynökségi tájékoztatók összeállításával, egyben nálunk új üzletágként létre kell hoznunk a *kongresszusi turizmust*. További teendőnk, hogy közös szervezéssel növeljük a külföldi utazási irodák részére szervezett *szakmai tanulmányutak* hatékonyságát, egyben időben egyeztessük szállodai és program-árelképzeléseinket, értékesítési feltételeinket, az elő- és utószezoni ajánlatokat.

Szerencsére, egyre jellemzőbb vállalataink külföldi idegenforgalmi megjelenéseinél, hogy partikuláris érdekeiknél messzebb tekintve, egyben a nemzeti idegenforgalom érdekeit is hordozzák (pl. utazási irodáink és szállodavállalataink külképviseletei, magyar gasztronómiai akciók idegenforgalmi keretrendezvényei stb.). Ezt a gyakorlatot célszerű tovább erősíteni és megfelelő eszközökkel ösztönözni.

Bővül, színesedik, sokoldalúbbá válik idegenforgalmi kínálatunk, az új üzemeltetési formák bevezetése és a magánerő bevonása pedig *versenyre* serkenti szakmánkat, amelynek nyertese csak a vendég lehet. Versenyzünk a jobb munkaerőért, de a jó munkaerő megtartásáért is. Versenyzünk a belföldi vendégekért és a külföldiekért. Versenyzünk a hitelkonstrukcióban megvalósuló fejlesztésekért és a kínálat bővítéséért. S miközben ez a versenyhelyzet együtt jár a magyar vendéglátás és idegenforgalom megújulásával, újra központba került a vendég, újra jelszónkká vált a vendégcentrikus magatartás — mint változó világunk *időtálló kategóriái*.

DR. FODOR JÁNOS:

Bővítjük a szolgáltatásokat

Az előjelek szerint az eddigi egyik legnehezebb idegenforgalmi év elé tekintünk, holott már tavaly is rekordforgalmat bonyolítottunk le. Idén május végéig 13,5 százalékkal több volt a vendégéjszakák száma, mint tavaly, ami természetesen örvendetes az előzetesen fokozatosan javuló kihasználtsága szempontjából. A szocialista országokból a társ rodákon keresztül eddig a tavalyinál *30 százalékkal több* helyet kötöttek le szervezett utaztatással, s jelzéseink szerint a nyugati országokból is nő az érdeklődés. A mi területünkön egyébként — szemben az országos adatokkal — tavaly sem csökkent, hanem nőtt a szocialista országokból érkezett turisták száma.

A várható nagy tömegek elhelyezése *nem kis gondot* jelent. Már tavaly is, amikor 300 ezer fő 3,2 millió vendégéjszakát töltött nálunk, csak úgy tudtuk „növelni” a 22 000 fős kapacitású kempingjeinket, hogy kb. 30 százalékkal több vendéget fogadtunk be az előírtnál. Ez persze némi zsúfoltsággal járt, de még mindig jobb, mint a vadkempingezés. Összes férőhelyünk — beleértve a 32 ezernyi fizető-vendéglátást és a 2000 egyéb szálláshelyünket — idén sem több napi 56 ezernél. Számolnunk kell azzal, hogy a csúcsidőszakban napi 7—8 ezres igényt nem fogunk tudni kielégíteni.

Ezen megpróbálunk úgy segíteni, hogy a három balatoni idegenforgalmi iroda az idén már közös CB-hálózat révén segít *irányítani* a jelentkezőket a még szabad férőhelyekhez, vagy, ha ilyen már nincs, más területeken levő kempingekhez. A zsúfoltságot egy-két napos autóbuszos túrákkal is kívánjuk enyhíteni. Az IBUSZ-szal közösen, naponta több, összesen 32-féle kirándulást ajánlunk, köztük a Hortobágyra és Szilvásváradra magánautósok részére, akik általunk kölcsönzött CB-rádióval állnak kapcsolatban a kísérő idegenvezetővel, továbbá egynapos Balaton körüli túrát vonaton, kirándulással Badacsonyra és Keszthely—Hévízre.

Alapvető célunk a szolgáltatások, a *programok bővítése*, az idegenforgalmi bevételek növelése. Tavalyi bevételünk 750 millió forint volt, ebből 400 ezer forint devizában, kb. 60—40 százalékos megoszlásban rubel-, illetve konvertibilis elszámolásban. Az idén több mint 100 kulturális-szórakoztató programot bonyolítunk le, például a most megnyílt siófoki *üdülőhelyi klubban*, amelyet 1985-ig egy kis sportcentrummal bővítünk ki, mint ahogy a már meglevő földvári klub is az idén új létesítményekkel bővült. Mindez részben OIH-támogatással, akárcsak legnagyobb „programközpontunk”, *Szántódpuszta* bővítése, ahol egy-egy rendezvényen — folklór- és lovasprogramok, népi iparművészeti és népművészeti kiállítások stb. — 8—10 000 vendéget fogadunk. Itt nyílik meg jövőre a balatoni akvárium, s létrehozzuk népi kismesterségek műhelybemutatóit, ahol, például a fazekasságban, tanfolyamokat is rendezünk a turisták részére.

Bővülő export — növekvő kockázattal

Harminc évvel ezelőtt — 1953. januárjában — kezdte meg működését a *Komplex* nagyberendezések export-import vállalat. A három évtized során a külkereskedelmi vállalat profilja jelentősen módosult, a hatvanas években alakult ki az a termékszerkezet — mezőgazdasági és élelmiszeripari gépek, valamint különböző építőipari létesítmények külkereskedelme, amivel a Komplex jelenleg is foglalkozik. A vállalat több mint húsz országra kiterjedő piacszervezetet épített ki, legjelentősebb vásárlói a Szovjetunió, az NSZK, a fejlődő országok közül pedig Irak, Irán, Algéria, Szíria, Egyiptom és Nigéria.

Féderer Adolf, a vállalat vezérigazgatója elmondotta, hogy az elmúlt években döntően az export bővítésével nőtt a forgalom. A konvertibilis elszámolású export a három évvel ezelőtti 65 millió dolláról *az idén mintegy 100 millió dollárra emelkedik*. Az elmúlt években számos fejlődő országban előtérbe került a mezőgazdaság és az élelmiszeripar fejlesztése. A Komplexnek sikerült gépszállításokkal, ritkábban kulcsrakész üzemek exportjával bekapcsolódni e fejlesztésekbe. Egyiptomban például öt kormányzóságban építettek magyar tojófarmokat, Iránba és Nigériába vágóhidakat, Algériába nagy teljesítményű malmokat szállítottak. Az elmúlt években azonban egyre nagyobb gondot okozott néhány fejlődő ország pénzügyi helyzete. Nigériában és Líbiában a korábbi beruházási terveket felülvizsgálták, több építkezést elhalasztottak, vagy az eredeti határidőnél később kezdtek meg.

A gyakori módosítások, változtatások miatt rugalmasabban kell dolgozniuk a külkereskedőknek és az iparvállalatoknak egyaránt. Az ez évi tervet is alaposan átalakították, például Algériában nem az év elején, hanem csak 1983. második felében kezdik meg *négy takarmánykeverő telep* építését. Mindez kétségtelenül növeli a költségeket, *s nagyobb lett a vállalkozások kockázata is*. Többek között ezért is törekednek arra, hogy a legjelentősebb hazai partnereikkel *társasági szerződés* alapján dolgozzanak, osztozva egy-egy export nyereségében, vagy esetleges veszteségében.

Eddig 12 társasági szerződést hoztak létre, többek között a monori, a kecskeméti, a békéscsabai mezőgépgyártó vállalatokkal, az Agroberrel, az Energiagazdálkodási Intézettel. Ez a kör folyamatosan bővül, legutóbb például a Fémmunkás Vállalattal kötöttek társasági szerződést. Az idén a Mezőgép Tröszt és az Agrotek részvételével a fejlesztés és a külkereskedelem összehangolására *közös irodát* hoztak létre. Az iroda hozzálátott a vállalati fejlesztési elképzelések felméréséhez, az elkövetkezőkben megvizsgálják a külföldi licencvásárlási lehetőségeket, és javaslatot dolgoznak ki az importhelyettesítésre és az exportnövelésre.

A vezérigazgató tájékoztatása szerint a társasági szerződés keretében a külkereskedelmi vállalat a fejlesztési elképzelések megvalósításához évente öt-tíz millió forint *fejlesztési alapot ad át* ipari partnereinek. Így például a Fémmunkás Vállalatnak a könnyűszerkezetes épületkonstrukciók kialakításához, a győri Mezőgépnek pedig a hajtóműgyártás korszerűsítéséhez adtak pénzt. Emellett az Interinvesten keresztül is támogatják partnereiket. Az export dinamikus bővüléséhez nagyban hozzájárult a közös érdekeltség megteremtése: ma már hazai partnereikkel a forgalom nyolcvan százalékát társasági szerződés alapján bonyolítják le.

A Komplex nyeresége jelentős részben a szocialista exportból, illetve az importforgalomból, és csak kisebb mértékben származik a tőkés exportból. A szocialista export, amely az idén eléri a *háromszáz millió rubelt*, bár mérsékelten fejlődik, a külkereskedelem és az iparvállalatok számára nagy biztonságot jelent. A Szovjetunióba eddig több száz komplett technológiai berendezést szállítottak baromfitartásra. Jelenleg mintegy húszmillió rubel értékű kulcsrakész létesítmot exportálnak Grúziába. Csehszlovákiában eddig hét kenyérgyárat helyeztek üzembe, s négy kenyérgyár építésére ajánlatot adtak Bulgáriának is.

A Komplex kivitelében a nagyberendezések mellett évről évre egyenletesen bővül a mezőgépek exportja. Ehhez megfelelő műszaki feltételeket teremt a Claas, illetve a Hesston cégekkel folytatott *kooperáció*. Az NSZK-beli partnernél évente készülő több ezer kombájnhoz Magyarországon gyártják a kukoricacsőtörő adaptereket, szalmaszecskázókat és rostákat, emellett sok ezer vezetőfülkét, pótkocsit, trágyavillát és földlapátot, valamint hajtóműveket, lánckerekeket és fogaskerekeket is szállít a Komplex. Legutóbb NSZK-beli licenc alapján megkezdték a rendsodró gépek, önjáró szecskázók, nagyobb fűkaszák, felszedő és rakodó berendezések gyártását is.

A Komplex az esetek többségében társasági szerződés keretében vesz részt egy-egy *fővállalkozásban*. Például a négy komplett takarmánykeverő telep felépítésére Algériában a Budapesti Élelmiszeripari Gépgyár és Szerelő Vállalat fővállalkozott. Fejlődő országbeli piacaik bővülésével — mint a vezérigazgató elmondta — gondolkodnak azon, hogy a jövőben *saját fővállalkozói szervezetet is* létrehozzanak.

P. F.

BEDOLGOZÓI RENDSZER — KORSZERŰ FELFOGÁSBAN

A bedolgozói foglalkoztatásra hazánkban a spontán szerveződés a jellemző. Ennek megfelelően a profilok, a szervezeti keretek és a vezetési módszerek sokfélék. Egymás mellett él a rossz, a tűrhető, valamint a jó és követendő gyakorlat. A bedolgozói rendszer *életképessége* elsősorban a profilválasztáson, pontosabban a tevékenységi körnek, a termék kiválasztásának, továbbá a gyártási technológiának és a termelési folyamat megszervezésének a megválasztásán múlik. Mindezekkel együtt kell perspektivikus koncepciót kialakítani a kiválasztott termék értékesítésére.

Cikkemben egy valódi példán keresztül igyekszem körvonalazni a bedolgozói rendszer egyfajta korszerű felfogását. A vizsgált szövetkezet több mint egy évtizede jól működik, a bedolgozók közérzete jó, mert viszonylag tisztességes keresethez jutnak és a folyamatos munkaellátás is biztosított.

A szövetkezetet alapító elnök — aki most is a helyén van — először egy olyan terméket keresett, melyre hosszú távon nagy a kereslet. Nyilvánvaló volt, hogy az új vállalkozás keretében olcsóbban és legalább olyan minőségben kell előállítani a cikket, mint az importból származó terméket.

A sajátosságokhoz alkalmazkodva

A szövetkezetnek — mivel a fejlesztéshez pénzügyi támogatásra nem számíthatott — *a teljes termelést* bedolgozói hálózatra kellett felépítenie. Ez a konstrukció újabb feltételeket szabott a cikk megválasztásához. Nevezetesen: ne legyen terjedelmes, súlyos; az anyag könnyen, elfogadható áron beszerezhető legyen; a termelési folyamat ne igényeljen költséges gépi *beruházást*, azaz a cikk olyan kisebb célgépekkel és szerszámokkal is termelhető legyen, amelyek beszerzését, előállítását a bedolgozó *saját költségén* tudja vállalni; a munkafázisok és műveletek általában a *betanított munkás* teljesítményszintjén álljanak; a késztermék *csomagolása, szállítása* ne okozzon külön gondot. Ilyen követelményeknek is megfelelő cikknek bizonyult a relé, vagyis az elektromos jelfogó.

A hangsúly tehát a bedolgozói foglalkoztatásnál a termelőtevékenység *megválasztásán* van, és amennyire a kiválasztott termék előállítási folyamata alkalmazkodik a bedolgozói rendszer sajátosságaihoz, annyira remélhető a vállalkozás sikere. Mit is jelent itt a siker? A szövetkezet oldaláról: a minőségi követelményeknek megfelelő és határidőre teljesített szállítást, amely nyereséget hoz és megrendelői körében további bizalmat ébreszt. A bedolgozók szemszögéből pedig folyamatos munkaellátást, felelősségteljes szervezést, korrekt elszámolást, tisztességes keresetet és nem utolsósorban humánus bánásmódot.

Ezt a fajta sikert azonban *hosszú távon* kell biztosítani. A termelési stratégiához ezért indokolt megfelelő értékesítési stratégiát is kidolgozni. A szövetkezet vezetőinek meg kellett találniuk azt a vállalatot, amely vállalja a termelés nagyobb részének rendszeres átvételét, s egyúttal fizetőképes is. Ezt a partnert egy *külkereskedelmi* vállalatban találták meg, amely megrendeléseinek volumenénél fogva a szövetkezetnek biztonságot nyújtott, megóvta a szövetkezetet a hazai megrendelők *túlbiztosítási* törekvéseiből következő szerződésbontásoktól, rendelésmódosítási bonyodalmaktól.

Ezek a bonyodalmak ugyanis a nagyobb vállalatoknál csak átmeneti bosszúsággal járnak, de az adott szövetkezet esetében katasztrofális megrázkódtatást okoznának.

A szövetkezet méreteit jelzi, hogy a *központban* — a vezetőket is beleértve — mindössze 15-20 ember dolgozik, akik a termelés előkészítésével, munkakiadással és -átvétellel, a minőségi ellenőrzéssel, illetve a csomagolással és szállítással foglalkoznak. A termelési folyamat a *150-160 bedolgozó* vállán nyugszik. Ebből 60-70 a főfoglalkozású, ugyanennyi egyéb jogviszonyú, másodállású, mellékfoglalkozású bedolgozó, 25-30 fő pedig nyugdíjas. Ilyen körülmények között *nem lehet raktárra termelni* és várni a vevőt, hiszen egyrészt a szövetkezet anyagi ereje nem engedi meg ezt a luxust, másrészt az értékesítés folyamatossága a bedolgozói hálózat megtartásának, stabilitásának elsőrendű feltétele, hiszen csak ez biztosíthatja a folyamatos munkaellátást. A véletlenre, a szerencsére épített üzletvitel egyenlő a biztos bukással, amelynek bekövetkezte csupán idő kérdése.

Egymásra utaltak

Ahol bedolgozókkal termeltetnek, ott a *zárt üzem termelésszervezési színvonalát jóval meghaladva* lehet csak eredményt elérni. Sok vezető éppen ezért idegenkedik a bedolgozók foglalkoztatásától, még inkább az erre épülő vállalati rendszertől. Sőt, nem egy vezetőnek a bedolgozói hálózat leépítését technológiai, gazdaságossági, piaci problémákkal indokoló érvei mögött meghúzódik a lényeg: a *kényelmesség*, a nagyobb gond és vesződség és ezzel járó kockázat vállalásának elhárítása. Ezen a magatartáson különösképpen nem csodálkozhatunk, hiszen köztudott, hogy iparvállalataink vezetésének talán a leggyengébb eleme a korszerű üzem- és termelésszervezés.

A szövetkezetben minden terméket munkafázisokra bontva pontosan nyilvántartanak, folyamatosan vezetik az egyes munkafázisokon dolgozók nevét, címét, vállalását, termelését, keresetét. Úgyszólván mindig tudják: mivel, hol tartanak, hol lehet bővíteni a kapacitást, hol kell pótolni a munkaerőt. A termelésszervezés azonban csak akkor lehet eredményes, ha a bedolgozók fegyelmezetten, az előírt selejtmentesen termelnek és a szállítási határidőt is pontosan betartják. Egy-két ember lazasága, fegyelmezetlensége az egész „szalagra" veszélyes következményekkel jár.

A „szalag" csak *minimális fluktuációt* tűr el, ezért a szövetkezetnek sajátos foglalkoztatáspolitikát kellett kialakítania. Kezdetben minden dolgozó erkölcsi kötelességének tartotta, hogy közvetlen környezetéből *megbízható* bedolgozókat szervezzen. A bedolgozók többsége ma is családtagokból áll. Ebben a körben — bár nem közös műhelyben dolgoznak — súlya van a becsületnek, itt számon tartják, mert zsebre megy, hogy mit csinál a másik.

Az évek során egyre erősödött a vezetők és a bedolgozók *egymásrautaltsága*. Hiszen mit is kezdhet speciális felszereléssel és sokéves tapasztalatával a bedolgozó egy másik vállalatnál? A vezetők pedig honnan szerezhetnének tömegesen olyan munkavállalót, aki rendelkezik a szükséges speciális felszereléssel és gyakorlattal? A stabil törzsgárda és a kényszerű pótlás jó megoldása közügy. A munkára jelentkezőt csak akkor veszik fel, ha *hosszú távon* vállalja egy adott konkrét munkára a bedolgozást. Ez utóbbi többek között abból is kiderül, hogy a jelentkező vállalja-e a gép- és szerszámszükséglet biztosításával járó beruházási költségeket.

Míg általában a bedolgozók tízezrei elsősorban a rendszertelen, esetenként több hónapos kimaradást jelentő bizonytalan munkaellátásra, továbbá az alacsony keresetre panaszkodnak, addig ebben a szövetkezetben *folyamatos* a foglalkoztatás, s a főfoglalkozású bedolgozóknak kb. 60 százaléka 4000 forint fölött keres és csak 10 százalékuk keresete van 2000-2500 forint között. Ez kétségtelenül hozzájárul a bedolgozói állomány stabilitásához, míg a szövetkezetek többségében a nagyarányú fluktuáció jelzi a bedolgozók közérzetét, elégedetlenségét.

Az itt leírt példa sajnos nem általánosítható, de mégis bizonyítja, hogy a bedolgozói rendszerben olyan *tartalékok* vannak, amelyek — kiváltképpen a mai beruházás- és munkaerőszegény gazdasági életünkben — több figyelmet érdemelnek.

Bennó Pál

BÉRKIÁRAMLÁS

Veszélyzónák

Az idei terv: az átlagbér és az átlagkereset átlagosan 3,5-3,8 százalékkal, a kifizetett bérek összege pedig 3,4 százalékkal (a szövetkezeti mezőgazdaságban 7 százalékkal) emelkedett a bérpreferenciákkal együtt. (A tervezők ugyanis azzal számoltak, hogy a lakossági fogyasztás 0,5-1 százalékkal mérséklődik. Ennek megfelelően az egy főre jutó reáljövedelem mintegy 1,5-2 százalékkal, a munkások és az alkalmazottak reálbére, valamint a termelőszövetkezeti keresők reálkeresete 4-4,5 százalékkal csökken.)

És most az első negyedév tényei ismeretében máris körvonalazható egyfajta prognózis a terv megvalósítását illetően. A *bértömeg* az anyagi ágakban 2 százalékkal, tehát az éves tervnél (3 százalék) mérsékeltebben növekedett. A kifizetett bérek összege az iparban kevesebb, az építőiparban nagyjából annyi, mint a múlt év azonos időszakában. Az átlagbér az anyagi ágakban 3,6 százalékkal (a szövetkezeti mezőgazdaságban 5 százalékkal) nőtt. *Az átlagosnál kisebb* az átlagbér-növekedés a vízgazdálkodásban (1,9 százalék) és az iparban (2,6 százalék); viszont *nagyobb* az állami és a szövetkezeti mezőgazdaságban (5, illetve 4 százalék), a közlekedés és hírközlésben (4,9 százalék), a kereskedelemben (4,8), valamint az építőiparban és az erdőgazdálkodásban (egyaránt 4,3 százalék).

Az adatok ismeretében úgy tűnik, mintha a gazdálkodó egységek többsége már az első negyedévben is béremelésekre szánta volna el magát, vagyis *figyelmen kívül* hagyta volna azt a kérést, felhívást, hogy az év elején szokásos béremeléseket halasszák el későbbi időpontra. *E kívánságot mindössze néhány költségvetési intézmény, illetve vállalat mellőzte.* Minden más esetben az imént idézett számok döntően *a múlt évi béremelések áthúzódó hatását* tükrözik. Vagy például azt is, hogy a belkereskedelemben 10 százalékkal volt nagyobb a forgalom, mint a múlt év első negyedében, következésképpen a forgalomhoz kapcsolódó jutalékként is magasabb összegeket fizettek ki. Mint ahogy a szövetkezeti mezőgazdaság átlagbér-növekményében is szerepet játszott a kedvező időjárás miatti többletmunkáért kifizetett bér.

A lényeg, hogy az első negyedévi bérkiáramlás — a szándékok szerint — mérséklődött, s hogy az *átlagkereset* az anyagi ágakban 3,4 százalékkal — tehát az átlagbérnél mérsékeltebben — növekedett. (Jórészt az év végi részesedés 1981-hez viszonyított csökkenése miatt.)

Mindeddig tehát nincs gond, ám máris figyelni kell bizonyos veszélyzónákra. A *kísérleti bérszabályozás* körébe tartozó vállalatoknál, gazdálkodó egységeknél v..hatóan az átlagosnál lényegesen nagyobb lesz a bérek növekedése. Olyannyira, hogy gyanítható: a kísérleti módszer „beszabályozása" nem sikerült tökéletesen. Nem mellőzhető tényező a tervezettnél nagyobb mezőgazdasági bérkiáramlás sem, bár a mezőgazdaság ebből a szempontból nehezen tervezhető terület. Ahogy a téli, kora tavaszi „munkára serkentő" szokatlan időjárásnak, úgy például a terméseredményeket veszélyeztető mostoha időjárásnak is komoly bérkövetkezményei vannak. Előfordulhat, hogy a mezőgazdasági teljesítmények elmaradnak a várakozástól, s mégis — a sokkal több munka miatt — a tervezettnél nagyobb a bérkiáramlás.

Nem bér, hanem költség *a vgmk-tagok jövedelme*, ám a vásárlóerő szempontjából ez mindegy. A terv az e forrásból származó jövedelmek kis mértékű növekedésével számolt, viszont a munkaközösségek gyorsan szaporodnak. Emiatt szintén némi többlet vásárlóerő-kiáramlással kell számolni. Ami pedig a vállalatok éves bérfejlesztési lehetőségeiből adódó bérkiáramlást illeti, itt is a tervezetthez képest kismértékű többlet várható az idén. A kísérleti bérszabályozás, illetve a mezőgazdaság mellett többletkiáramlást okozhat az esetleges — és a legkülönbözőbb címeken nyújtott — központi támogatások miatti nyereségnövekedés, továbbá a báziskorrekciók és az egyéb kedvezmények is. A szakemberek nem véletlenül figyelmeztetnek a preferenciákkérelmek következetesen szigorú elbírálására, mint a tervszerű bérkiáramlás egyik alapfeltételére.

Az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal az első negyedév tényei, valamint a vállalatok értékelt információi alapján készített éves prognózisa a következő. A létszám felhasználása, ágazati átrendeződése várhatóan úgy alakul, mint az elmúlt évben. Vagyis a szocialista szektor egészében a tervezetthez közel álló létszámcsökkenés (szemben a vállalatok által remélt növekedéssel); ezen belül a tsz-ek nélküli szocialista szektorban a népgazdasági és a vállalati tervekhez képest is nagyobb mértékű csökkenés, a szövetkezeti mezőgazdaságban pedig nagyobb mértékű növekedés várható.

A vállalati tervekhez képest *valószínűleg magasabb lesz az átlagbér.* Részben a tervezettnél alacsonyabb létszám, másrészt pedig a kísérleti szabályozást alkalmazó vállalatok átlagosnál magasabb mértékű bérfejlesztései miatt, illetve azért is, mert a vállalatok várhatóan több adózott bérfejlesztést vállalnak, mint amivel a terveikben számoltak.

Mindent egybevetve, a szövetkezeti mezőgazdaság nélküli szocialista szektorban valószínűleg 3-3,3 százalék körüli mértékben nő a kifizetett bérek összege. A szövetkezeti mezőgazdaságban — a pillanatnyi számítások, elemzések szerint — a tervezettnél nagyobb átlagbér- és bértömeg-növekedés valószínűsíthető.

A vállalati bérszabályozás általános rendszerében jelentősebb mértékű terven felüli bérkiáramlástól nem kell tartani. A szabályozás mértékrendszere megnyugtató pontossággal határolja be a vállalatok és a szövetkezetek bérfelhasználási lehetőségeit. A költségvetési intézmények is az előírások betartásával emelhetik csak a béreket, illetve a kereseteket. A veszélyzónák másutt keresendők — erre is utaltunk —, s alighanem még valahol: ha a vállalatok belső ösztönzési rendszere változatlanul merev marad; ha a munkahelyeken nem sikerül megvalósítani a valóságos teljesítményekhez igazodó bérezési gyakorlatot, ha marad a „mindenkinek valami keveset" bérpolitika, akkor ezt újabb s nemcsak gazdasági, hanem társadalompolitikai veszélyzónaként kell kezelni. Elkerülése persze nemcsak szabályozási feladat — s éppen ezért sokkal nehezebb —, de legalább annyira fontos, mint a vásárlóerő szigorú kézbentartása.

-tes

Sürgős hirdetési megrendelését telexen is feladhatja!

22-5555

Beruházók, fővállalkozók!

Beruházások pénzügyi folyamatának követésére alkalmas számítógépes rendszerünket az igényeihez alakítjuk és bármilyen gépen üzemeltetjük.

Számítógépes szolgáltatásainkkal más témákban is rendelkezésre állunk:

adatgyűjtés,
szervezés,
programozás,
üzemeltetés.

Regiszter Rendszertervező, Adatkezelő, Szolgáltató Társaság

Budapest, Pf.: 87. 1388
Tel.: 368-288.
Ügyintéző: Mayer István.

LENGYELORSZÁG

Egyensúlyra törekvés

A lengyel társadalmi és gazdasági élet normalizálásának a kiindulópontja a Lengyel Népköztársaság parlamentje által jóváhagyott 1983—1985. évekre szóló társadalmi gazdasági terv. Ez az első olyan, több évre szóló terv, amelyet a válság feltételei között kellett kidolgozni. Fontos jellemzője, hogy a hároméves időhorizonton túl is megfogalmaz célokat, feladatokat és mélyreható változásokat indít meg mind a gazdasági szerkezetében, mind pedig a gazdaságirányítás módszereiben. Ugyanakkor elfogadását eddig soha nem tapasztalt mértékű *társadalmi vita és konzultáció* előzte meg.

Lassú növekedés

A gazdasági növekedés alapvető mutatóira a *mértéktartó növekedés* jellemző. A terv az 1985-ig terjedő időszakban a nemzeti jövedelem évi átlagos 2,3 százalékos emelkedésével számol. Az ipari értékesítés értéke 14-16 százalékkal nő 1983—1985-ben, de nem éri el az 1980. évi színvonalat. A feldolgozóiparban a termelés mértékét behatárolják a beszerzési gondok, főleg az import nyersanyagok terén.

A szocialista országokból, s főleg a *Szovjetunióból* érkező szállítások növekvő előirányzata ellenére a nyugati országokkal folytatott kereskedelemben érvényesülő restrikciók, valamint a hiteltörlesztések szükségszerűsége igen számottevően megnehezítik, hogy az ipari termelő kapacitásokat teljes mértékben ki tudjuk használni. *A mezőgazdaságban* az iparnál alacsonyabb növekedési ütemmel számol a terv. A növénytermesztésben a növekedés mértékét 7,6-8,2 százalékban, az állattenyésztésben pedig 10,3 százalékban irányozták elő.

A *külkereskedelemben* a fő cél az export bővítése. A külkereskedelemnek a nemzeti jövedelemhez viszonyított aránya 1985-ig az 1980. évi 21,8 százalékról 23,4 százalékra emelkedik. 1980—82 között a szocialista országokba irányuló kivitel az összes eladásokból tíz százalékkal nőtt és elérte az 50 százalékot, az innen származó import pedig 39 százalékról 58 százalékra emelkedett. Mivel azonban a szocialista országokból származó import növelésének a lehetőségei kimerültek, a terv előirányozza a nélkülözhetetlen importbeszerzések dollárövezetbe való terelését és egyidejűleg az ide irányuló export megfelelő növelését is.

A lengyel gazdaság jelenlegi állapotában — amelyben még mindig igen sok a külső és belső ismeretlen feltétel — függetlenül a körülmények alakulásától, a *három legfontosabb cél:* az importfüggőség egyidejű mérséklésével a lakosság élelmezésének megoldása; a lakáshelyzet javítása, valamint a legnehezebb anyagi helyzetben lévő rétegek védelme a válság következményeitől. Gazdasági feladatok nyelvén megfogalmazva mindez azt jelenti, hogy a termelés növelése, a gazdálkodás hatékonyságának javítása mellett a hároméves időszakban legalábbis meg kell kezdeni a *gazdaság strukturális átalakítását.*

Beruházási rangsor

A tervek megvalósításában tradicionális eszköznek számítanak a *beruházások.* A hároméves terv esetében ez csak mérsékelten igaz. Először, mert ezekkel az eredményekkel csak a jövőben, a tervidőszak után számolhatunk. Másodszor pedig, mivel a szociális tervvariáns kiválasztása nagyon alacsony — 17 százalékos — beruházási részarányt irányoz elő a nemzeti jövedelemből. (A beruházások bruttó értékén számítva.) Ez 1960 óta a *legalacsonyabb* beruházási részarány. Itt emlékeztetni kell arra is, hogy 1979—1981 között abszolút számokban mintegy 20 százalékkal csökkent a felhasználható nemzeti jövedelem 1978-hoz viszonyítva. 1982-ben további 10 százalékkal esett a nemzeti jövedelem.

A beruházásokon belül a hároméves tervben a legfontosabb célra, az *élelmiszer-gazdaságra* jut mintegy 30 százalék. A mezőgazdasági és az élelmiszer-ipari beruházások együttesen 19 százalékkal magasabbak, mint az elmúlt évben. A beruházásoknak mintegy 30 százalékát fordítjuk *lakásépítésre és a kommunális infrastruktúra fejlesztésére,* de a preferenciák ellenére a lakásépítés mennyiségi terve 1978-hoz képest lényegesen csökkent.

A beruházások 14 százalékát irányozták elő az *energiagazdálkodásra.* A fejlesztési prefenciák nem kevés problémát vetnek föl azokban az ágaztokban, ahol nagyon szűkösek a beruházási lehetőségek. Ez mindenekelőtt a *feldolgozóiparra* vonatkozik, ahol a nyereségből kigazdálkodott összegektől eltekintve nem lesz lehetőség nagyobb beruházások megvalósítására.

Ebben a helyzetben, amikor nem lehet számítani a beruházások növekedésére, s ugyanakkor számottevő korlátozások érvényesülnek az üzemek nyersanyag- és anyagellátásában, az ipari termelés növelésének alapvető feltétele, hogy *csökkenjen a termelés anyagigényessége.* Figyelembe véve a gazdaságban már jelenleg is fellépő foglalkoztatási nehézségeket, a munka társadalmi *termelékenységének* is növekednie kell.

Közvetlen beavatkozás

A tervben előirányzott hatékonysági feladatokat lehetetlen teljesíteni a *gazdasági reform következetes bevezetése nélkül.* Amennyire igaz, hogy a lengyel reform állandóan különböző típusú objektív és szubjektív korlátokba ütközik, annyira igaz az is, hogy e reform továbbra is meglehetősen sok *belső gyenge pontot* is tartalmaz. Mindenki egyetért azonban azzal, hogy a reform nélkül nem lehet felszabadítani azokat az erőket, amelyek alkalmasak lehetnek a gazdaság kijuttatására a válságból.

A következő három évben azonban nem várható körülmények olyan alakulása, amelyek közepette a reform ki tudja váltani a terv szempontjából kívánatos strukturális változásokat a gazdaságban. Ez a jelenlegi feltételek között még bizonyos mértékig a hagyományos, *utasításos irányítási módszerekkel* valósítható meg.

Ezt egy példával lehet illusztrálni. Az ipari termelésnek 14-15 százalékkal kell nőnie, míg az értékesítésre kerülő termékek és szolgáltatások növekedését 24-25 százalékban irányozták elő. Ahhoz, hogy elérjük az ipar szállításainak ilyen mértékű növekedését, arra van szükség, hogy *céltudatosan elosszuk* a hiányt képező nyersanyagokat és anyagokat a piacra termelő ágazatok és üzemek között. Hasonlóképpen nehéz lesz elkerülni az utasítások irányába való eléggé drasztikus elmozdulást különösen az energia- vagy nyersanyagigényes termékek esetében.

A takarékossági programban konkrét intézkedések szerepelnek pl. a költségvetési kiadások mérséklését illetően, vagy pl. a műszaki hatékonysági előírások terén. Emellett azonban olyan *ösztönzőket* is életbe léptet a program, amelyek a nyersanyagok megtakarítását segítik elő. Például a nyereségadót mérséklik azoknál a vállalatoknál, amelyek a tüzelőanyagok, nyersanyagok és energiahordozók megtakarítására irányuló korszerűsítő beruházásokat hajtanak végre.

Ilyen könnyítéseket irányoznak elő akkor is, ha a vállalatok a teljes értékű elsődleges nyersanyagok helyett a termelési hulladékokat újrahasznosítják. Ezen felül az egész rendszerben olyan megoldásokat kívánnak bevezetni, amelyek ösztönzően hatnak az importot helyettesítő hazai anyagok és nyersanyagok termelésére. Például *magas vámokat* vetnek ki az import nyersanyagokra és anyagokra, ha azok versenyt jelentenek a hazai termelésnek. Ugyancsak vámokkal terhelik a kedvezőtlen kihasználási mutatókkal dolgozó importberendezéseket.

Inflációellenes program

A hároméves terv céljai, valamint a takarékossági program között az összefüggő kapocs a kormány által megfogalmazott *inflációellenes-program.* Ezt a programot mindenekelőtt a vállalatoknak címezték, mivel elsősorban azoknál a vállalatoknál fenyegetnek inflációs veszélyek, amelyeknél a reform nyomán megnő a gazdasági önállóság. Azokra vonatkozik ez, amelyek nem tesznek erőfeszítéseket a termelési költségek csökkentése érdekében és saját gazdaságtalanságukat az árakon keresztül áthárítják a felhasználókra. A piac nem emel korlátot az ilyen típusú áremeléssel szemben, mivel változatlanul nem elegendő az árukínálat. Egyelőre nagyon szerény fejlődés figyelhető meg a piacra termelt áruk mennyiségében. Ugyanakkor még nem sikerült gátat vetni a nominális jövedelmek növekedésének. Az elégtelen árukínálat mellett a forgalomban lévő pénz mennyiségének emelkedése megteremti az inflációs spirál beindulásának és mind nagyobb szintre emelkedésének a feltételeit.

Az inflációellenes-program intézkedéseit *három nagy csoportra* lehet bontani. Az elsőbe tartoznak a piaci termelés és szolgáltatások élénkítését, valamint a költségek csökkentését szolgáló intézkedések. A második csoport a költségvetési eszközökkel való takarékosságot szolgáló intézkedéseket öleli fel. Végül a harmadik csoport különböző módszereket és eszközöket tartalmaz, amelyek a munkával meg nem alapozott túlzott kifizetéseket hivatottak megakadályozni.

Az antiinflációs program feltételezi, hogy az árak mozgása bizonyos határok közé szorul. Itt a központilag megállapított élelmiszerárak stabilitására lehet építeni, valamint arra, hogy az állam megkísérli viszonylag stabil szinten tartani az alpvető iparcikkek árait. Más termékeknél viszont erőteljes áremelkedésre lehet számítani, amennyiben a kereslet meghaladja a kínálatot. Az ilyen termékek termelőitől az áremeléssel nyert jövedelmeket megfelelően *magas forgalmi adóval* elvonják.

A program intézkedései a tervek szerint megteremtik a piaci egyensúlyhoz való visszatérés feltételeit, és feltehetően 1985 előtt annyira mérséklik az inflációt, hogy annak üteme nem haladja meg az évi *10 százalékot.* De természetesen ez csak az egyik feltétele a lengyel népgazdaság „egészségesebb" fejlődésének.

Karol Szwarc

Nyugatnémet iparpolitika: hogyan tovább?

Az NSZK üzleti és gazdasági vezető köreiben az elmúlt hónapokban sok szó esett az ország *ipari fejlődésének lehetőségeiről,* távlatairól, valamint a követendő út meghatározásáról. A recesszióból csak igen lassan és ellentmondásosan kilábaló nyugatnémet ipar számára meglehetősen élesen vetődik fel a kérdés: az NSZK — az USA és Japán mellett — továbbra is a tőkés világ egyik vezető ipari hatalma marad-e, vagy pedig „beáll" a közepes ipari nemzetek sorába, amely elveszti innovációs vezető szerepét, s kénytelen a termelékenység stagnálásával is számolni? A mérlegelésre *nincsen sok idő,* mert a gazdaság jelenleg érkezett el ahhoz a választóvonalhoz, amelynél a döntés meghozatala már nem halogatható.

Az NSZK gazdaságát 1981 óta súlyos megrázkódtatások értéke. A bruttó társadalmi termék 1981-ben 0,2, egy esztendővel később 1,1 százalékkal *csökkent,* s az előrejelzések az idei évre stagnálást, vagy nagyon mérsékelt gazdaságnövekedést ígérnek. A szövetségi munkaügyi hivatal számításai szerint a jelenlegi 2,5 millió fős munkanélküliség a tél folyamán elérheti a 3 milliót. Kedvező jelenség viszont, hogy a folyó fizetési mérleg 1980. évi 29 milliárd márkás hiányát tavaly 8 milliárdos többlet váltotta fel, s idén az aktívum valószínűleg tovább nő.

A gazdaság rideg jelzőszámai azonban csak keveset árulnak el a válság azon „mellékhatásairól", amelyek jócskán megtépázták a hajdani „gazdasági csoda" iparpolitikáját. A *Bundesbank* jelentése a pillanatnyi gazdasági gondokat elenyészőnek tartja ahhoz a romboláshoz képest, amelyet az elmúlt *két év alacsony beruházási tevékenysége* idézett elő. A stagnáló, vagy alig növekvő beruházások következtében félő — állapítja meg a jelentés —, hogy az NSZK ipara technológiai hátrányba kerül versenytársaival szemben. A nyugatnémet gazdaság és a kivitel motorja korábban éppen a vállalatok innovációs képessége, felfűtött beruházási tevékenysége volt. Ma még nincs arról szó, hogy a nyugatnémet ipar behozhatatlan hátrányba került, de nem hagyható figyelmen kívül, hogy az amerikai és a japán cégek még a recesszió idején sem hanyagolták el a műszaki továbblépést, a versenyképesség növelését eredményező beruházásokat.

Nem kis mértékben köszönhető a beruházások visszaesésének a nyugatnémet gazdaság 1982. évi „megrogyganása". A *12 ezer csődbe jutott vállalat,* az AEG-Telefunken szanálása és több patinás iparvállalat helyzetének megrendülése azt jelezte, hogy az ipar gondjait nem kizárólag a világgazdasági dekonjunktúra idézte elő. A korábbihoz képest igencsak lelassult az üzemek felújításának üteme, s törés következett be az innovációs aktivitásban is. Ez a megtorpanás nemcsak a válságiparágak — acélipar, hajógyártás stb. — gondjait növelte, hanem abszolút törést is okozott a „vivőiparágak" helyzetében, elsősorban a világpiacon.

Hosszas gazdaságpolitikai viták után ma már egyértelművé vált, hogy a magánvállalkozásoknak a nemzetközi versenyképesség megtartása érdekében *aktívabb beruházási tevékenységet* kell folytatniuk. Csakhogy ez önmagában nem elégséges az elért pozíciók megtartásához. Mivel a hetvenes évek második felében a termelési költségek számottevően emelkedtek, a nyugatnémet ipar mai kínálata túlságosan *drága.* A gazdaságirányításnak és a vállalatoknak tehát mindent el kell követniük, hogy a termelést olcsóbbá, versenyképessé tegyék. Ehhez viszont egyik oldalról a termelékenységet növelő fejlesztő beruházásokra van szükség, a másik oldalról viszont nagyító alá kell venni az „emberi tényezőt".

A magas munkabérek miatt csökkentek a vállalati jövedelmek, estek vissza a beruházások, s végső soron ez vezetett a munkanélküliség növekedéséhez is. Bármennyire is központi feladat a munkanélküliek számának drasztikus lefaragása, valószínű, hogy a vállalatok még kedvező konjunktúra esetén sem lesznek hajlandók felszívni az állástalanok egy jelentős részét. Mégpedig azért nem, mert a termelékenység emelése elsősorban berendezések és nem munkaerő kérdése, s a cégek a válság „leple alatt" jobban megtanultak a munkaerővel gazdálkodni, a kapun belüli munkanélküliséget kiküszöbölni.

A kínálat olcsóbbítása — amely a jelenlegi kormány gazdaságfilozófiájának fontos eleme — létfontosságú a nyugatnémet gazdaság számára, hiszen a GNP egyharmada külföldön értékesül. Az NSZK tehát a jövőben csak akkor maradhat versenyképes mind az árak, mind a műszaki színvonal tekintetében, ha a tőkeképzés jelenlegi szintje nagyságrendekkel emelkedik. A versenyképesség szempontjából figyelmeztető jel, hogy a gazdaság lassú talpraállását — a második világháború óta első ízben — nem az export, hanem a *belső kereslet* emelkedése idézi elő — eltekintve a konjunktúra világméretű lassú megélénkülésétől. Ez egyrészről a termelői beruházási tevékenység élénkülését is jelzi, de rámutat arra is, hogy egyelőre *megtört* az export gazdaságélénkítő motorszerepe. Márpedig — hosszabb távon — a nyugatnémet ipar „belterjes" körülmények között nem képes nemzetközi versenyképességének megőrzésére.

Milyen irányú fejlődés várható az elkövetkező esztendőkben az NSZK iparában? Mindenekelőtt erőteljesen *folytatódik a szerkezetváltási* folyamat, amelynek során visszaszorítják a gazdaságtalan termelést, illetve a válságiparágakat „áramvonalasítják". Az úgynevezett lemaradó ágazatok nyereségessé tétele érdekében nem riadnak vissza a további gyárbezárásoktól, elbocsátásoktól, a termelés drasztikus visszafogásától sem. Ugyanakkor központi intézkedésekkel bátorítják és ösztönzik azon ágazatok fejlesztését és fejlődését, amelyek biztosíthatják az ország számára a versenyben maradást. Gyors növekedés várható a repülőgép- és az űrhajózási iparban, az adatfeldolgozásban, az irodagépipar területén, valamint a gépiparban, a járműgyártásban, az elektrotechnikai és a finommechanikai iparban.

Az ésszerű energiafelhasználás mellett fontos szerepet kap a *kutatási és fejlesztési tevékenység* bővítése, az innováció és minden olyan tényező, amely a versenyfeltételeket javítja, az exportnövelést elősegíti. A beruházásoknál nagyobb sebességre kell kapcsolni, mert az elmúlt két esztendő kieséseinek pótlását nem lehet tovább halogatni. A modernizálásra, a termelékenység növelésére akkor is szükség van — bármilyen fájdalmas is — ha ennek az ára a munkanélküliek számának emelkedése. Bonnban úgy vélekednek, hogy egy innovatív iparpolitika még képes lehet megállítani a gazdasági- és versenyhelyzet strukturális problémákból is eredő romlását.

G. — Sz.

PÁLYAKEZDŐK

Minden rendben?

Idézetet idézek: „Ahhoz képest, hogy az ország kicsi, a foglalkoztatás területi különbségei meglepően nagyok." Az ÁBMH területi főosztályának vezetője nyilatkozta ezt nemrégiben a *Figyelőnek* (1983/23. sz.), s csak azért emlékeztetek e megjegyzésre, mert a hivatal figyeli és elemzi e területi feszültségeket, hogy szükség esetén idejében intézkedhessék, vagy kezdeményezhesse a területi intézkedéseket. Legutóbb az általános és középfokú iskolákban idén végző diákok elhelyezkedési lehetőségeiről készítettek előzetes felmérést, azért is, hogy segíthessék a munkaerő-tervezési, a beiskolázási és a pályaorientációs tevékenységet.

Apropó: *munkaerő-tervezés.* Vannak, akik úgy tartják, hogy szakmailag elfogadhatatlan az általános és középiskolákban végzettek számának együttes munkaerőforrásként való kezelése. Meglehet: igazuk van. Csakhogy ez már annyira túlfinomított disztinkció, ami a lényeget aligha érinti. Végeznek az idén — általános és középiskolákban — összesen 236 ezren (a tavalyi 230 ezerrel szemben), s közülük mintegy 100 ezren állnak munkába, mert ők nem tanulnak tovább. Ez a lényeg. És most az a kérdés, hogy ők, 100 ezren hol és milyen feltételekkel helyezkedhetnek el?

(Megjegyzendő: a demográfiai adottságok következtében, országosan általában, de területenként differenciáltan valamelyest bővül az ifjúsági munkaerőforrás, ám a nemzedékváltás még mindig az aktív keresők számának csökkenése mellett megy végbe. Vagyis az úgynevezett ifjúsági munkaerőforrás még mindig nem pótolhatja a nyugállományba vonulókat.)

A pályakezdők elhelyezkedési esélyeit befolyásoló tényezők közül a legfontosabb a munkaerőkereslet és -kínálat általános állapota. A munkaerő iránti kereslet változatlanul élénk, sőt a pályakezdők iránt — az elmúlt évhez képest — még növekedett is. Az ÁBMH-felmérés szerint 30 százalékkal több munkahely várja a fiatalokat, mint amennyien — az általános, illetve a középiskola elvégzése után — munkahelyet keresnek. Elhelyezkedésük tehát, úgymond *globálisan* megoldható.

A lányok, a lányok...

Csakhogy: az első ízben elhelyezkedők 45,8 százaléka leány, viszont a munkáltatók a munkahelyek mindössze 33,7 százalékára várnak leányokat. Tehát a nők — s főleg a szakképzetlenek — foglalkoztatásával kapcsolatos feszültségek az idén sem enyhülnek. Továbbá: egyre kevesebb nem fizikai munkakör között válogathatnak a pályakezdők. Az idén például a középfokú végzettségűek alig 12 százalékának (Budapesten 22,5 százalékának) kínálnak íróasztalokat, míg a végzettek 30 százaléka szeretne nem fizikai munkakörben dolgozni.

(Megint csak megjegyzendő, hogy az aktív keresők 22-23 százaléka nem fizikai foglalkozású, nem számítva a diplomásokat. Ha a most végzettek átlagosnál magasabb iskolai végzettségére is figyelünk, elhelyezkedési szándékaik nem ítélhetők megmagyarázhatatlanul irreálisnak.)

A munkahelyek *területi eloszlásának* és a fiatalok *lakóhelyének összevetéséből* azonnal kideríthető, hogy a pályakezdők közül feltűnően sokan csakis a naponkénti, illetve hetenkénti ingázással vagy esetleg áttelepüléssel oldhatják meg a munkavállalást. Az utóbbi megoldás — az iskolákból alig kikerült pályakezdőkről lévén szó — aligha jöhet számításba; az ingázás pedig egyre népszerűtlenebb életforma. S úgy tűnik, hogy ennek ellenére vállalni kell, mert a munkahelykínálat mindössze 23,4 százaléka található a községekben, ugyanakkor a szóban forgó korosztály majdnem 50 százaléka községi lakos.

Tizennégy évesen hová?

És ez *nemcsak a községekben* lakó fiatalok gondja, mert az *öt megyei városban* (Debrecenben, Győrben, Miskolcon, Pécsett és Szegeden) a pályakezdők számához viszonyítva mérsékelt az iskolákból most kikerülő fiatalok iránti kereslet. Budapesten és a többi városban sokkal kedvezőbb a helyzet: a helyben lakóknál lényegesen több fiatal foglalkoztatására adódik lehetőség.

És most a várható foglalkoztatási prognózisról iskolatípusonként vizsgálódva. Kedvezőek — néhány földrajzi körzet kivételével — az általános iskolát végzett és tovább nem tanuló fiatalok elhelyezkedési lehetőségei. Várják őket az iparban és a MÁV-nál segéd-, illetve betanított munkásnak; s várják őket az úgynevezett hiányszakmákban is, a hiányzó szakmunkások helyettesítésére, havi 2000-3000, a kedvezőtlenebb munkakörülményekkel együttjáró segédmunka esetében 3500-5000 Ft-os kereset ígéretével. Csakhogy e munkahelyek jórészt nehéz és három műszakban végzendő — tehát a 14-16 évesek számára alkalmatlan — munkát kínálnak, jóllehet ígérik a továbbtanulás, a szakmai képzés valamilyen formáját, lehetőségét is.

A területileg lehetséges foglalkoztatást vizsgálva mindenekelőtt Szabolcs-Szatmár és Borsod megye említendő. Az előbbi körzetben mintegy 2000 főnyi munkaerőkínálati többlet van, s az ebből adódó feszültség remélhetően nem súlyosbodik a most végzett fiatalok egy részének ingázásával, illetve a megyéből történő elvándorlásával. Borsod esetében főleg Ózdon várható némi elhelyezkedési gond (nehézipar, 3-4 műszakos munkahelyekkel).

A gimnázium után...

Gimnázium: a munkáltatók szempontjából egyre népszerűtlenebb, egyre hasznavehetetlenebb iskolatípus. Az idén mintegy 12 ezren végeznek, s számukra összesen alig 8000 munkahelyet kínálnak. Valamit enyhít e helyzeten, hogy a munkáltatók gyakorta vagylagosan jelölik meg a felkínált munkakör betöltéséhez szükséges iskolai végzettséget. Magyarán: segéd-, illetve betanított munkára elfogadnak nemcsak általános iskolát, hanem általános gimnáziumot végzetteket is... És csökken — egyre csökken — az olyan munkakörök száma és aránya, ahol valamiféle előnyt jelenthet a gimnáziumi végzettség (például laboráns, asszisztens stb.). Az érettségizetteket is inkább *az ipar és a MÁV várja,* semmivel sem különb munkakörülmények ígéretével, mint amivel az általános iskolát végzetteket biztatják, viszont továbbképzési lehetőségeket biztosítva.

Ha valakinek egyébként — gimnáziumi érettségivel — sikerül „kifognia" egy adminisztratív munkakört, akkor 1900-3000 Ft közötti keresetben reménykedhet. Ha valaki pedig — ugyancsak gimnáziumi érettségi birtokában — fizikai munkát vállal, akkor például több műszakos munkahelyen az 5-6000 Ft-os keresetet is elérheti.

És még mindig a gimnazisták gondjainál maradva: körükben a fiúk és a leányok aránya 27—73 százalék. A fiúk elhelyezkedési lehetőségeivel nincs különösebb gond. A leányok jó része azonban csak hosszabb várakozási idő után találhat — vagy ideiglenesen, vagy csak eredeti elképzeléseihez valamennyire is közelálló — munkát. Az álláskínálat mindössze néhány dunántúli megyében éri el, illetve haladja meg a végzősök számát. De például Szentgotthárdon egyetlen munkahely sem várja a helyi gimnáziumban végzetteket. Csongrád, Győr, Hajdú és Szabolcs megyékben is jóval alacsonyabb a gimnazisták számára felkínált munkahelyek száma, mint amennyien végeznek.

A szakközépiskolások gondjai

És most a szakközépiskola: a végzősök elhelyezkedési esélyei általában jobbak, mint az elmúlt évben. Az álláskínálat átlagosan 20 százalékkal magasabb, mint ahányan munkahelyet keresnek, ám *a strukturális feszültségekkel* változatlanul számolni kell. A helyi igényekhez képest túl sok cipőipari szakembert képeznek például Szolnokon; Békés és Hajdú megyékben a középfokú végzettségű nyomdászok, Zala és ugyancsak Hajdú megyében az élelmiszeriparra szakosodott fiatalok elhelyezkedési gondjaival kell számolni — legalábbis a közvetlen lakóhelyi körzetben. Nem jobb a helyzet az autóforgalmi ágazatban sem, legalábbis Győr-Baranya és Zala megyékben. A Postaforgalmi szakon végzettek Szabolcsban, Hevesben és Nógrádban számíthatnak arra, hogy ha a szakmájukban kívánnak elhelyezkedni, akkor bizony vállalniuk kell a hosszabb távú ingázást is. Túlképzés van a földmérő szakon Vas és Borsod megyékben, a vízügyi szakon Győr és Csongrád megyékben, sőt több mezőgazdasági szakmában is (dísznövénykertész, állattenyésztő, gépszerelő stb.) Komárom, Hajdú, Csongrád és Vas megyékben. Jószerével tehát nincs olyan megye, nincs olyan földrajzi körzet, ahol ne kellene a szakközépiskolások elhelyezkedési gondjaira figyelni — és ez nem újabb keletű, hanem évek óta ismétlődő jelenség. Jeléül annak, hogy a képzés szakmai és területi struktúrája esetenként messze nem egyezik a munkáltatói igényekkel.

E megállapítást megint csak vitatják, főleg tanügyi körökben, de hát a tények makacs dolgok, ráadásul az elhelyezkedéssel kapcsolatos helyi gondok enyhítése *nem a tanügyirányítás dolga...* A közgazdasági szakközépiskolák például a legjobb hittel és meggyőződéssel tanítják diákjaikat, miközben a végzősök jó részének évek óta és most is aligha lehetnek reményei a szakmában való elhelyezkedésre. Az idén 11 megyéből jelezték, hogy a közgazdasági „szakközépben" végzettek nagyobb részének fel kell készülnie a pályaelhagyásra. Ugyanilyen jelzés érkezett hat megyéből a kereskedelmi szakközépiskolásokat illetően. S ha mindez évről évre ismétlődő gond, akkor vajon miért kell ugyancsak évről évre megfogalmazni a figyelmeztetést, hogy „... indokolt a beiskolázási keretszámok felülvizsgálata, helyenként a képzési profil módosítása vagy a képzés ideiglenes szüneteltetése". Továbbá: „Kedvezően befolyásolhatná az elhelyezkedést és egyúttal a szakemberszükséglet kielégítését a regionális iskolákban (szakokon) a más megyékből történő felvételek számának növelése, a hatékonyabb területi koordináció is."

Már az autószerelők sem?

És végül a szakmunkásképző iskolák: alig 50 ezer fiatalra majdnem 60 ezer munkahely vár, de az ő esetükben sem mellőzhetők a strukturális feszültségek. Például: a Dunántúlon, továbbá Szabolcs, Szolnok és Pest megyékben csökkent a kereskedelmi és a vendéglátóipari szakmunkások iránti kereslet. (Azért is, mert a szerződéses üzletek elterjedésével a munkavállalók inkább a családi, illetve az ismeretségi körből kerülnek ki.) Aztán: néhány szolgáltató jellegű s ezen belül is kifejezetten divatos — szakmában telítettség tapasztalható. Hiába végez valaki autószerelőként, karosszérialakatosként, szerszámkészítőként vagy akár villanyszerelőként, netán kozmetikusként és tv-műszerészként, például Szabolcsban minimálisak az elhelyezkedési lehetőségei. Ugyanakkor a szakközépiskolákban végzett szakmunkások számát jóval meghaladja a munkáltatói kereslet például Pakson, olyan szakmákban is (vegyipari szakmunkás, elektroműszerész stb.), amelyekben Tolna megyében nincs szakmunkásképzés.

Még annyit, hogy *a kezdő szakmunkásoknak kínált bérek* is tükrözik a keresleti és kínálati viszonyokat. Földrajzi körzetenként és vállalatonként igen nagy a szóródás. Például a kereskedelemben s az úgynevezett divatos szakmákban a pályakezdők 1800—2500 Ft havibérért helyezkednek el; a sütőiparban 4—5500 Ft, az építőiparban 3—6000 Ft, a vasiparban 3—4000 Ft közötti havibérért vállalhatnak munkát a pályakezdők.

A mindezek után megfogalmazható összegezés: az általános és a középfokú tanintézetekben végzett s tovább nem tanuló fiatalok munkába állása országosan és globálisan nem okoz különösebb gondot (mint eddig sem, sok éven át), *a szakmai* és *a területi* feszültségekre azonban idén is fel kell készülni (mint eddig is, sok éven át).

Vértes Csaba

Akcióprogramok

kidolgozására szólítják fel vállalataikat az ágazati minisztériumok. A hivatalos közlönyökben sorra megjelenő ajánlásokból kitűnik, hogy a középlejáratú terv megvalósításának sajátos módszeréről, a lehetőségek és a feladatok újragondolásáról van szó. Az ajánlások ugyanis egybehangzóan rámutatnak, hogy a gazdálkodó szervezetek — külső és belső feltételeik változásait mérlegelve — saját elhatározásuktól függően, 1984. évi terveik előkészítése keretében dolgoznak ki 1984-re és 1985-re akcióprogramot. Célszerű kidolgozni, illetve kiegészíteni ezeket a programokat — olvasható az ajánlásokban — „elsősorban az ipari, külkereskedelmi, termelőeszköz-kereskedelmi, nagykereskedelmi vállalatok és szövetkezetek, emellett a nagyobb építőipari, kiskereskedelmi, szállítási-hírközlési és más gazdálkodó szervezetek körében, ezek közül is azoknál, ahol nagyobb szerkezeti változásokra kerül sor, és amelyek gazdasági környezetének, működési feltételeinek változása a középtávú terveikben feltételezettől, illetve a megszokottól lényegesen eltérő körülményeket eredményezett".

Aligha akad vállalat az országban, amelynek működési feltételei ne térnének el a hatodik ötéves tervben feltételezettől — figyelembe véve, hogy az egész népgazdaság feltételei változtak, nehezebbé váltak az elmúlt három esztendőben. Ily módon az akcióprogramok kidolgozása, voltaképpen a teljes vállalati körre kiterjedően, ahhoz kínál lehetőséget, hogy az éves tervek szakaszosságán túl, az ötéves terv második félidejére áttekintsék a változó körülményekből adódó szigorúbb feltételeket.

Hangsúlyozottan önkéntes áttekintésről, tehát ajánlásról van szó, amit a közzétett szövegek azzal is nyomatékosítanak, hogy „a vállalati akcióprogramok nem szolgálnak alapul állami intézkedésekhez". Alapul szolgálhatnak viszont ahhoz, hogy a napról napra élés, a rögtönzés helyett a gazdasági cselekvésnek legalábbis a körvonalait rögzítsék a vállalatok. Az ágazati ajánlások a szakmai sajátosságokból adódó alapkövetelményeket tartalmazzák.

A fogyasztási cikk kereskedelem ajánlása például kiemeli, hogy a programok összpontosítsák a figyelmet „a kereskedelmi tevékenység minőségének javítására, a gazdaságosabb működés érdekében a lakossági kereslet jobb megismerésére, az ennek megfelelő árukínálat kialakítására, a fogyasztói piac stabilitásának javítására". A Külkereskedelmi Értesítőben közzétett ajánlás egyebek között arra hívja fel a figyelmet, hogy a vállalatok törekedjenek „változatos, kölcsönösen előnyös együttműködési formák kialakítására a hazai és a külföldi — ezen belül különösen a KGST-országokban működő — gazdálkodó szervezetekkel". A MÉM ajánlása kiemeli: „az élelmiszeriparban, az erdőgazdálkodásban és az elsődleges faiparban ajánlatos annak áttekintése, hogy a feldolgozottsági fok növelésével, s ennek révén értékesebb végtermék előállításával, illetve a hulladékok és melléktermékek csökkentésével vagy jobb hasznosításával miként lehet a hatékonyságot növelni".

Az akcióprogram — amely alighanem megérdemelt volna találóbb, az ökonómiai gondolkodáshoz jobban illőbb elnevezést —, önértékelésre és ebből eredő tevékenységre készteti a vállalatokat.

A svéd kormány próbatétele

A hat évig tartó polgári kormányzás után a hatalomba visszakerült svéd szociáldemokraták nem kis bátorsággal, a korona 16 *százalékos leértékelésével* láttak munkához. Ez mindenképpen legalább rövid távon némi lélegzethez juttatta a nehéz helyzetben levő svéd gazdaságot. Még a polgári pártok által 1981-ben végrehajtott 10 százalékos leértékelés ellenére is a svéd ipar egésze — az igen magas termelési költségek miatt — sokat veszített versenyképességéből olyan hagyományos területeken is, mint a gépgyártás, ideértve a gépkocsiipart, a cellulóz és papíripar, vegyipar stb. Több ágazat, például a vasércbányászat, a hajóépítőipar, könnyűipar a válság iparágak sorába került, melyeknek túlélését kizárólag nagy összegű állami támogatással, vagy éppen állami tulajdonba vétellel lehetett biztosítani. A leértékelés egyébként *nem érte váratlanul* a közvéleményt, legfeljebb a mértéke.

A leértékelés eredményei

Az eltelt időszak mindenesetre a kormányt igazolta. Az ipar költségszínvonala évtizedek óta most a *legversenyképesebb*. A tőzsdei árfolyamok rekord magasságot értek el, a vállalatok pénzügyi helyzete megerősödött. Az infláció csökkenése még a kormány által vártakat is meghaladta és lényegesen alacsonyabb, mint amire a kívülállók számítottak. A hellyel-közzel javuló nemzetközi gazdasági helyzet is pozitívan befolyásolta a fejlődést.

Az év első négy hónapjában a *kereskedelmi mérleg* többlete megközelítette a négy milliárd koronát. Az általános javulás számláját azonban a dolgozók és általában a fogyasztók fizették és fizetik meg, bár kétségtelen, hogy a hozott rendszabályok kevésbé voltak drasztikusak, mint ahogy eredetileg tervezték. Nem történt viszont előrelépés az egyik fő társadalmi-szociális problémában: *a munkanélküliség csökkentésében.* Ellenkezőleg, a munkát keresők száma nőtt és ma már legalábbis a kormánynak nincsenek olyan illúziói, hogy ezen a gondon hamarosan enyhíthet.

Ilyen körülmények között az ellenzékbe szorult polgári koalícióra keserű napok vártak. A fogyasztás visszaesése és a reálbérek csökkenése ugyan hálás témát jelenthetett volna számukra — de a választási harcban ők is *kemény gazdasági intézkedéseket* hirdettek meg. Elsősorban a közületi kiadások drasztikus csökkentését írták zászlójukra — amely ha bekövetkezik, még tovább késleltette volna a fellendülést. A Konzervatív Párt javaslata a kereslet megszorítására olyan mérvű volt, amely a GNP 2 százalékos csökkenésének felel meg. Ez, legalábbis rövid távon, a munkanélküliség további komoly emelkedését hozta volna magával.

Mindent egybevetve a *kezdeti sikerek* tagadhatatlanok ugyan, de a kormánynak a parlament nyári szünete után néhány nagyon „rázós" kérdéssel kell szembenéznie. Amint a svédek mondják, a kormány bátran bevetette magát a hideg vízbe, most azonban meg kell mutatnia, hogy úszni is tud.

Az ellenzék elsősorban abban *kételkedik*, hogy a kormány képes lesz hosszabb távon is biztosítani az infláció ütemének fékezését és így a leértékeléssel elért eredményt tartósítani. Ennek hiányában pedig kénytelen lesz előbb-utóbb elfogadni az ellenzék koncepcióját a közületi kiadások csökkentésére. „Közeledik az igazság órája" — hangoztatják a polgári pártok.

Az ellenzék szilárdan kitart korábbi *takarékossági javaslatai* mellett. Amennyiben pedig a kormány ősszel mégis egy ilyen takarékossági program benyújtására kényszerülne — mely hasonló lenne a polgári kormány korábbi hasonló tervéhez — ez közvetett elismerése lenne a konzervatív út helyességének és éles ellentétben állna a szociáldemokraták választási ígéretével.

Az ipar a leértékelésből nem csupán előnyt szerzett, de ezzel együtt járt a hazai fogyasztás csökkenése is. Ez elérte az 1,5 százalékot és ezen belül a magánfogyasztás 2,5 százalékkal esett vissza. Várhatóan már 1983 második felében számolni lehet a *magánfogyasztás növekedésével* és a miniszterelnök 1984-re kénytelen volt a reálbérek némi emelését is megígérni.

De más választása nemigen volt, hiszen a reálbérek három év alatt kereken 10 százalékkal csökkentek. Amennyiben az exportkereslet tovább növekedne és ez mozgásba hozná a beruházási piacot, ez új lökést adhat az inflációnak, hacsak a közületi kiadások csökkentésével nem képeznek ehhez ellensúlyt. A javaslatot a kormány kénytelen-kelletlen már ősszel nyilvánosságra hozta és 1984 elején életbe is lépteti. A költségvetési vitáig várni, mely 1984 elején lenne esedékes, nagy időveszteséget jelentene, mivel a svéd alkotmányos rend szerint ez csak július 1-től lép hatályba. Egyúttal az ellenzék által negyedévi politikának nevezett *rövid távú gazdaságpolitika felváltását* is jelentené egy hosszabb távra szóló elképzeléssel.

Alternatívák nélkül

A takarékossági program fontos része az *időtényező*. Ha túl hosszú időre szólna, ez a munkanélküliség további növekedésével lenne egyértelmű. Ezt a kormány különösen a választások közeledtével, aligha engedheti meg magának. E mellett számolnia kell a szakszervezetek ellenállásával. A feladat tehát korántsem egyszerű: inflációcsökkentés, foglalkoztatottság és a külső és belső kereslet összehangolása.

Számítások szerint egy hároméves periódusban az infláció 4 százalékra való csökkentése akkor lehetséges, ha a magánfogyasztás 2 százalékos és a közületi fogyasztás 1 százalékos növekedése mellett több lesz az ipari beruházás és javul a kereskedelmi mérleg egyenlege. Ilyen kedvező helyzet még a munkanélküliség csökkentését is magával hozhatná. A kormány reméli, hogy ilyen jellegű politikájához megszerezheti a szakszervezetek támogatását is. Egy viszonylag alacsony, valójában csak néhány százalék reálbérnövelés kétségkívül pozitívan hatna a foglalkoztatottságra. Egyelőre azonban nyitott kérdés a szakszervezetek válasza: megelégszenek-e a felkínált lehetőséggel.

A szociáldemokraták és a polgári pártok között folyó gazdaságpolitikai vita világosan mutatja *az alternatívák hiányát.* A csata inkább a mérték, mintsem a lényeg körül folyik és végső célja az 1985-ös választásokra a hatalmi kérdés újra fogalmazása. Más szóval három évi megszakítás után lesz-e újra polgári kormánya Svédországnak, vagy a 42 évi szakadatlan szociáldemokrata kormányzást csupán hat évig tartó intermezzo szakította meg.

A szociáldemokraták azt tartják, hogy kialakított gazdasági modelljük — kisebb kiigazításokkal — még a jelenlegi helyzetben is *működőképes* és átfogó reformra, mely magát a rendszert érintené, semmi szükség nincsen. A polgári pártok a piaci hatások fokozottabb érvényrejutását kívánják a közületi kiadások radikális csökkentése mellett és az így nyert lehetőséget a gazdasági élet vérkeringésébe kívánják pumpálni. A szociáldemokrata kormánynak mindenesetre még másfél éve van arra, hogy az erőpróbát a saját javára döntse el.

Lakatos Béla

Szerszámgépgyártás: jönnek a japánok!

Az elektronikai cikkek, valamint a személygépkocsik mellett a szerszámgépek is feliratkoztak a japán export sikerlistájára. Miközben a fejlett tőkés országok kormányai és üzleti körei a szigetországból származó autó- és szórakoztató elektronikai berendezésáradat megfékezésének lehetőségeivel voltak elfoglalva, a japán szerszámgépek gyártása, kivitele, s nem utolsósorban versenyképessége rohamosan nőtt.

A tőkés világ legnagyobb szerszámgépgyártója az Egyesült Államok, amely tavaly 5 milliárd dollár értékben állított elő ilyen berendezéseket. Az amerikai ipar a szerszámgépeket elsősorban hazai felhasználásra gyártja, a kivitel súlya nem jelentős. Az USA mögött hosszú időn át a nyugatnémet szerszámgépipar állt a második helyen évi 4,7 milliárd dolláros termelési értékkel. Japán, amely 1976-ban még mindössze egymilliárd dollár értékben állított elő szerszámgépeket 1981-ben átvette a *második helyet* a listán az NSZK-tól. A nyugatnémet iparág termelési értéke 1981-ben 4 milliárd dollárra esett vissza, a japán szerszámgépgyártók termelése viszont 4,9 milliárd dollárt ért el. Az arányok 1982-ben sem változtak, s jelenleg a japán szerszámgépipar a világelsőség elhódítására pályázik az Egyesült Államoktól.

A japán szerszámgépipar termelési és exportsikerei a *szokásos „receptnek"* köszönhetők. A magas termelékenység, a viszonylag alacsony termelési költségek, valamint a fejlett elektronika „házasítása" olyan gépeket eredményezett, amelyek piaci sikereihez nem férhet kétség. Különösen a numerikus vezérlésű, valamint az elektronizált szerszámgépek területén alakultak ki kedvező japán exportpozíciók.

Mindezek ellenére ma még nem Japán a tőkés világ első számú szerszámgép-*exportőre,* noha a kivitel dinamikáját tekintve a szigetország jócskán megelőzi versenytársait. A nyugati világ szerszámgépexportjának *24 százaléka az NSZK-ból* származik (1981-ben a részarány még 26 százalék volt), a japán gyártók részesedése meghaladja a 13 százalékot. Az olasz szerszámgépipar világpiaci részesedése az utóbbi években fokozatosan zsugorodik; jelenleg 8 százalék.

Érthető módon a nyugatnémet gyártók körében a japán sikerek láttán pánikhangulat van. Rövid távon egyelőre nem kell tartania az iparágnak a japán „hatalomátvételtől", de nem kizárt, hogy néhány éven belül a nyugatnémet exportelsőség komoly veszélybe kerül. Nem véletlen, hogy az NSZK szerszámgépgyártói alapos *vizsgálat alá* vették az iparág helyzetét és a kellemetlen meglepetések elkerülése végett cselekvési programot dolgoznak ki.

A védekezés egyik legbiztosabb fegyvere a Japánból származó *behozatal csökkentése.* A nyugatnémet ipar tavaly már 26 százalékkal csökkentette megrendeléseit a japán gyártótól, s a szükséges berendezéseket „házon belülről" szerezte be. Az NSZK szerszámgépgyártóinak szövetsége önkritikusan megállapította, hogy az ágazat a jelenlegi termelékenységgel, az innovációs folyamat érezhető lelassulásával nem veheti fel a versenyt az agresszív japán konkurrenciával. A szerszámgépek termelésének értéke tavaly 9,8 milliárd márkára csökkent, másképpen kifejezve egy esztendő alatt 10,3 százalékos volt a visszaesés. S az előrejelzések 1983-ra újabb 5 százalékos termeléscsökkentést jósolnak.

A 450 szerszámgépgyártó vállalatot tömörítő szövetség úgy véli, hogy az iparág ugyanazokat a tüneteket mutatja, mint az egész nyugatnémet ipar. Nevezetesen: az ipar túlságosan *lassan követte* azokat a forradalmi változásokat, amelyek a számítástechnika és a mikroelektronika révén szinte teljesen átformálták és átformálják a hagyományos gépgyártást. Az innovációs késés azonban nem az egyetlen magyarázata a nyugatnémet szerszámgépipar megtorpanásának.

A hetvenes évek első felében az NSZK szerszámgépipara a szakértők véleménye szerint túlságosan is gyorsan fejlődött, s ennek következtében *nem tudott megfelelően alkalmazkodni* a recessziós időkhöz. Csak vontatottan haladt a munkaerő-felesleg leépítése és a gyártók elmulasztották a továbbképzéshez elengedhetetlen modernizálás végrehajtását. Mindössze a Trumf, a Maho és a Gildemeister cégek alkalmazkodtak rugalmasan a megváltozott műszaki és világpiaci körülményekhez, a többiek viszont lépéshátrányba kerültek. Pedig a szerszámgépek világpiaci keresletében lényeges törés még a válság idején sem következett be, „csupán" az igények módosultak. A japánok időben felismerték a számítástechnika és az elektronika betörését a szerszámgépiparba, s gyakorlatilag erre alapozták iparáguk fejlesztését, vagyis nem volt szükségük lényeges modernizálásra.

Az NSZK szerszámgépgyártói tudják, hogy csak gyors és mélyreható változtatások végrehajtásával őrizhetik meg piaci pozícióikat a japánokkal szemben. Rövid idő alatt szeretnék *modernizálni* a termelést, meg kell oldani a létszám optimalizálását, s nem utolsósorban jelentősen kell emelni a termelékenységet.

Sekkor még mindig szembe kell nézniük a japánok *árháborújával.* Az azonos minőségű és azonos műszaki paraméterekkel rendelkező japán szerszámgépek ugyanis olcsóbbak, mint az NSZK iparának termékei. A nyugatnémet szerszámgépgyártók szövetsége meglehetősen borúlátóan ítéli meg az iparág esélyeit az árháborúban, hiszen belátható időn belül nincsen valós lehetőség a japán árelőny „behozására". Végső soron a japán exportözön megállítására és a világpiaci részesedés stabilizálására a nyugatnémet gyártóknak csak akkor van esélyük, ha növelik innovációs készségüket és képességüket, s gyorsabban reagálnak a változó piaci igényekre szigetországbeli vetélytársaiknál.

G.—Sz.

KÖRKÉP

NSZK

GAZDASÁGI MEGÉLÉNKÜLÉS

A jelek szerint folytatódik a nyugatnémet gazdaság lassú megélénkülése, amelynek kezdetét az jelezte, hogy a bruttó nemzeti termelés az év első három hónapjában 0,5 százalékkal meghaladta az előző negyedévit. Mint a Bundesbank legutóbbi jelentése megállapítja, a tavasz folyamán mind a termelésben, mind a fogyasztási cikkek értékesítésében növekedési tendencia bontakozott ki. Javult az ipar beruházási készsége is, bár ezt továbbra is fékezi a vállalatok számottevő; részének nem kielégítő jövedelmezősége.

Ugyanakkor azonban elmarad a várakozásoktól a gazdasági növekedést lényegesen befolyásoló *külföldi megrendelések* volumene. Erre mutat, hogy az első négy hónapban az áruk és szolgáltatások 4,5 milliárd márka többletet kitevő egyenlege nagyjából ugyanannyi volt, mint a tavalyi év azonos időszakában. E mérleg 1983. évi aktívuma — a prognózis szerint — mintegy 12-15 milliárd márkát fog kitenni, ami a jelentés szerint előreláthatóan nem lesz elég ahhoz, hogy a fizetési mérlegben ellensúlyozza az utóbbi időben rendkívül megnőtt *tőkekivitelt.* A hosszú lejáratú lekötéssel járó tőkemozgások mérlege az első négy hónapban 11 milliárd márka deficittel zárult.

A jövőt illetően, a nyugat-berlini Német Gazdaságkutató Intézet (DIW) legutóbbi előrejelzése szerint 1984-ben is *folytatódik* a megélénkülés, anélkül azonban, hogy a gazdasági növekedés üteme emelkednék; a prognózis szerint a reálértéken számított bruttó nemzeti termelés mintegy *2 százalékkal* lesz nagyobb az ideinél. Az elemzések szerint azonban sem az idén, sem jövőre nem várható javulás a *munkanélküliség* alakulásában. Az állástalanok száma, amely már jelenleg is meghaladja a 2 millió főt, a DIW szerint jövőre éves átlagban elérheti a 2,5 milliót, ami 10 százalék fölötti munkanélküli-rátának felel meg.

KGST

FOGYASZTÁSI CIKKEK KERESKEDELME

A KGST titkársága legutóbb közzétett adatai szerint az elmúlt években számottevően bővült a tagországok között a közszükségleti cikkek külkereskedelmi forgalma, különösen a tartós fogyasztási cikkeké. Ez utóbbiak legnagyobb exportőre a *Szovjetunió,* amely 1982-ben egymilliónál több rádiót, 480 ezer tv-készüléket és 374 ezer hűtőszekrényt szállított a többi KGST-országba. Ugyanakkor az elmúlt ötéves időszakban 52 százalékkal növelte a tagállamokból közszükségleti cikkek behozatalát, míg például Bulgária 40 százalékkal, Magyarország pedig 60 százalékkal. Számottevően bővül az áruházak közötti árucsere-forgalom is.

Ugyanakkor azonban — mutatnak rá a KGST titkárságának szakértői — a fogyasztási cikkek viszonylag alacsony, mintegy 10 százalékos részaránya az egymás közötti teljes forgalomban *alatta marad* a tagországok lehetőségeinek és szükségleteinek.

JAPÁN

ELŐRETÖRÉS AZ ELEKTRONIKÁBAN

Japán elektronikai vállalatok olyan, új típusú mikroprocesszor mintapéldányaival jelentek meg a világpiacon, amelynek teljesítménye — változatlan méretben — lényegesen felülmúlja a korábbiakat: 32 ezer jel (bit) tárolására alkalmas, s ez *négyszerese* az eddigi chipek kapacitásának. Ugyanakkor gyorsabbak és kevesebb villamos energiát fogyasztanak.

A „szuper" mikroprocesszor megjelenése elsősorban az Egyesült Államok gyártóinak okoz gondot, annál is inkább, mert japán chipekből már 1982-ben *hétszer* annyit értékesítettek az amerikai piacon, mint egy évvel korábban. A félvezetőket gyártó USA-vállalatok már jó ideje azzal vádolják a japán elektronikai konszerneket, hogy — bár látszólag versenyeznek egymással — titkos kutatás-fejlesztési együttműködéssel és számottevő kormánytámogatással tudják nagymértékben leszorítani a termelési költségeket. A japán cégek viszont azt állítják, hogy a futószalagok csekély módosításával tudják megoldani az új chip tömeges gyártását, s ezáltal az árak jelentős csökkentését.

Valutapiaci kilátások

A nemzetközi pénzpiacokat az esztendő második felében is előreláthatható bizonytalanság jellemzi. A hitelek összege az 1982. év hasonló időszakához képest várhatóan mérsékeltebben bővül. A hitelnyújtások jellemzője marad az erős *szelektivitás:* nő a konkrét kereskedelmi ügyletekhez és a beruházásokhoz kapcsolódó hitelek részaránya, miközben a lejáratok rövidülnek, és a kamatok változatlanul magas szinten maradnak.

DOLLÁR. Minden előrejelzés ellenére a dollár 1983 első félévében is erős, sőt — egyes becslések szerint — 20-25 százalékkal is túlértékelt maradt. Az amerikai valuta pozícióját meghatározó gazdasági háttér, politikai, valamint lélektani tényezők nem támasztják elá a *reális árfolyamhoz* való közeli visszatérés lehetőségét. Az év végéig mindenképpen érvényben maradnak az erős dollárárfolyamot leginkább támogató magas reálkamatok. A költségvetés tetemes és még beláthatatlan ideig fennmaradó hiánya ugyanis a reálkamatokat továbbra is magas szinten tartja. A kormány pénzpolitikai prioritásai között a költségvetési deficit csökkentése csak a *negyedik* a rangsorban. A hivatalos álláspont szerint „nincs bizonyítható kapcsolat a költségvetés hiánya és a kamatok szintje között". A kormány úgy véli: a kamatszínvonal leszállításának egyedüli módja a *pénzmennyiség növekedési ütemének csökkentése.* Ezért egyre nagyobb nyomást gyakorol a központi bankra, hogy tegyen restriktív lépéseket a pénzforgalom felhígulása, az inflációs veszély ellen.

FONT. Árfolyamát az elmúlt félévben szélsőséges ingadozások jellemezték. A valuta jegyzését elsősorban két tényező befolyásolta negatív, illetve pozitív irányba: az olajárcsökkenés és az árkialakítás körüli viharok, valamint az előrehozott választások. A font árfolyamának csökkenése az idei évre az exportot mintegy 2 százalékkal növelheti, a külföldi kereslet szerény mértékű emelkedése ellenére is. Az import azonban — elsősorban a belföldi fogyasztói kiadások fokozódása következtében — várhatóan 5 százalékkal bővül. Mindez a folyó fizetési mérleg pozíciójának a romlását vonja ugyan maga után, de még így is 0,5—1 milliárd font aktívumot érhetnek el. Az 1983/84. pénzügyi évben a monetáris politikai célkitűzésekben úgy tűnik, módosulnak a prioritások. Mivel a forgalomban levő pénz mennyiségét sikerült a terven belül tartani 1982/83-ban, és erre a mostani pénzügyi évben is minden remény megvan, valamint az infláció visszaszorításában jó eredményeket értek el, az idén a gazdasági fellendülés elősegítése s ezáltal a kamatpolitika élvez elsőbbséget. A kormány valószínűleg *további kamatcsökkentésekre* szánja majd el magát, amennyiben ez összeegyeztethető lesz a font árfolyamának alakulásával. Bár az ipar örömmel fogadná a font árfolyamának lassú gyengülését az év hátralevő részében, a jegyzését általában befolyásoló belgazdasági tényezők ezt nem indokolják. Az is valószínűnek látszik, hogy az OPEC év végéig fenn tudja tartani a jelenlegi olajárakat, így erről az oldalról sem nehezedik majd nyomás a fontra, s árfolyama — az átmeneti ingadozásoktól eltekintve — viszonylag *stabil marad* az év folyamán.

NYUGATMÉMET MÁRKA. Elsősorban a közöspiaci valutákkal szemben erős, s ezt a pozícióját a következő fél év során minden bizonnyal meg is tartja. Legutóbb ez év márciusában értékelték fel 5,5 százalékkal. Mivel az USA és az NSZK inflációs rátája megközelítőleg azonos szinten áll, erről az oldalról nem nehezedik az újabb felértékelésére irányuló nyomás. Átmenetileg, rövid távon kissé gyengíti helyzetét, hogy a nettó tőkekiáramlás az utóbbi hónapokban igen erőteljes volt, részben a külföldiek nagyfokú hitelfelvétele, részben pedig a nyugatnémet befektetők pénzének az országból való kiáramlása miatt. Erősíti a márkát a tavalyi fizetési mérleg 8 milliárdos többlete, amely az idén, várhatóan, 13-15 milliárdra emelkedik. A külkereskedelem mérlegében tavaly keletkezett 51,3 milliárd márka többlet az idén szintén — szerény mértékben ugyan — *tovább nő.* Az olajárak csökkenése következtében az idén az NSZK-cserearányok 5,5 százalékkal javultak az egy évvel korábbi értékhez viszonyítva. Erősíti a márka helyzetét még a nyugatnémet gazdasági konjunkturális megélénkülésre való kilátás, s az *infláció* igen alacsony — 3 százalékos — szintje. A gazdaságélénkítés szempontjait szem előtt tartva a Bundesbank a kamatszint folyamatos csökkentésére törekszik, szabad mozgásterét azonban korlátozza az amerikai irányadó kamatok magas szintje. A vállalatoknak 8-9 százalékos kamatot kell fizetniök a felvett kölcsönök után. Kérdéses, hogy a Bundesbank a nemzetközi kamatszint nyomására nem kényszerül-e felemelésükre, ami azonban a gazdasági fellendülés gátjává válhat.

SVÁJCI FRANK. Az előrejelzésekkel ellentétben a valuta árfolyama *nem emelkedett,* sőt ezzel ellentétes tendencia bontakozott ki, ami az exportnak és az idegenforgalomnak volt kedvező. Bár Svájc folyó fizetésimérleg-aktívuma az idén főként a külkereskedelmi mérleg hiányának növekedése miatt valószínűleg csökken. (Az OECD szerint az 1982. évi 7 milliárd frankról 1983-ban 5,8 milliárd frankra.) Az ország egészséges pénzügyi helyzete alátámasztja a svájci frank *alapvető szilárdságát,* még ha kevesebb új olajpénzt helyeznek is el a bankokban. Nem kizárt: a dollár erőssége miatt a frank az idén még kismértékben gyengülhet. Igaz, vannak ezzel ellentétes előrejelzések is, melyek szerint a tőkebeáramlás növekedésének eredményeként a svájci valuta már az idén ismét felértékelődhet.

FRANCIA FRANK. Folytatódott az immár két éve tartó *hanyatló* tendencia. A tőzsdei jelentések júniusban minden korábbi negatív rekordot megdöntve a dollárral szemben 7,70 fölötti, a nyugatnémet márkához képest pedig 3 frank körüli jegyzésekről adtak számot. A valuta pozíciója annak ellenére gyenge, hogy márciusban az EMS-en belüli újabb, ezúttal már a hetedik, átfogó paritáskiigazítás keretében a frankot 2,5 százalékkal devalválták. Bizonyosnak látszik, hogy az elkövetkező 12 hónapban a frank *újabb leértékelődésére* kerül majd sor, bár a pesszimistábbak ezt még 1983-ra (esetleg szeptemberben-októberben) várják. Ráadásul a belföldi dotációra és a külgazdasági egyensúly helyreállítására hivatott, nagy sietséggel összeállított márciusi szükségprogram legkorábban másfél év múlva hozhat eredményt, s amennyiben ez az „utolsó szalmaszálnak" tekinthető mentőakció kudarcot vallana, az országnak nem lenne más választása, mint a legdurvább protekcionizmushoz folyamodnia, ami újabb krízist váltana ki az EMS-en belül. Ez magyarázza, hogy változó intenzitással ugyan, de ismét fel-felbukkan annak eshetősége is, hogy a frank netán *kilép* a nyugat-európai árfolyam-stabilizálási rendszerből. Ezzel azonban az EMS-en belül felbomlana a Bonn—Párizs tengely. A frankot tehát joggal számítják a rendszer „gyenge láncszemének".

OLASZ LÍRA. Az előrejelzéseknek megfelelően márciusban bekövetkezett az EMS-en belül az olasz líra soron következő leértékelése. Ez az újabb leértékelés kis levegőhöz juttatja ugyan az exportőröket, tartós megoldás azonban csak a változatlanul 16 százalékos *infláció* drasztikus csökkentésétől várható. A líra eddigi leértékelései sem hozták meg az export várt, jelentős mértékű fellendülését, mert hatásukat rövid idő alatt semmissé tette a belföldi költségek gyors növekedése. Az olasz valuta árfolyama ugyan a nyár folyamán a szezonális tényezőknek köszönhetően valószínűleg tartja magát, az infláció szükségszerű következményei (a fő partner NSZK-hoz képest 2 és félszeres a drágulás üteme) aláássák pozícióját. Ez 1984 első negyedévében (egyes előrejelzések szerint már 1983 végén) az EMS-en belüli *újabb leértékelését* teszi szükségessé. Az olasz valuta stabilitása szempontjából előnyösebb árfolyamarányok kialakulására az idén sem lehet számítani.

JEN. Árfolyama tavaly novembertől *erősödik,* és ez várhatóan a következő hónapokban is tart. Ennek összetevői: 1. A magas amerikai kamatok hatására az utóbbi években bekövetkezett nagyarányú tőkekiáramlás folytán a fizetési mérleg láthatatlan tételeiben mostantól többlettőkejövedelmek keletkeznek. 2. A japán kivitel a világgazdasági konjunktúra fellendülésével rekordméretű, akár 30 milliárd dolláros kereskedelmimérleg-aktívum is kialakulhat az 1984. március 31-vel záruló időszakban. 3. Az olajárak csökkenésének jótékony hatása. Így a jen erős marad. Miközben a jegybank hivatalos megnyilatkozásokban 200-220 jenes dollárárfolyamot tartana reálisnak, feltételezések szerint 240-es árfolyamszintnél sem avatkoznék be a devizapiacokon.

OSZTRÁK SCHILLING. Az eddig sikeresnek bizonyult keményschilling-politika további alkalmazását az államháztartás egyre növekvő hiánya aláásshatja. Az ország gazdasági helyzetének a többi fejlett tőkés országhoz viszonyított kedvező alakulását — amit az OECD is elismerőleg állapított meg — annak köszönheti, hogy az 1975. évi konjunkturális lanyhulást követően mindenekelőtt az állami kiadások növelésével, a költségvetés hiányának bővítésével adtak pótlólagos impulzust a gazdaságnak. Az új, kétpárti koalíciós kormány programjában leszögezte, hogy bár alapvető célja továbbra is a foglalkoztatottság lehető legmagasabb szintű biztosítása, a költségvetés-politika szigorítására törekszik. Ausztriában egyelőre nyoma sincs a fellendülés kibontakozásának. A fogyasztás bizonyos megélénkülése szakemberek szerint az előző kormány által bejelentett kamatadóval, illetve az új kormány által ígért anonimtakarékbetétadó bevezetésétől való félelemmel magyarázható. Lanyhult viszont az inflációs ráta májusban éves szinten 2,5 százalékra, ami az egyik legjobb eredmény a partnerországok között, főként az olajárak alakulása miatt, a folyó fizetési mérlegének többlete pedig az év első negyedében 5,1 milliárd schillingre bővült. Ez nem utolsósorban a stabil árfolyamhoz való belső igazodásra vezethető vissza a kényelmesebb és a konkurrenciaképességet támogató leértékelő valutapolitikával szemben. A június elején még érvényes kamatcsökkentési tendencia (prime rate 9,75-ről 9,25 százalékra) azonban nem mutatkozik tartósnak. A keményvaluta-politika, továbbá a valutatartalékok nagyarányú kamatérzékenysége nem enged tág teret autonóm valutapolitika folytatására.

ARANY. Az arany árának az év folyamán tapasztalt csökkenését a piac szakértői mindenekelőtt az erőteljes olajáreséssel magyarázzák. Bár a piac megfigyelőinek véleménye igen eltérő az ár következő hónapokban várható alakulását illetően, jelenleg több tényező szól amellett, hogy továbbra is viszonylag *nyomott marad* az árszint, azaz kisebb-nagyobb kilengésekkel unciánkénti 400 dollár körül mozog. Az arany árának növekedése ellen szól mindenképpen az, hogy az inflációs ráták alacsonyak, a dollár pozíciója erős, a dollárkamatok és egyben a reálkamatok változatlanul magasak. A befektetők számára az arany tehát *veszít vonzerejéből.* Az olajár csökkenése nem csupán az inflációs ráták mérséklődését segíti elő, hanem csökkenti az olajországok bevételét is. Az OPEC-országok fokozódó pénzügyi nehézségeik miatt egyre inkább távol maradnak az aranypiactól mint vásárlók, egyes esetekben aranyeladásra is kényszerülhet egyik-másik tagállam. A nemzetközi pénzrendszer válságának hónapjai felkeltették ugyan az arany iránti érdeklődést, de ma, amikor az érdekeltek szemmel láthatólag igyekeznek összefogni a kiútkeresés érdekében, már viszonylag érzéketlenné vált az aranypiac.

m. k.

---

emelkedés *a kaucsuk, alumínium, réz, kakaó és pamut* piacain várható, jövőre pedig hozzájuk társulhat előreláthatólag az ólom, a cink és a gyapjú.

Miért éppen ezek a termékek lesznek a „sztárok"? A természetes *gumi* jegyzéseinek erősödését például alátámasztotta a gépjárműeladások emelkedéséről szóló információ, valamint a termelők azon taktikája, hogy a piacról az árut tudatosan visszatartották. A *réz* esetében a javuló jegyzések gazdasági hátterét az építési és autógyártási tevékenység élénkülése, az emelkedő arany- és ezüstárak jelentik. Vannak olyan előrejelzések, melyek szerint a rézjegyzések az év végére a jelenlegi tonnánkénti mintegy 1100 fontról 1350 fontra emelkedhetnek, mivel a igénnyel szemben a kínálat drasztikusan lecsökken.

Ugyancsak a derűsebb kilátások és a készletcsökkenés hajtja feljebb az *alumíniumárakat* is. A kakaó világtermelése az 1982—83-as szezonban erősen lecsökkent, a korábbi 1,7 millió tonnával szemben csak 1,54 millió tonnát tesz ki. A fogyasztás várhatóan némiképpen nő, a készletek csökkennek, az árak emelkedése tehát logikus fejlemény. (Az elmúlt hetekben természetesen felfelé nyomták a tőzsdei jegyzéseket azok a hírek is, melyek szerint a nyugat-afrikai termelőknél szállítási nehézségek mutatkoznak.)

A *pamutpiaci* kilátások érdekes jelenségre utalnak. Egyre gyakrabban fordul ugyanis elő, hogy egyes kormányok — enyhén szólva — nem bízzák csupán a piacra és a természet kénye-kedvére azt hogyan alakul egy adott mezőgazdasági termék ára vagy a termelők jövedelme. A pamut esetében az esetleges áremelkedés magyarázata nem a fogyasztás bővülése lenne, hanem a *termelés irányított csökkentése* az Egyesült Államokban. A vetésterület mérséklésére irányuló program szerint ugyanis az 1983—84-es szezonban 9,9 millió hektár helyett egymillió hektárral kisebb területen termesztenek gyapotot. Tavaly rekordhozamok voltak. Ha most ez nem ismétlődik meg, úgy a kínálat csökkenése hirtelen és nagymértékű lehet.

Bizonytalansági tényezők

Ilyen terméscsökkentő program az úgynevezett PIK-csomag is a gabonára, mely szerint a farmereknek áruval fizetnek azért, hogy földjük egy részét parlagon hagyják. A különbség csak az, hogy a gabonaárak a prognózisok szerint a program ellenére sem indulnak meg felfelé, hisz az úgynevezett „átmenő készletek" a hatvanas évek óta legmagasabb szinten vannak.

Állami intervenció persze nem csupán a mezőgazdasági eredetű termékeknél terjed. Létezik a magánszektor beavatkozása is, önfinanszírozó módon. Az Európai Gazdasági Közösség cinkfinomítói például olyan szövetséget kötöttek egymással, mely szerint anyagilag kompenzálják a gyárát leállító vállalatot. (A hírek szerint több kormány nem nézte ezt a lépést rokonszenvvel, mivel a kapacitások kiesése a foglalkoztatottságot is mérsékelte.)

A *kávéárak* egy év alatt nem sokat változtak, a Nemzetközi Kávéegyezmény exportkvótái többé-kevésbé megakadályozták az áresést. Ara azonban a mennyiségi korlátozások már nem voltak elegendőek, hogy áremelkedést váltsanak ki. A kilátások éppen az ellenkező irányba mutatnak. A jelek szerint több fejlett tőkés országban a fogyasztás mérséklődése várható, így további nyomás az árakra igen valószínű.

Végeredményben a nyersanyagpiacokon továbbra is jelentős a *bizonytalanság.* Általában emelkedő trend ugyan valószínűsíthető, kérdéses azonban, hogyan fog ez az egyes termékeknél — és főként mikor — jelentkezni.

Felmerül egyes áruknál az olajjal való összefüggés. Ha a *nyersolajárak* továbbra is nyomottak maradnak, úgy ez azt fogja jelenteni, hogy a közel-keleti nyersolajexportőrök csökentett szinten lesznek csak képesek például finomított cukrot venni. Ez pedig a cukorjegyzésekre lesz majd hatással. További ismeretlen tényező a *valutaárfolyamok* alakulása. Ha csökkennének a kamatlábak, úgy ezzel lökést kaphatna ismét a spekulációs kereslet.

Magasan marad az ezüst ára? (Tavaly május óta a regisztrált drágulás több mint 130 százalékos.) Nyilvánvalóan több ezüstöt fognak bányászni. Ez viszont növelni fogja az ólom kínálatát is, hisz a két fémet általában együtt bányásszák.

Néhány változás a jelenlegi helyzethez képest azonban nyilvánvalóan valószínűsíthető. Ha a nyersanyagárak emelkednek, úgy *enyhül több termelő fejlődő ország fizetési mérlegére* nehezedő nyomás. Az árcsökkenés körülményei között érthető okokból nehezedett a különféle termelői kartellek helyzete is. Emelkedő árak mellett viszont javul pozíciójuk, könnyebben tudnak diktálni. Ha egyszer a piacok úgy érzik, hogy az áremelkedés már megindult, az meg is fog indulni. A nyersanyagpiacokra is áll ugyanis: ha valaminek a bekövetkezését sokan lehetségesnek tartják, az általában meg is történik.

Gonda György—Szentgáli Péter

Egy nemzetközi összehasonlítás tapasztalatai

Az ár- és jövedelemszabályozási rendszer kapcsolatának egyik legfontosabb vetülete az árakba beépülő jövedelemszabályozó elemek jellege; — tudniillik az, hogy azok „semlegesek" vagy „szelektívek" legyenek-e. *Kozma Géza** írásában lándzsát tör a *semleges jövedelemszabályozás* mellett, bár e fogalmat nem használja.

A semleges jövedelemszabályozási rendszerben az árakban realizált tiszta jövedelem fajlagosan *azonos hányadát* vonja el az állam, bármely tevékenységfajtáról, szektorról stb. van is szó. A szelektív jövedelemszabályozási rendszer viszont a társadalmi prioritások hatékony érvényesítése érdekében *az árakba épít bele olyan preferenciákat és diszpreferenciákat,* amelyek rendeltetése jövedelemátcsoportosítással (újraelosztással) késztetni azok megvalósítására. A szelektív jövedelemszabályozási rendszerben ez utóbbi célt támogatások (szubvenciók) és a normatívhoz képest kivetett többletadók szolgálják.

Semleges jövedelemszabályozás

Egy korábbi tanulmányomban a „semleges" jövedelemszabályozási rendszer bevezetését javasoltam. E szerint a termelő vállalatok eszközarányos tiszta jövedelmük bizonyos — enyhe progressziót tartalmazó kulcsok szerint megállapított — hányadát fizetnék be nyereségadóként. A különösen kedvező körülmények miatti tiszta jövedelemkülönbségek mérséklését a járadék egy részének elvonása szolgálná. Az adórendszer további „pillérei" lennének a többletértékadó formájában beszedett *egyfázisú forgalmi adó* (TVA) háromféle százalékos kulccsal (preferenciális, normál és diszpreferenciális), amely a lakossági fogyasztást terhelné. (A végső fogyasztási célok közül nem érintené a kivitelt és a beruházásokat; — igazodva a többletértékadó létező formáihoz, bevezetett gyakorlatához.) A személyi jövedelmeket végül — ugyancsak enyhén progresszív kulcsok szerint kivetett — jövedelemadó terhelné.

A semleges jövedelemszabályozási rendszer olyan gazdaságpolitikai felfogást szolgál, amely az irányított piacon a hasznot tekinti a gazdasági fejlődés motorjának. A társadalmi preferenciákkal pedig „ki kell emelni" az árutermelés köréből és másfajta módon, a költségvetési gazdálkodáshoz közelálló szabályok szerint kell finanszírozni.

Bármilyen jövedelemszabályozási rendszert választunk is, *az adóterhek,* illetőleg fordítva, *a kedvezmények továbbgyűrűznek* az újratermelési körfolyamatba — a gazdaságilag erősebb pozícióban levő a terheket (egy részüket) mindig képes továbbhárítani a gyengébb pozícióban levőre, és nem más az eset — értelemszerű változtatásokkal — a támogatásokat illetően sem. Ez óhatatlanul bizonyos mértékű jövedelem-újraelosztást eredményez.

A kérdés a következő: a jelenleginél jobban kívánjuk-e a hatékonyság-jövedelmezőség érvényesülését a népgazdaságban — amit a semleges jövedelemszabályozási rendszer jobban szolgálna —, s ez a társadalmi preferenciák átmeneti háttérbe szorítását jelentheti. Vagy inkább bizonyos kritériumokhoz igazodó termelési és végső fogyasztás szerkezetét kívánjuk-e kialakítani; — ezt a szelektív jövedelemszabályozási rendszer szolgálná inkább, valószínűleg az előbbi változatnál kisebb gazdasági hatékonyság mellett.

E kérdés eldöntésére aligha kerülhet sor a közeljövőben, de várható, hogy bizonyos változtatások a mainál „semlegesebb" jövedelemszabályozási rendszer bevezetését teszik szükségessé.

Az NSZK gyakorlata

Árrendszerünk megoldatlan problémái ugyanis fékezik gazdasági fejlődésünket. Az erről folyó vitát néhány új szempontal kívánom kiegészíteni. A Konjunktúra- és Piackutató Intézetben végzett nemzetközi összehasonlító vizsgálat eredményeit felhasználva kívánom az árrendszert elemezni.

A vizsgálatban *a magyar és a nyugatnémet termelői és külkereskedelmi árak „viselkedését" hasonlítottuk össze* a 70-es évek második felétől kezdve.

A fontosabb *mezőgazdasági termékekre* kiterjedő vizsgálat kimutatta, hogy a magyar termelői árak kevésbé igazodnak a világpiaci árváltozásokhoz, mint a nyugatnémet árak. A mezőgazdasági áraknál eddig még nem érvényesül a világpiaci versenyárrendszer, s az árakat a hazai elszámolás követelményei formálják. Elgondolkoztató az, hogy a kisebb súlyú nyugatnémet mezőgazdaság jövedelemviszonyait alakító termelői árak jobban igazodnak a világpiaci árak alakulásához, mint hazánkban, s így nyilván hatékonyabban is tudnak bekapcsolódni a nemzetközi munkamegosztásba is. (Ez még akkor is valószínűnek látszik, ha a támogatásokat is figyelembe vennénk.) A probléma súlyát növeli, hogy hazánk egyik fontos *konvertibilis devizaszerző ágazata* a mezőgazdaság, amelynek szerkezete kevésbé képes idomulni a jövedelmező kivitel követelményeihez, ha azt a világpiaci árak helyett a hazai ellátásban megnyilvánuló autarkiás törekvésekhez igazodó árak szabják meg. Ezért ajánlom, hogy a mezőgazdasági ár alakulását a világpiaci trendekkel jobban hangoljuk össze, még akkor is, ha azt nem soroljuk a kompetitív árképzés körébe.

A mezőgazdasági termelői árak szóródása az átlag körül lényegesen nagyobb, mint az NSZK-ban. Mivel a kisebb szóródás nagyobb termelési-jövedelmezőségi biztonságot jelent, felvethető, hogy nálunk is a jelenleginél jobban kellene mérsékelni a termelői-felvásárlási árak évenkénti ingadozásait.

Az ipari termelői és külkereskedelmi árak összehasonlítása arra utal, hogy az NSZK-ban a hazainál sokkal szorosabb a termelői és a tőkés viszonylatú export-árak együttmozgása. (Más forrásokból ismert, hogy nem más a helyzet a termelői és a fogyasztói árak együttmozgása tekintetében sem.) Ez több okra vezethető vissza. Egyrészt az ipari ágazatok súlya nyilvánvalóan kisebb nálunk az exportban, mint az NSZK-ban, s így az őket érő impulzusok hatására jobban „kilengenek": az árváltozások amplitúdója szükségképpen valamelyest nagyobb. Másrészt — s ez kapcsolódik Kozma Géza felvetéséhez — hazánkban az árak jövedelemtartalmát a szelektív pénzügyi hidak rendszere jobban eltéríti, mint a semlegesebb nyugatnémet adózási rendszer. Ezzel magyarázható az is, hogy az évenkénti termelőiár-változásoknak nagyobb az amplitúdója hazánkban: az iparban is növeli a kockázatot, a bizonytalanságot a jövedelemszabályozási rendszer túlságosan sűrű változtatása, amely csakhamar „begyűrűzik" az árakba is.

Ezért a mezőgazdasági termelői áraknál, de az ipari termelői áraknál még inkább fontolóra kellene venni egyfajta sajátos árkiegyenlítési tartalékalap létrehozását, amelynek a túlságosan meredek és, vagy egymást sűrűn követő áringadozások kilengéseinek mérséklése lehetne a rendeltetése. A vállalati nyereség terhére — esetleg hiteleszközökből — létrehozott alapoknak nem lenne jövedelemátcsoportosító szerepe, de az árváltozások mérséklésével, illetőleg késleltetésével hozzájárulhatnának a gazdasági számítások megbízhatóbbá tételéhez, valamint a kockázat és a bizonytalanság csökkentéséhez.

A két viszonylat ütközése

A konvertibilis elszámolású kivitel árindexének alakulása számos ágazatban jelentékenyen eltér a rubelviszonylatú árindex alakulásától, és ez nyilván a realizált (fajlagos) jövedelem alakulásának különbözőségét is jelenti. Az adatok egyértelműen arra utalnak, hogy *más ár- és jövedelmi viszonyok* uralkodnak a belföldi értékesítésben, a rubel- és a konvertibilis viszonylatú kivitelben. Bármelyiket rendeljük is alá a másiknak, az eltérő érdekek érvényre jutásának akadályozása egyensúlyhiányokhoz vezet. Amikortól fogva a konvertibilis elszámolású kivitel preferálása többé nem lesz elsődleges feladat, mind a nemzetközi munkamegosztásba való ésszerű beilleszkedés, mind a belföldi piac szükségleteinek kielégítése olyan árendszer-korrekció irányába kell, hogy hasson, amely jobban érvényre engedi jutni a különböző részpiacok eltérő jövedelmi-érdekeltségi viszonyait. A megfelelő megoldás kimunkálása további kutatást igényel.

A verseny szükségessége

A magyar—nyugatnémet áralakulás összevetésének fő tanulsága az, hogy az NSZK-ban *a különböző piacokon érvényesülő árak mozgásformái nagyobb harmóniában vannak, illetőleg abban, hogy az ármozgások kilengései kisebbek, mint nálunk.* Ebben fontos szerepe van annak, hogy tőkés körülmények között a verseny nem adminisztratív úton szimulált, hanem valóságos, „tétre" — fennmaradásra és/vagy többletprofit realizálására — menő. Jól ismertek persze előnyös oldalai mellett hátrányai is: az egyéni és csoportérdek érvényesítése az össztársadalmi érdek, a társadalmi preferenciák és prioritások ellentétében. Az összehasonlítás mégis arra figyelmeztet, hogy az árrendszer fejlesztéséhez nem elégséges az árképzés rendszerének és/vagy mechanizmusának továbbfejlesztése, hanem nélkülözhetetlen a piac aktivizálása, a verseny élénkítése, s az „eladók piacának" mielőbbi megszüntetése. Ennek fő módszere az importverseny kiszélesítése. Egyoldalúan sem az árrendszer, sem a népgazdaság jövedelemtermelő képessége nem javítható; — csak egymással kölcsönhatásban, egyidejűleg, egymást erősítve.

A verseny kibontakoztatása a semleges — vagy legalábbis „semlegesebb" — jövedelemszabályozási rendszer megfelelő működésének is feltétele: a jövedelmezőséget orientáló minősítés csak a monopolhelyzetek visszaszorítása esetén lehet valós.

Szira Tamás

*Kozma Géza: Gondolatok egy ármodellről. Figyelő, 1983/8. szám.

KIHASZNÁLNI A LEHETŐSÉGEKET

Árucsere, harmadik piaci együttműködés

A magyar—francia gazdasági kapcsolatok nem tekintenek vissza olyan jelentős múltra, mint hazánknak például az NSZK-val, Ausztriával vagy Olaszországgal kialakított külkereskedelmi együttműködése. A gazdasági kapcsolatok és az árucsere feljlődése a 70-es évektől kapott nagyobb lendületet. A politikai és gazdasági kapcsolatok dinamikus fejlődését a 70-es évek közepétől magas szintű találkozók sora kísérte. 1976-tól rendszeressé váltak a miniszterelnöki és szakminiszteri találkozók. A felső szintű látogatások sorát magyar részről Kádár János 1978 novemberében tett franciaországi látogatása tetőzte be. Ezt követte a francia köztársasági elnök 1982. nyarán tett magyarországi látogatása.

A kétoldalú árucserét vizsgálva az alábbi főbb megállapításokat tehetjük:

● Franciaországba irányuló kivitelünk áruösszetétele az elmúlt egy-másfél évtizedben jelentősen megváltozott. Korábban mezőgazdasági termék eladásaink (ezen belül is elsősorban a marhahús eladások) tették ki exportunk több mint kétharmadát. A Közös Piac létrejötte után marhahús eladásaink gyakorlatilag lehetetlenné váltak. Ezért a mezőgazdasági termékek aránya kivitelünk 30-35%-ára esett vissza.

● Ezzel szemben jelentősen megemelkedtek ipari késztermék eladásaink. E termékcsoporton belül néhány áruféleségből (elsősorban ipari fogyasztási cikkek, textil ruházat, szabadidős cikkek) Franciaország fontos felvevő piacává vált az érintett magyar vállalatoknak. Így hűtőszekrényből ma már közel 100 000 darabot, sportcipőből több millió párat, alumíniumipari félkésztermékből több ezer tonnát szállítunk évente Franciaországba.

● Behozatalunkban hagyományosan az anyagok, alkatrészek, félkésztermékek túlsúlya a jellemző. Az említett cikkcsoportok alkotják behozatalunk több mint 80%-át. Ez az áruösszetétel azonban nem fejezi ki a francia ipar nyújtotta szállítási lehetőségeket.

Az árucsere fejlesztését elsősorban a mindkét fél számára előnyös, *hosszú távú kooperációs szerződések révén* lehetne fokozni. Jóllehet a két ország vállalatai között mintegy 50 kooperációs szerződést tartunk nyilván, célszerű lenne a jól működő együttműködések körét bővíteni. Néhány iparágban (számítástechnika, híradástechnika, vegyipar, konfekcióipar, mezőgépipar) kedvező példák alapján bátorítjuk vállalatainkat. Ugyanakkor nem lehetünk elégedettek a mezőgazdaság és élelmiszeripar területén a kezdeményezőkészséggel, illetve az elért eredményekkel. Megjegyzendő: nehezíti az együttműködések bővítését, hogy mindkét ország nettó mezőgazdasági exportőr. Ezért a vállalatok egymásban inkább a konkurrenst, mintsem az együttműködő partnert látják.

Az együttműködési lehetőségek fokozása, a kölcsönös árucsere növelésének lehetőségei álltak a közelmúltban Magyarországon járt *francia miniszterelnök* és az őt kísérő szakértők tárgyalásainak középpontjában. A tárgyalások során kölcsönös egyetértés mutatkozott abban a vonatkozásban, hogy a gazdasági recesszió időszakában még jelentősebb erőfeszítéseket kell tenni a kitűzött célok eléréséért. Ennek nem lehet az az útja, hogy mindkét ország kizárólag saját problémái megoldására keresi a másik félben a partnert, hanem a kibontakozást csak egymás gondjainak megismerésével és a kölcsönös igények figyelembevételével lehet megtalálni. Ennek a megvalósítását számos tényező akadályozza.

Franciaországba irányuló kivitelünknél a már említett általános recesszió mellett gondot jelent *a francia frank* gyenge és instabil helyzete. A Franciaországban meghirdetett „vásárolj francia árut", a fogyasztói kereslet beszűkülése, a munkanélküliek jelentős számából adódó belső iparfejlesztési politika, a folyamatosan erősödő importkorlátozó intézkedések exportunk lehetőségeit csökkentik. Magyarország csak az 50-60. helyet foglalja el Franciaország külkereskedelmi partnerei sorában, az említett jelenségek és intézkedések a magyar szállítókat épp úgy sújtják, mint a legjelentősebb, Franciaországba exportáló országokat. Behozatalunkban ismertek azok a problémák, melyeknek következtében Franciaországból származó importunk sem bővülhet a korábbi évekhez hasonló mértékben.

Talán ezért is kapott fokozott hangsúlyt Mauroy miniszterelnök magyarországi tárgyalásai során *a harmadik piaci együttműködések bővítésének szükségessége.* Bár egy-egy biztató példa már van (ilyen az elmúlt év során kötött megállapodás a Renault és a Mogürt/Ikarus között, melynek keretében 600 db autóbuszt szállítanak az érintett vállalatok Algériába), úgy véljük, hogy a lehetőségeket koránt sem merítettük ki. Vállalatainkat bátorítjuk, hogy más területeken is keressék és használják ki az együttműködési lehetőségeket. Elsősorban a mezőgazdaságban, élelmiszer-gazdaságban, az egészségügy területén, az építőiparban, a vízgazdálkodásban, a járműgyártásban és a híradástechnikai iparban látunk lehetőséget konkrét üzletek megkötésére.

Az együttműködés fejlesztésében a felső szintű kapcsolattartáson, a vállalati tárgyalásokon, a kamarai kapcsolatok bővítésén túlmenően fontos szerepet játszhat a két országban működő *műszaki tájékoztatási központok* adottságainak jobb kihasználása. Az említett intézményekben megtartott szakembertalálkozók, szakelőadások, szimpóziumok, tanácskozások elősegíthetik a két ország vállalatainak egymás jobb megismerését, a kölcsönös igények és lehetőségek szélesebb körű feltárását.

A kétoldalú árucsere bővítésének, a harmadik piaci együttműködés fokozásának szempontjából nagy jelentőséget tulajdonítunk az ez év tavaszán Franciaország több nagyvárosában megrendezett *„magyar gazdasági napok"* akciósorozatnak. Ennek keretében a Lille-i Nemzetközi Vásáron való részvétellel, a magyar gazdaságról adott általános és szaktájékoztatókkal, szakmai előadások megrendezésével megítélésünk szerint olyan ipari és üzleti körök figyelmét is Magyarországra irányítottuk, amelyek korábban nem voltak a magyar vállalatok partnerei. Úgy véljük, hogy francia részről is fokozott aktivitásra lenne szükség ebben a vonatkozásban (például a BNV-n, szakkiállításokon, vásárokon való jelenlét növelése). A kölcsönös erőfeszítésekre annál is inkább szükség van, mert a két ország szerződéses kapcsolatai rendezettek: elvi akadálya tehát nincs az árucsere, illetve a kooperáció, harmadik piaci együttműködések bővítésének.

G. S.

Gondok az amerikai vegyiparban

A fellendülés remélhető közeledtével az elemzések egy része annak meghatározásán fáradozik, melyek lesznek azok az ágazatok, ahol a konjunktúra megélénkülése sem jelenti majd a jelenlegi problémák megoldását. Ezek az ágazatok ugyanis strukturális válságban vannak, kedvezőtlen helyzetüket a megélénkülő kereslet nem szünteti meg. Ilyen szektornak számít ma a „hagyományos" *vegyipar*, vagy annak legalábbis nagy része.

A világ vegyiparában a visszaesés első jelei 1981-ben mutatkoztak. A megelőző két évben a második árrobbanás begyűrűzése az árakba, a készletek feltöltésének igénye mesterségesen javította a keresletet és a termelők profitjait egyaránt. 1981-ben az Egyesült Államok vegyipari termelése még 8,5 százalékkal nőtt, tavaly viszont ugyanekkora mértékben csökkent. Ez konjunkturális jelenség volt, oka alapvetően az autóipar és a lakásépítés visszaesése. A strukturális válság gyökerei viszont az első olajárrobbanásig nyúlnak vissza.

Az USA vegyipari termékpiacát *néhány nagyvállalat* (Dupont, Monsanto, Union, Carbide, Dow Chemical stb.) uralta. Ezek a multinacionális cégek egyeztették árpolitikájukat, figyelemmel voltak egymás fejlesztéseire, egyszóval mindent megtettek azért, hogy a piacon „rendezett" viszonyok uralkodjanak.

Az első olajárrobbanás után azonban a nehézvegyipar felkeltette az olajvállalatok érdeklődését és tíz év alatt 16 milliárd dollárt ruháztak be — ez az ágazatban eszközölt összes befektetések kétharmada — jelentős szerves vegyipari kapacitásokat hoztak létre. A helyzetet jól mutatja, hogy napjainkban például *etilént* az Egyesült Államokban mintegy 30 vállalat gyárt és ezek felét ellenőrzik az olajtermelők. A teljes vegyipari kapacitásnak pedig 55 százaléka van az olajtársaságok kezében.

Ma már nyilvánvaló, hogy erre a megnövekedett kapacitásra még akkor sem lett volna piaci kereslet, ha a hetvenes évek végi recesszióra nem kerül sor. 1982-ben a kereslet már csupán a kapacitások *62 százalékát* tudta fedezni. A vegyipari termelők racionalizálási intézkedésekkel válaszoltak. Üzemegységek leállítása révén például az egymással versenyző etiléngyártó kapacitások tavaly 15 százalékkal csökkentek. Az Exxon harmadával mérsékelte petrolkémiai kapacitását, mások csökkentették a munkaerőt, a fix költségeket.

E kemény lépések következtében ma jó néhány olyan vállalat képes a *nyereséges termelésre*, kik teljes kapacitásukat csak 60 százalékban használják ki. Vagyis: drasztikusan leszállították a termelésnek azon szintjét, mely az üzemek fix költségeit fedezni képes. Az ágazat azért volt kénytelen erre az útra térni, mivel tavalytól kezdve az amerikai vállalatok értékesítési gondjai már a kivitelre is kiterjedtek. 1981-ben az USA még 21 milliárd dollár értékben exportált kemikáliákat, az idén a kivitel valószínűleg *16 milliárd dollár lesz*. Más kérdés persze, hogy a 16 milliárd mögött az egyes termékcsoportokban csökkenő árak miatt nagyobb volumen van és az 1983-as dollár is erősebb, mint 1981-es elődje. (Lényegében ez is a kivitel visszaesésének alapvető oka.)

Tévedés lenne az amerikai vegyipar gondjainak jelentkezését persze csupán az 1982-es évre tenni. Hosszú távú statisztikák szerint az ágazat kapacitásának kihasználtsága 1974 óta szinte *folyamatosan romlott*, az arány az első olajárrobbanás idején mért több mint 90 százalékról esett vissza.

A kapacitások csökkenése mellett — mely különösen a PVC-nél és a polietilénnél volt erőteljes — a vállalatok a válságból való kilábalás más módját is próbálják. Megnőtt az érdeklődés *a nagyobb hozzáadott értékű különleges termékek* iránt, a cégek fejlesztési terveikben általában a gyógyszergyártásra, a félvezetőkhöz szükséges vegyi termékekre, grafitszálakra és a repülőgépgyártás által igényelt különleges oldószerekre fordítanak figyelmet. Kérdés azonban, lehet-e ez reális megoldás? Ha mindenki megteremti a maga félvezetőgyártáshoz felhasználható vegyüzemét, úgy e termékekben nemsokára ugyanaz lesz a helyzet, mint a petrolkémiai iparban. Bekövetkezik a *túltermelés*.

További gond, hogy egy etilénüzemben aligha lehet gyógyszereket gyártani, a kapacitások tehát jórészt nem konvertálhatók. A különleges termékek ráadásul az esetek döntő részében maguk is különleges műszaki tudást igényelnek a gyártáshoz és specializált marketing-megközelítést az értékesítéshez. Végezetül: a specialitások egyszerűen *nem pótolják* — legalábbis jelenleg — azt a forgalmat, amit a szerves vegyipari „építőkockák" ma jelentenek.

Az amerikai vegyipar gondjainak *nemzetközi vonzata* is van. Korábban az ágazat nyert azáltal, hogy a belföldi olaj- és gázgyárak elmaradtak a világpiactól. Napjainkban viszont a leggyakrabban felhasznált nyersanyag a földgáz, melynek ára a „felszabadítás" után alaposan megemelkedett, miközben a versenytársak általában élvezik a 15 százalékos olajárcsökkenés minden előnyét.

Érdemes felfigyelni arra is, hogy az olajkitermelő országok egy része hatalmas petrolkémiai ipart teremt vagy már teremtett meg. Ezek az országok élvezhetik annak előnyét, hogy az olaj önköltsége sokszor a világpiaci ár töredéke, a termékeknek piacot pedig kompenzációs megállapodással vagy a feldolgozott termékek kivitelének a nyersolajéval történő összekapcsolása révén lehet teremteni. Ma még korai eltemetni az amerikai — és más fejlett tőkés országokban levő — vegyipart. Kétségtelen azonban, hogy olyan versenytársaik, mint Szaúd-Arábia, Kuvait és Mexikó a világpiaci versenyben előnyökkel indulnak.

—g. —sz.

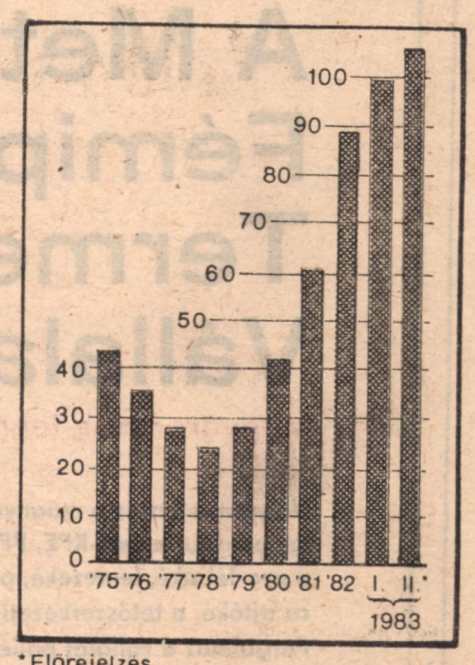
Nem csökken a csődök száma

Bár az utóbbi hetekben egyre több jelentés utal az amerikai gazdaság lassú megélénkülésére, ez a kilábalás — állapítja meg a *Business Week* — már nagyonis *elkésett* számos üzleti vállalkozást illetően. Ezt bizonyítja, hogy az év első négy hónapjában a bejelentett csődök száma *40 százalékkal* több volt, mint a tavalyi azonos időszakban, s minden 10 000 nyilvántartott cégből 104 kénytelen volt beszüntetni működését. Ez több mint *két és félszerese* az 1973—75-ig tartó recesszió okozta korábbi, 1975. évi rekordnak.

Edward I. Altman, a New York Egyetem professzora, aki szakértőnek számít a csődbemenések okainak elemzésében, „meglepőnek" és „példa nélkül állónak" minősíti ezt a jelenséget, még annak ismeretében is, hogy a cégek megszünése egy ideig folytatódni szokott, a visszaeséseket követő gazdasági megélénkülés kezdeti időszakában. Szerinte a csődök ilyen magas száma a jelenlegi recesszió különösen pusztító hatásának a következménye, továbbá annak, hogy egy sor vállalat annyira meggyengült az elszenvedett veszteségek és a magas kamatlábak következtében, hogy sorsuk már korábban megpecsételődött, s ezen az általános gazdasági javulás sem tud változtatni.

Prognózisa szerint a csődök számának növekedési üteme lassulni fog az év második felében a vállalatok profitjának és likviditásának javulásával. Ugyanakkor azonban — modell-számításai alapján — a 2 000 legnagyobb iparvállalat pénzügyi helyzete az egész évben igen nehéz marad, sőt *kritikusra fordulhat*, amennyiben a gazdaság kilábalási folyamata

A 10 000 cégre jutó csődök száma

*Előrejelzés

megtorpan, vagy a kamatlábak újra a magasba szöknek. Ez, véleménye szerint, leginkább veszélyezteti az olaj- és gáztermékeket előállító, illetve szolgáltató vállalatokat, továbbá a szárazföldi és légi szállítást, a nyomdákat és a kiadókat, valamint az acéliparban, az űrtechnikában és a mezőgazdasági gépgyártásban működő cégeket.

F. J.

Vállalati vezetők jövedelme az NSZK-ban

Heinz Dürr, a válsággal küszködő AEG-Telefunken igazgatója, azzal a bejelentéssel szolgált a konszern májusi közgyűlésén, hogy öt vezető társával együtt egy évig lemond fizetésének 10 százalékáról és egy heti fizetett szabadságáról. A vezető hatos az évente neki járó 3,7 millió márkából ezt a nagyvonalúságot bízvást megengedheti magának. A felszabaduló összegből úgynevezett szolidaritási alapot hoznak létre, amelyből a vállalatnál a rövidített munkaidő miatt gondokkal küszködő alkalmazottakat támogatják.

Az NSZK-ban egyébként sok vállalati vezető javadalmazása automatizmusok révén *függ a cég jövedelmezőségétől* és így viszonylag ritkán kerül sor ilyen látványos önkéntes bejelentésekre.

A nagy vegyipari cégeknél szinte kivétel nélkül az a rendszer érvényesül, hogy a vezetői javadalmak meghatározott hányada attól függ, *mekkora osztalékot* tudott fizetni a cég a részvényeseknek. Így például a Bayer-cég vezetői 1982-ben átlagosan évi 650 ezer márkát kerestek — 75 ezer márkával kevesebbet, mint 1981-ben, mivel a részvényeseknek fizetett osztalék hét márkáról négy márkára esett vissza. A BASF-nál is csak mintegy évi 450 ezer márkás fizetés jöhet számításba „fix" jövedelemként, s 150 ezer márka az évente változtatható jövedelemrész.

Érdekes módon, az évek óta gondokkal küszködő *acéliparban* lényegesen magasabbak a vezetői fizetések, mint a viszonylag eredményesebb vegyiparban. A 26 jelentősebb vas- és acélipari részvénytársaság vezetői átlagosan 488 ezer márkát kerestek 1982-ben. A Krupp Stahl AG például, ahol 120 millió veszteséget könyveltek el a múlt évben, 604 ezer márkát fizetett az igazgató tanács tagjainak. (A BASF 324 milliós nyeresége mellett „csak" 568 ezer márkát fizetett.) A Volkswagen vezetőit sem érinti igazán érzékenyen, hogy a vállalat az 1982-es üzleti év nyomán nem tudott osztalékot fizetni a részvényeseknek: a vállalat vezetőségi tagjai átlagosan 821 ezer márkás fizetést vágtak zsebre.

A Hoesch konszern 617 ezer márkával, a Thyssen 540 és 770 ezer márka között javadalmazza vezetőit. Az is vas- és acélipari sajátosság — például a vegyiparral szemben —, hogy a vezetői jövedelmek mintegy 70 százaléka fix nagyságrendű. Így például a Thyssen-főnök, Dieter Spethmann havi 45 ezer márka „fixet" kap. A további 30 százalék a mozgó rész, ami alacsonyabb részarány, mint a vegyiparban.

Az ipar átlagában azonban inkább 25-30 százalékra tehető a vezetői jövedelmek mozgó része, bár nem kevés vállalatnál a hivatalosan deklarált mozgó rész 40-45 százalék. E látszólagos ellentmondás magyarázata az, hogy a valóban a nyereség- és osztalékalakulástól függő fizetésrész a mozgó résznek általában csak mintegy fele. A másik részt lényegében a vállalati felügyelőbizottság hagyja jóvá és ez többnyire — hallgatólagosan bár — ugyanúgy *garantált jövedelem*, mint a fix fizetés. Így a vezetői jövedelmek lefelé irányuló mozgástere lényegében nem több, mint 20-25 százalék.

A legmagasabb vezetői fizetéseket egyébként a Deutsche Bank fizeti. A tizenkét igazgatósági tag fizetése 1982-ben túllépte az évi egymillió márkát. Ebben természetesen nincsenek benne azok a mellékjövedelmek, amelyekre az említettek azáltal tesznek szert, hogy különféle vállalatok felügyelő bizottságának is tagjai.

A vállalati és bankigazgatók viszonylag fix jövedelméhez képest erősebben kötődik a nyereség- és az osztalékalakuláshoz a vállalati *felügyelő bizottsági tagok* jövedelme. A legtöbb részvénytársaságnál havi 5-6 ezer márkás összeggel javadalmazzák a felügyelő bizottsági tagokat, s egy-egy pontnyi osztalékjavulás után jár nekik további 1500—3500 márka. Az osztalék csökkenésével ezek a javadalmak erőteljesen visszaesnek.

Így például a Bayernál 1981-ben még évi 55 ezer márkára tarthatott igényt a felügyelő bizottság egy-egy tagja, de 1982-ben ez már csak 28 500 márka volt. A BASF-nál is, miután 7 márkáról 5 márkára csökkent az osztalék, az előző évi 33 ezer márkáról 26 ezer márkára csökkentették a felügyelő bizottsági tagok javadalmazását.

F. K.

KÖRKÉP

EGYESÜLT ÁLLAMOK

CSÖKKENŐ KÜLFÖLDI BEFEKTETÉSEK

Az amerikai kereskedelmi minisztérium most közzétett jelentése szerint az elmúlt évben *63 százalékkal* csökkentek, s az 1981. évi 23,2 milliárd dollárral szemben csak 8,5 milliárdot tettek ki az Egyesült Államokban végrehajtott külföldi tőkebefektetések. (Az adatoknál csak azokat a befektetéseket vették számításba, amelyek legalább 10 százalékát tették ki az USA-vállalatok szavazásra jogosító részvénytőkéjének.) Míg az ilyen jellegű tőketranzakciók száma 1980-ban 1659 volt, 1981-ben pedig 1332, az elmúlt évben 788-ra esett vissza.

Legnagyobb volt a csökkenés a *feldolgozóiparban*, amelybe történő külföldi tőkeáramlás 1,93 milliárd dollárt tett ki, 76,1 százalékkal kevesebbet az 1981. évi 8,1 milliárdnál. Viszonylag a legjelentősebb érdeklődés az *ingatlanok* iránt nyilvánult meg, de az itt befektetett 2,3 milliárd dollár is 38 százalékkal kevesebb volt az előző évinél. A jelentés szerint a visszaesést előidéző okok közül első helyen állt az erős dollár, továbbá a magas hitelkamatok, valamint az általános recesszió, amely miatt — a csökkenő vállalati jövedelmezőség folytán — a korábbinál kevesebb, befektetésre fordítható szabad tőke állt rendelkezésre.

TŐKÉS BANKRENDSZER

AZ 500-AK LISTÁJA

A londoni The Banker c. szaklap legutóbb közzétett listája szerint az elmúlt két évben számottevően csökkent a tőkés világ 500 legnagyobb bankjának jövedelmezősége és tőkeereje. Az aktívák és egyéb kritériumok alapján összeállított rangsor élén a New York-i Citicorp áll, amely visszaszerezte első helyét a kaliforniai Bancamericától. Őket követi három francia bank, a Banque Nationale de Paris, a Crédit Agricole és a Crédit Lyonnais, majd a londoni Barclay's és a Westminster, továbbá a japán Dai-Ichi-Kangyo. Az 500-ak között összesen 117 amerikai és 61 japán bank szerepel, míg Nyugat-Európában az NSZK áll az élen, amelynek 44 bankja található a listán. Figyelemre méltó a tanulmánynak az a megállapítása, hogy a *kisebb bankok* jövedelmezőbbek a nagyobbaknál és — méretükhöz viszonyítva — tőkeerejük is nagyobb.

NORVÉGIA

ÚJ OLAJLELET

A Statoil norvég állami olajvállalathoz tartozó Gullfaks-olajmező területén új olajleletet fedeztek fel, amelynek készletét egyelőre 1,5 milliárd hordóban jelölték meg. A Statoil azonban bízik abban, hogy alaposabb felkutatás után az új lelőhelyen feltárt mennyiség eléri a 3 milliárd hordót, annyit, amennyi az eddig leggazdagabb Statjford olajmező tartaléka. A most feltárt olaj kitermelésének első ütemét már elhatározták, míg a második ütemet illetően a norvég parlamentnek kell döntenie.

A Metalloglobus Fémipari és Termelőeszköz-kereskedelmi Vállalat

Magyarország legrégebbi és legnagyobb színesfém termékeket forgalmazó szakvállalata

Nagyon jelentős a műanyag termékek forgalmazása is. Így például a pvc, KPE, PP csöveké, idomoké, szerelvényeké, a pvc-fóliáké, lemezeké, padló-, mennyezet- és falburkolóké, az ajtóké, a tetőszerkezeti elemeké.
Forgalmaz a vállalat poliészter üvegszálas csöveket, idomokat, tartályokat, lemezeket, PTFE és öntött poliuretán félgyártmányokat, textilbakelit lemezeket, rudakat, csöveket, műanyag szivattyúkat, Metamid, Bonamid tömböket, rudakat, perselyeket, lapokat, ikeroszlopos vízlágyítókat, fürdővíztisztító berendezéseket, szerelvényeket, fittingeket, KPE hegesztőgépeket (csőhegesztéshez).
A vállalat címe: Budapest XIII., Jász u. 5.,
levélcím: Budapest, Pf.: 127. 1389,
telefonszáma: 201-830, telexszáma: 22-4483.

METALLOGLOBUS

A Fagazdasági Információszolgáltató és Szervezési Társulás (FAINFORG) ügyvezetősége

pályázatot hirdet a társulás igazgatói munkakörének betöltésére

A FAINFORG 22 erdő- és fafeldolgozó tagvállalat gazdasági társasága, székhelye: Budapest VIII., Baross u. 84. A társulás feladata: korszerű üzem- és munkaszervezési eljárások bevezetése, számítógépes információs rendszerek elterjesztése, a vállalati irányítás korszerűsítése.

Az igazgató feladata:

- a társulás munkájának eredményes irányítása, koordinálása az igazgató tanács által évenként jóváhagyott feladatterv szerint;
- a feladatok végrehajtásához szükséges tervezési, szervezési, ellenőrzési tevékenység végzése;
- személyi és anyagi feltételekről való gondoskodás; ezek racionális felhasználásának megvalósítása;
- hazai és külföldi intézményekkel, vállalatokkal való együttműködés, a megfelelő kapcsolatok kiépítése, az együttműködés megszervezése és a gazdasági szervezetek érdekeinek ismertetése, segítése;
- szakmai és vezetői utánpótlás nevelése;
- demokratikus irányítási rendszer kialakítása.

A munkakör betöltésének várható ideje: 1983. november 1. A kinevezés meghatározott időtartamra, öt évre szól, az igazgató tanács jóváhagyásával.

Bérkategória és egyéb kiegészítő jövedelem: 9000–11 000 forint alapfizetés, és a társulás eredményétől függő nyereségprémium, valamint nyereségrészesedés.

Az igazgatói beosztásra azok az erdő- és faipari mérnökök, valamint közgazdasági (egyetemi), esetleg mérnök-közgazdasági végzettségűek pályázhatnak, akiknek legalább tízéves gyakorlatuk van, idegen nyelven tudnak (lehetőleg németül és angolul), és megfelelő szintű vezetői gyakorlatot szereztek.

A pályázat tartalmazza a pályázó eddigi szakmai, vezetői tevékenységének részletes leírását, tapasztalatait és a megpályázott munkakörre vonatkozó átfogó elképzeléseit, terveit, javaslatait. A pályázathoz mellékeljenek részletes önéletrajzot és személyi adatlapot.

Kérjük, hogy a pályázatot

szeptember 15-ig

nyújtsák be a gesztor vállalat, a Fűrész-, Lemez- és Hordóipari Vállalat székhelyén (Budapest VIII., Nap u. 6.) a társulás elnökének.

A pályázó a pályázatának elbírálásáról október 15-ig értesítést kap.

A pályázattal kapcsolatban részletes felvilágosítást nyújt Kerékgyártó Bálint, a gesztor vállalat személyzeti vezetője, a 136-870-es telefonszám 14-es mellékén.

VÁLASZOL EGY NOBEL-DÍJAS KÖZGAZDÁSZ

„A sikert sem tudtuk kellőképpen megmagyarázni”

Kenneth J. Arrow 1921. augusztus 23-án született New Yorkban. Felsőfokú tanulmányait a New York City College-ben kezdte, majd a Columbia Egyetemen folytatta. A kaliforniai Stanford Egyetemen 1950-ben kapott docensi címet, ahol közgazdaságtant és a statiszikát tanította. Az oktatás-kutatás mellett más területeken is tevékenykedett. Így 1948-ban a RAND Corporation konzultánsa, 1962-ben a Kennedy-kormány gazdasági tanácsadója volt. 1972-ben az angol Sir *John R. Hicks-szel* együtt nyerte el a közgazdasági Nobel-díjat az általános egyensúlyelmélet és a jóléti közgazdaságtan területén végzett kutatásaiért. Jelenleg a Stanford Egyetem professzora. 1982-től a budapesti székhellyel működő Nemzetközi Készletgazdálkodási Tudományos Társaság (ISIR) elnöke. A közelmúltban Budapestre látogatott. Ekkor készített vele interjút *Gálik Mihály.*

G. M.: A szakembereket és a laikusokat egyaránt foglalkoztatja a kérdés, mi szabályozza egy gazdaság működését. A történelem során erre a kérdésre az elmélet többféle választ is adott, az Adam Smith megfogalmazta „láthatatlan kéz”-től a központosított, a gazdasági döntéshozatal részleteibe is belenyúló tervgazdálkodásig. Az elmúlt évtizedben azonban egyre többet beszélnek a közgazdászok a nem gazdasági tényezők — az erkölcs, az etika — szerepéről a gazdaságban. Vajon ez a társadalmi felelősségérzet megnyilvánulása, vagy inkább annak a kudarcnak a nyílt beismerése, hogy a közgazdaságtan nem képes választ adni számos fontos, a gyakorlat által felvetett kérdésre?

K. J. A.: Való igaz, sokféle magyarázat lehetséges. Magam úgy gondolom, hogy az erkölcsi felelősség előtérbe kerülése az elméletben éppen a gazdasági sikerekben gyökeredzik. A második világháborút követően a gazdaságilag fejlett országokban, tehát az Egyesült Államokban, Nyugat-Európában és Japánban egy eddig példa nélkül álló gazdasági fellendülés bontakozott ki...

G. M.: Igen, ez volt a „gazdasági csodák” korszaka ..

K. J. A.: Jó, legyen csoda, ha úgy akarja, bár a transzcendens magyarázatnál azért biztos van jobb. Ebben az időszakban könnyebb volt erkölcsi normákat érvényesíteni az újraelosztásban, azaz támogatni a szegényeket, megvalósítani bizonyos jóléti intézkedéseket: az emberek hajlandóak voltak erre áldozni, hisz a gazdasági sikerek következtében emelkedett a jövedelmük. Ilyen módon lassan elterjedt és tömegbázisra tett szert a „jóléti állam” koncepciója. Természetesen ennek van azért előtörténete, a háború előtti idők gazdasági megrázkodtatásai során kialakult a társadalmi változtatás igénye, és ezt azután meg lehetett valósítani a gyors növekedés idején. Érdekes módon a közgazdászok és a filozófusok munkáiban mindez csak később tükröződött vissza. Ráadásul éppen akkor kezdte az elmélet a morál, az etika gazdaságszervező szerepét hangsúlyozni, amikor lezárult a gazdasági sikerek kora és az adófizetők nehezményezni kezdték a jóléti programok finanszírozását, azaz az elmélet határozott fáziskésésben volt a gyakorlathoz képest.

G. M.: A gazdasági sikerek kora — legalábbis időlegesen — valóban véget ért. Mi ennek az oka? De úgy is fogalmazhatom a kérdést, ahogy Benjamin Ward, a neves amerikai közgazdász kérdezte önmagától és tudós kollégáitól könyve címében még a sikerek tetőfokán, 1972-ben: mi a baj a közgazdaságtudománnyal? Miért nem vagyunk képesek a világgazdaság mindenki számára nyilvánvaló problémáira megfelelő válaszokat találni?

K. J. A.: Attól tartok, magát a sikert sem tudtuk kellőképpen megmagyarázni...

G. M.: De hát a sikert nem is kell megmagyarázni!

K. J. A.: Igen, a siker valóban jó dolog, de természetes, hogy a tudomány annak okait is kutatja. A gyors gazdasági növekedést, a termelékenység jelentős emelkedését elemezve sokféle válaszra jutottak a közgazdászok. Egyesek a növekvő arányú felhalmozásban találták meg az okot, mások a képzettebb munkaerőnek tulajdonították a sikert, ismét mások a műszaki haladás hatását emelték ki, de mindez csak leírása és nem magyarázata a folyamatnak. El kell fogadnunk, hogy nem tudjuk megnyugtatóan meghatározni még a siker okait sem, hisz annyi a változó, a figyelembe veendő tényező. S ezek közül jó néhány nem is magyarázható meg a közgazdaságtan keretein belül, jóllehet nyilvánvaló hatásuk a gazdaságra.

G. M.: Amikor, mint ma, gazdaságilag nehéz a helyzet, hosszan elhúzódik a világgazdaságban a pangás, az emberek fokozott érdeklődést tanúsítanak a gazdasági döntések iránt, mint a jó időkben, amikor úgymond maguktól is mentek a dolgok. Lehet, hogy a kérdés naivul hangzik, mégis felteszem: megtalálható-e egy adott társadalom számára az optimális döntéshozatali mechanizmus?

K. J. A.: Nos, a kérdésben foglalt cél ambiciózusabb, mint amire az ember egyáltalán gondolhat. Hogy milyen egy társadalomban a döntéshozatali rendszer, abban természetesen óriási a szerepe a történelmi, a kulturális tényezőknek. Bármennyire is különböznek ezek az egyes országokban, mégis vannak olyan lényeges, közös elemek, amelyek szükségszerű részei minden gazdaságnak. Hogy csak a legtriviálisabbat említsem: mindenütt korlátozottan állnak rendelkezésre az erőforrások, legyen szó akár a tőkéről, akár a munkaerőről, akár a természeti kincsekről. Tehát általános az a törvény, hogy ezeket az erőforrásokat hatékonyan kell felhasználni a társadalomban. Ezért az egyes társadalmaknak olyan intézkedésekkel kell rendelkezniük, amelyek alkalmasak arra, hogy hatékony döntéseket hozzanak. Ezen intézmények egyik csoportja az állami (közösségi), a másik csoportja a magántulajdon szférájába tartozik. Ezek egymást nem kizáró okok, tehát nem úgy vetődik fel a kérdés a gyakorlatban, hogy vagy nagyon merev központi tervezés vagy korlátlanul érvényesülő piaci erők. Látjuk, hogy a központilag tervezett szocialista gazdaságokban is van bizonyos autonómiájuk a vállalatoknak, s a kapitalista országokban is jelentős az állami beavatkozás a gazdasági életbe. Talán furcsán hangzik, egyénhány amerikai közgazdász — a japán és a francia mintát alapulvéve — most éppen az állami beavatkozás erősítését szorgalmazza. Szóval az, hogy a szervezetekben hatékony döntéseket kell hozni és az, hogy a tulajdonviszonyok milyenek, nem egymással azonos kérdések.

G. M.: Felismert tény, hogy jó néhány gazdasági probléma — például az országok közötti gazdasági egyenlőtlenségek csökkentése —, nem oldható meg az egyes nemzetgazdaságok keretein belül. Bizonyos formációk, mint például multinacionális vállalatok már régen áttörték a nemzeti kereteket, de a globális problémák megoldásához nem sokban tudtak hozzájárulni. A piaci önszabályozás korlátait felismerve létrejött jó néhány nemzetközi gazdasági szervezet (UNCTAD, UNIDO stb.). Ön hogyan ítéli meg a nemzetközi gazdasági szervezetek jelentőségét?

K. J. A.: Én szkeptikusan szemlélem a ma meglevő nemzetközi gazdasági szervezetek ténykedését, jóllehet elvben nincs akadálya annak, hogy a világban hatékony nemzetközi gazdasági szervezetek működjenek. Például néhány, az ENSZ égisze alatt működő nemzetközi szervezet, hát, hogy is mondjam, hogy ne hangozzék gorombán, inkább csak beszél a világgazdaság bajainak orvoslásáról, semmint hogy bármit is megoldott volna. Ugyanakkor van jó példa is: a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank valóban jótékony hatással van a nemzetközi kereskedelemre, elősegíti a javak országok közti áramlását, de kár lenne a hatásukat túlbecsülni. E szervezeteknek mégis csak kiegészítő szerepe van a világkereskedelemben, amely csak a kölcsönös előnyök alapján fejlődhet.

Nem vitás persze, magam se akarom tagadni, hogy ma nagyon sok probléma terheli a világkereskedelmet. Ezek egyike a valutaárfolyamok változása. Azt hiszem, sokan vártunk többet a lebegő árfolyamok rendszerétől, mint amit az végül is hozott, s rá kell jönnünk, hogy ez távolról sem olyan jó megoldás, mint ahogy azt létrehozatalakor hittük. Annyiban persze hasznosak az árfolyamváltozások, hogy gyorsan visszatükrözik az egyes országok gazdasági helyzetének változását, de mindemellett az árfolyamok alakulásának bizonytalansága jelentős gondot okozhat és okozott is a nemzetközi hitelpiacokon. Ez akkor is igaz, ha a lebegő árfolyamok rendszerénél jobbat jelenleg magam sem tudnék javasolni.

A fejlett országokból a fejlődők felé áramló tőke jelentősen csökkent az utóbbi időben a különböző korlátozások és — hadd utaljak ismét a morális tényezőkre — a fejlett országok önzése következtében. Ez tény, de ennek ellenére az a véleményem, hogy még ideális esetet elképzelve sem lehet akkora a külső tőkebeáramlás a fejlődő világba, hogy az önmagában felemelkedésükhöz vezessen: a belső akkumulációt semmi — sem segély, sem kedvezményes hitel, sem más forma — nem pótolhatja. Egyébként arra is van példa, hogy a tőkeszegény ország, ha túl könnyen jut a hitelhez és többet vesz fel, mint amennyit hatékonyan fel tud használni, az súlyos kudarchoz vezet. Ez történt például a közelmúltban Mexikóban, ahol a mértéktelen optimizmus hatása alatt végbevitt fejlesztések végül is kudarcot eredményeztek.

De vannak persze előre nem jelezhető, kedvezőtlen gazdasági változások is, s ezt a nemzetközi pénzügyi szervezeteknek figyelembe kell venniük tevékenységük során. Úgy érzem, hogy erősödőben van a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank szerepe, de mindaz, amit tehetnek, csak segítség a világgazdaságnak, de nem maga a megoldás.

Sürgős hirdetési megrendelését telexen is feladhatja!
22-5555

A kiskereskedelmi árak alakulása

Az 1981. évi viszonylag mérsékelt 5,0 százalékos árszínvonal-emelkedést követően 1982-ben a kiskereskedelmi árak *6,6 százalékkal*, az éves tervben előirányzottnál nagyobb mértékben emelkedtek. Ez a vártnál nagyobb vásárlóerő-kiáramlás következménye. A népgazdaság egyensúlyi helyzete nem tette, és ez évben sem teszi lehetővé, hogy a lakosság fogyasztása a tervben előirányzott mértéket meghaladja.

A kiskereskedelmi árszínvonal emelkedése már 1982. I. félévében is magasabb volt az éves tervben előirányzottnál, de a II. félévben hozott rendkívüli árintézkedések következtében az emelkedés üteme gyorsult és az I. félévi 5,5 százalékkal szemben 7,6 százalékkal nőtt. Az áremelkedések okozta vásárlóerő-elvonás kb. kétharmada a központi, egyharmada a vállalati kezdeményezésű áremelésekből adódott.

Ez év első öt hónapjában a kiskereskedelmi árak főleg a tavalyi árintézkedések áthúzódó hatására *8,5 százalékkal emelkedtek.* Ebben az időszakban a lakosság fogyasztásának nagy többségét adó kiskereskedelmi forgalom az éves tervben előirányzottnak megfelelően alakult, az előző év azonos időszakához képest kismértékben csökkent.

Az élelmiszerek és élvezeti cikkek árszínvonala 1982-ben a boltokban és a vendéglátóhelyeken egyaránt az átlagosnál nagyobb mértékben emelkedett. Ezen belül az élelmiszerek ára 4,4 százalékkal, a vendéglátás ételárai 5,1 százalékkal, az idénycikkek árszintje 6,0 százalékkal, az élvezeti cikkek árai pedig a boltokban és a vendéglátóhelyeken egyaránt 13,0 százalékkal emelkedtek. Az élelmiszerek mintegy negyedének — például a tej és tejtermékek, zsiradékok, cukor — árszínvonala nem változott. Tíz százalékot meghaladó volt az árszint növekedése a csokoládénál, a rizsnél és a kakaónál.

Az *idénycikkek* ára a boltokban az I. félévben volt különösen magas, a II. félévben lényegében az 1981. évi szinten alakult. Ez utóbbi az 1982. évi jó termés és a kistermelőktől származó növekvő árumennyiség következménye. Az év egészét tekintve a burgonya és a friss hazai gyümölcsök ára 1981-hez képest mintegy 3 százalékkal csökkent, a zöldség-, főzelékféléké viszont 13,2 százalékkal emelkedett. Az élvezeti cikkek jelentős árszint növekedése elsősorban az égetett szeszes italok és a dohányáruk 1981. novemberi 20 százalékos, a pörkölt kávé, az eszpresszókávé és a sör 1982. nyarán bekövetkezett 40, illetve 20 százalékos áremeléséből adódott.

1983. első öt hónapjában az élelmiszerek árszínvonala 5,7 százalékkal, az élvezeti cikkeké 10,6 százalékkal emelkedett. Ez döntően a tavalyi árváltozások *áthúzódó hatásának* következménye. Ebben az évben jelentősebb *áremelkedés* az alkoholmentes italok körében következett be. Júniusban pedig emelkedtek az édesipari termékek árai.

Az idénycikkek árszintje ez év első öt hónapjában *csökkent*, 5 százalékkal alacsonyabb az előző évinél. Az ármérséklődés a friss hazai gyümölcsfélék körében a legnagyobb (17 százalék), a tojásnál és a burgonyánál 7, illetve 6 százalékot tett ki. A zöldség-főzelékfélék ára a boltokban nem változott, sőt Budapesten kismértékben emelkedett. A piacokon az idénycikkek ára a bolti áraknál valamivel *nagyobb mértékben* csökkent. Az év során bekövetkezett árcsökkenés — a gyümölcs kivételével — közel sem ellensúlyozta a tavalyi első öt hónap áremelkedését, s így az idénycikkek átlagos árszintje mintegy 12 százalékkal magasabb mint két évvel korábban volt.

A ruházati cikkek nagy többsége szabad árformába tartozik, s árszínvonaluk 1982-ben 5,1 százalékkal emelkedett. A szintetikus, és a műszálszövetek, a száras cipők, a harisnyanadrágok, a szőnyegek ára nem, vagy alig változott, a tíz százalékot is meghaladta viszont a zoknik és a tréningruhák áremelkedése. Az idei év első öt hónapjában a ruházati cikkek áremelkedése 4,8 százalékot tett ki, lényegében ugyanannyit mint az előző év azonos időszakában. (Jelentősebben a férfi és a gyermek felsőkonfekció, az alsóruházati termékek és az ingek ára nőtt.)

A *vegyes iparcikkek* árszínvonala 1982-ben összességében 5,6 százalékkal emelkedett. A tartós fogyasztási cikkek közül számos termék — hűtőszekrény, mosógép, porszívó, villanykályha, hagyományos tűzhely, lemezjátszó, magnetofon, asztali rádió, táskarádió — ára kismértékben *csökkent*, jelentősebb *árnövedés* a villany- és gázmelegítők, valamint a zsebrádiók körében következett be.

Az árufőcsoporton belül legjobban a nagy ártámogatással forgalmazott fűtőanyagok ára nőtt, aminek következtében az ártámogatás összege csökkent, de még mindig számottevő maradt. 1982. márciusától a fűtőolaj ára 48 százalékkal, április 15-től a szilárd tüzelőanyagok ára termékenként változóan 15—30 százalékkal, a PB gázé 10 százalékkal nőtt. A benzin árát 1982-ben két alkalommal növelték, s így 1982. decemberében 35 százalékkal került többe, mint egy évvel korábban.

1983. január—május hónapokban elsősorban a tavalyi tüzelő- és üzemanyag áremelések hatására, valamint a növényvédő szer, a sportszer, játék, hangszer, az óra, aranyékszer, ajándékáru, a háztartási porcelán és kőedény áruk ebben az évben végrehajtott dinamikusabb áremelkedés következtében a vegyes iparcikkek árszínvonala 10,7 százalékkal nőtt. Ugyancsak jelentősebb áremelkedés volt tapasztalható a járművek — motorkerékpár, személygépkocsi, kerékpár — körében is.

Pintér Tibor

VÁRAKOZÁSOK ÉS REALITÁSOK

(Folytatás az 1. oldalról.)

a külső tényezők és kölcsönfüggések visszahúzó erejének a hatását, mint a legkevésbé bővülő, leginkább protekcionizmusra hajlamos és legszéttöredezettebb nyugat-európai térségbe mélyen beleágyazódott *NSZK-gazdaság.* (Bonn számára az is különösen kiábrándító, hogy első félévi külkereskedelmi eredményei, különösen az exportja elmaradtak a várakozásoktól, s nem is csak a nyugat-európai térségben, de pl. az olajexportáló és az adósságproblémákkal küszködő térségek viszonylataiban is.) Az *USA* ehhez képest gyakorlatilag *független önmozgásra képes gazdasága,* a hatalmas belső piac, a gyors és mozgékony technológiai korszerűsödés és elvileg bőséggel rendelkezésre álló tőke révén alapvetően más kapcsolatban érzi a feszítettséget. (Éppen abban, hogy messzemenően belső fejlemények következtében a tőke érdekeltté válik-e összekapcsolni ezeket az elemeket.)

Megint más *Japán* helyzete: hiába van ugyanis „benne" a gazdaságban a dinamikus megújulás potenciálja, ha fő piacain nemhogy változatlanul elzárkózással, sőt éppen a fizetőképesség drasztikus csökkenésével kell számolnia (pl. az eladósodott fejlődő országok esete), de egyre inkább a partnerei is az ő piacaira akarnak bejutni.

A *nyugat-európai országok* helyzete különösen kritikus a képben: az OECD teljes magánfogyasztásának — amely a keresleti elemek közül valamennyi tőkés országban a legnagyobb hányadot, a GDP 55—60 százalékát teszi ki — csaknem 40 százaléka jut erre a térségre, s majdnem ugyanekkora hányada az OECD-országok együttes beruházási keresletének. (Ez az elem a GDP-nek általában 20 százaléka; kivéve Japánt, ahol ma is eléri egyharmados hányadot.) A legfontosabb, hogy a három fő térség teljes importjának több mint *55 százalékát* ez a térség szívja fel: növekedése, valamint a bejutás lehetőségeinek bővülése tehát létfontosságú a recesszióból való kilábalás szempontjából. (Persze nemcsak a tőkésországok, de az ide szállító valamennyi ország szempontjából nézve is.)

A negyedik keresleti elem a kormányzati fogyasztás; és bár igaz, hogy a hetvenes években szerepe mindenütt megnőtt, a jelen összehasonlításban egyszerűen azért nem lehet közvetlenül számításba venni, mert fő jellemzője, hogy országhatárokon belül marad, s csak áttételes, közvetett nemzetközi hatásai vannak.

Polarizálódó nézetek és kilátások

A szakemberek nézetei, az adott helyzetből kiindulva, ám figyelve az alternatíva nélkül álló kibontakozás lehetőségeire, szélsőséges táborokra oszlanak. Egy részük változatlanul *pesszimista.* Joggal hivatkoznak ugyanis arra, hogy lemorzsolódtak a hetvenes évek olyan növekedés- és kereskedelemteremtő, -bővítő tényezői, mint: a hagyományos ipari tömegtermékek iránti kereslet, az olajgazdag országok beruházási boomja, a kelet—nyugati kereskedelem, s alapvető fordulat következett be a nemzetközi pénzügyi és hitelrendszer egészében is stb. A megélénkülés jeleit, s főként annak a szükségességét távolról sem vitatják. Annak mértékét, regionális és időbeni lehetőségeit, s magát a tartalmát mégis rendkívül eltérően ítélik meg az egyes térségekben, s így — a kölcsönfüggések révén — végső soron a depressziót látják az út végén.

A gazdasági növekedés ütemének alakulása (százalék/év)*

	1960/1973	1973/1975	1975/1979	1979/1982	1982/1987
OECD-országok összesen	5,0	0,3	4,0	0,8	3,0
USA	4,1	—0,8	4,5	—0,1	3,3
Japán	9,9	0,6	5,2	3,2	3,4
Nyugat-Európa	4,8	0,8	3,4	0,8	2,4
NSZK	4,5	—0,7	4,0	0,6	1,7

*A Wharton Econometric Forecasting Associates előrejelzése

Egy másik tábor — egyébként szintén *nem optimistának* nevezhető szemlélettel — inkább olyan tényekre figyel, mint: az infláció vitathatatlan visszaszorítása, a technológiai megújulás biztató jelei (elsősorban az USA-ban és Japánban), a személyi kereslet elkerülhetetlennek tartott növekedése, a hosszan tartó visszaesés, pangás után, a „jó pénzbe" és a vállalkozásokba vetett bizalom légkörének helyreállítása, s legújabban az ipari termelés élénkülésének jelei stb. Igaz, ők is kénytelenek bevallani, hogy a nemzetközi kapcsolatok terén távolról sem találni ilyen biztató jeleket...

Ugyanakkor tanúi vagyunk, hogy *rövid idő alatt megváltoznak a nézetek, vélemények:* azonos helyzeteket, tényeket az emberek gyökeresen más módon értékelnek. Európában az angliai választások (3 milliós munkanélküliségi tábor mellett), Franciaországban a gazdaságpolitikai és légkörváltozás (alig két évvel a baloldal győzelme után) egyaránt figyelemreméltóak. A szakszervezetek szerepének módosulása a nyolcvanas évek elejére általánossá vált, miközben a munkaszervezés a hagyományos gépipari típusú nagyüzemi tömegtermeléstől fordulatot kezd venni a kisműhely-, kisbrigád-típusú, univerzális szakértelemmel rendelkező munkásokkal és innovatív teamekkel dolgozó foglalkoztatás felé.

A munkabérek, amelyek a hetvenes években radikálisan növekvő részt hasítottak ki maguknak a megtermelt új jövedelemből, ismét egyre szigorúbban a ténylegesen *elvégzett munka* arányában alakulnak. A munka fogalma és tartalma is módosul: egy sor új tevékenység sajátosan tartalmazza a hagyományos értelemben vett termelés (gyártás) és a legmodernebb típusú szolgáltatás elemeit — ami persze visszahat a munkaerővel szemben támasztott kívánalmakra.

Változik a *munkahely fogalma* is: az „otthon", útközben (a lakás és a munkahely vagy ügyfél között) végzett munka értéke éppolyan magas lehet, mint azelőtt az üzemben. Mindezek óhatatlanul beruházási, költségvonzatokkal járnak, fokozódik a termelési tényezők (különösen egyfelől a munkaerő, másfelől a technológia és tőke) közti szubsztitúció jelentősége, s *leértékelődik* a hagyományos értelemben vett túlspecializáltság. A lezajló struktúraátalakulás nem jelenik meg statisztikailag: gyártmány-, termékszínvonal-váltás és gyártási technológiaváltás megy végbe, állandó, egymást fölerősítő innovatív folyamatot alkotva.

A korszakváltás vesztesei

A korszakváltásnak ez a része persze országonként s azon belül is térségenként, ágazatonként rendkívül eltérő ütemben, módon zajlik. *Nyugat-Európa* itt is általában a *sereghajtó:* a legöregebb állóeszközállomány, legkevésbé leírt (bár erkölcsileg elkopott) befektetett tőkeállomány, az új befektetések várható profitjának viszonylag alacsony színvonala, árfolyamkockázatok, kiszámíthatatlanság a piac széttördezettsége miatt stb. — olyan tényezők, amelyek a legdrasztikusabban *hátráltatják* a térség technológiai megújulását.

Ez az oka annak, hogy a térség — nemcsak 1983-ban, de várhatóan hosszabb távon is, lásd a táblázatban — a legszűkebb keresztmetszet, a leglassabban növekvő régió. A magánfogyasztás itt az elmúlt időszakban esetenként három-hat évig is visszaesett (reálértéken), s egy sor országban napjainkban sem várható, hogy megélénküljön (sőt a kisebb országokban éppenséggel további csökkenésével számolnak). A beruházási ráta ebben a térségben általában jelentősen csökkent, s nem is csak az építkezéseké, hanem például az NSZK-ban a korszerűsítő jellegű gépi beruházások is. A kormányzatok pedig nem képesek a hagyományos keynesi módszerekkel (állami beruházás, munkahelyteremtés) föllendíteni a vásárlóerőt. Hiszen pontosan ezeket építették le az elmúlt tíz évben más, rövid lejáratú, ám most már tovább nem csökkenthető tételek javára.

Az 1983-ra várt megélénkülés sajátossága az, hogy Nyugat-Európa a leginkább rászorul ugyan arra a bizonyos „indító" jelre, de itt van a *legkisebb esélye* egy valamennyire is önerőből megvalósítható kilábalásnak. (Sőt, azt is jól tudják, hogy ha a „produkció" elmarad, az súlyosan hathat vissza a partnerekre is — csakhogy itt persze nem lehet kitenni a táblát, mint a színházban...) Nyugat-Európa visszaszorulása, lemaradása olyan ténynek könyvelhető el, amely *elkerülhetetlenül bekövetkezik* a közeljövőben — legfeljebb az árnyalhatja, hogy mikor, milyen gyorsan, s milyen következményekkel következik ez be. A jelenlegi becslések szerint már évtizedünk második felében szembetűnővé válik — akár a három nagy térség közti GDP-megoszlás, akár a magánfogyasztás tekintetében.

EGYMÁSHOZ BILINCSELVE... Wirtschaftswoche

Ehhez képest eltérő, Nyugat-Európa számára kissé *kedvezőbb* fejlemény is elképzelhető. Jelenleg mindenesetre az USA és Japán technológiai és külkereskedelmi dinamizmusa, versenyképességi előnyei és e téren még fennálló tartalékaik olyannyira meghaladják az öreg földrészét, amely ideális nemzetközi körülmények között éppúgy, mint növekvő mértékű elzárkózás, esetleges depresszióba süllyedés mellett elkerülhetetlenül az utóbbi háttérbe szorulását eredményezi.

A cserearányok szerepe

Elvileg elképzelhető ugyanis — és föl is vázolható — egy olyan kibontakozás képe, amely egyrészt figyelembe veszi az 1980—82 bázisán 1983-ra prognosztizált, várható fejleményeket, másrészt az azóta megváltozott fejleményeket, s azok kivetítése révén adódó kibontakozás irányát, az egyes keresleti elemekből indulva ki. Ha elfogadjuk, hogy ezek alapján az 1981—85-ös időszakra egy — hagyományos fogalmaink szerint ugyan mérsékelt, de jelenleg reálisnak tűnő — átlagosan 2,3—2,5 százalék közötti növekedési ütem alakulna ki az OECD egészében, akkor azt is tudomásul kell vennünk, hogy a térség egyúttal — reálértéken — számottevően növekvő *külkereskedelmi deficitet* halmoz föl. Ellenkező esetben a növekedési ütem nem teljesül. Ebben azonban az válik *kulcskérdéssé,* hogy milyen regionális összetételben, milyen export-import növekedési ütemek mellett, s mindenekelőtt: milyen cserearány-változások mellett következhet be e fejlemény.

A tapasztalat szerint a hetvenes években fordulat következett be a tőkés országokban a gazdasági növekedés export-, illetve importérzékenysége terén: miközben a növekedési ütem mindenütt lassult, az *exportérzékenység* reálértékben erősen megnőtt, és a korábbi időszakkal ellentétben meghaladta az importérzékenységet. A közeljövőben az OECD-országok növekvő külkereskedelmi reáldeficitje ellenben azt jelentené, hogy — esetleg továbbra is növekvő külkereskedelmi érzékenység mellett — *meg kell fordítaniok a számukra hátrányosan alakult cserearányokat.* Ennek mindenekelőtt technológiai föltételei vannak: magas technológiai színvonalú, nagy szellemitőke-tartalmú termékek kivitelének tömegessé tétele és a nyersanyagfölhasználás erőteljes szabályozása úgy, hogy egyúttal az utóbbiak árszintjét is nyomottan tartsák.

Más oldalról természetesen *külgazdasági föltételeket* kell teljesíteni: legyenek fizetőképes piacaik e termékekre (ami mindenekelőtt saját piacaik nyitottságát jelenti egymás termékei számára), és olyan partnereik is (s itt még kifejezettebb a harmadik országok szerepe), amelyek az újonnan kialakítandó körülmények között is hajlandók velük együttműködni.

Ha az 1981—85-ös időszak egészében a három fő tőkés térség együttes kivitele reálértéken mintegy évi 3,6-3,8 százalékos ütemben, bevitele pedig kb. 3,8-4 százalékos ütemben bővülne, ez többé-kevésbé kielégítené a jelenleg fölmérhető növekedési elvárásokat. Összehasonlítva ezt az 1970—80 közti tényekkel, valamint az 1981—83-as időszakra csak féléve készült becslésekkel is, ez nemcsak megkérdőjelezhető, de ellentmondásos is. Éppen ezek azok a tehetetlenségi nyomatékok és tapasztalati negatívumok azonban, amelyeken a tőkésországok már nagyon túl akarnak jutni: egyszerűen mivel nem tehetnek mást.

Dr. Farkas J. György

Mozgó nyersanyagárak

Napjainkban a nyersanyagárak emelkednek. Ez év eleji áremelkedések még jórészt a spekulációs keresletet tükrözték, inkább a várt, mint a bekövetkezett konjunktúraélénkülés következményei.

Tavalyi árszinten

Jelentősek a rövid távú, hirtelen és nagymértékű áremelkedések is. A piacok ugyanis ily módon reagálnak egy váratlan sztrájkhírre, a terméskilátásokat lefelé módosító időjárási információkra vagy a tőzsdén jelentkező átmeneti áruhiányra. Sok esetben nincs is értelme (vagy félrevezető) a havi adatok egyszerű összehasonlításának. Ha például azt vizsgálnánk, hogyan változott 1982. május végéhez mérve egy év alatt a *cukoripar,* az adatok alapján máris árrobbanásra gyanakodnánk, hisz a számok 72 százalékos jegyzésemelkedést mutatnak. 1983. április végén azonban a New York-i jegyzés jószerivel még a tavaly májusit sem érte el.

Így a változás múló hatások tükrözője *és aligha alkalmas hosszú távú következtetések levonására.* Éppen ellenkezőleg. Az átfogó analízis szerint az 1982—83-as szezon cukortermelése csak egy százalékkal marad el a megelőző évben regisztrált 99,4 millió tonnás értéktől, A világ cukorfelhasználása ugyan valamit nő, 93 millió tonnás szint mellett azonban elkerülhetetlen a készletek emelkedése. Számítások szerint a készletek így hamarosan az éves fogyasztás mintegy 40 százalékát teszik ki és ez jóval meghaladja majd a „normálisnak" tartott 25 százalékos szintet.

Valószínű tehát, hogy a magas készletszint talán még *évekig* „nyomhatja" majd a cukorárakat. Sok esetben azt látjuk, hogy az árak tavaly ősztől az év elejéig emelkedtek, attól kezdve azonban lényegében stagnáltak. Ez a helyzet például a kaucsuknál vagy a réznél. Az igazi, „trendszerű" áremelkedés tehát még várat magára.

Úgy tűnik azonban, hogy előbb-utóbb bekövetkezik. Egyre általánosabban elfogadott, hogy a fejlett tőkés országokban az *ipari termelés megélénkülése megkezdődött.* Jelek mutatnak arra is, hogy a készletek a feldolgozóknál már tovább nem épülnek le, hanem talán már feltöltésük is megkezdődött. Nem számíthatunk azonban a nyersanyagpiacokon ebben az évben nagymértékű áremelkedésekre. Az Európai Konjunktúrakutató Intézetek Szövetsége nyersanyagmunkacsoportja például prognózisában úgy véli, hogy az idén az árak — kőolaj nélkül átlagosan csupán a *tavalyi szintet* érik el. Vagyis: amennyit estek az árak általában 1982 eleje és ősze között, körülbelül annyit emelkednek.

Irányított termelés

1984-re aztán már nagyobb ármozgás várható, az áremelkedés mértéke 10 százalék körüli lesz. A nemzetközi csoport elemzése szerint az idén a legerősebb ár-